

הישיבה השבעים וארבע של הכנסת השמינית

יום רביעי, כ"ז תמוז תשל"ד (17 יולי 1974)
 ירושלים, הכנסת, שעה 11.02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ב. צ. קשת: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון: ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי היום

ב. הצעות לסדר-היום

1. איכלוס הגליל ופיתוחו

התורה וההשכלה. הנשיאות עברה לאושה, משם לשפר עם ולציפורי ובאחרונה לטבריה. ופה ערך רבי יהודה הנשיא את המשנה. ובגליל נחתם התלמוד הירושלמי. הישוב היהודי בגליל לא פסק במשך כל תקופת גלותנו מארצנו. המשכנו לשבת בפקיעין, בצפת, בצ"י פורי, ובטבריה.

ראשוני העולים לארץ-ישראל פנו דווקא לגליל, וייסדו את ראש-פינה בשנת 1882, את מושבות הברון, כפר תבור, סג'רה, כפר גלעדי ואילת-השחר. וראוי להזכיר את אנשי "השומר", את טרומפלדור וחבריו.

מדוע איפוא נותר הגליל זנוח בשנים האחרונות? מדוע במשך 25 השנים מקום המדינה לא עשינו די לפיתוחו של הגליל ולאיכלוסו? מחוז הגליל או מחוז הצפון, הכולל את נפות כנרת, צפת, ירעאל ועכו, משתרע על שטח של 3,200 קמ"ר, ובו אוכלוסיה של 492,000 נפש, מזה 264,000 יהודים. צפיפות האוכלוסיה היא 148 נפש לקילומטר מרובע. זוהי צפיפות מינימאלית בהשוואה ליתר אזורי ישראל: פרט לאזור הנגב הכולל את המדבר והערבה. בנפת חיפה הצפיפות היא 1,300 נפש לקילומטר מרובע, במחוז המרכז 480 נפש לק"מ, לומטר מרובע ובמחוז ירושלים 556 נפש לקילומטר מרובע. לאור השוואה זו — אפילו לא נביא בחשבון את מחוז תל-אביב שבו הצפיפות היא 5,400 נפש לקילומטר מרובע, או אזור פתח-תקווה שבו הצפיפות היא קרוב ל-1,000 נפש לקילומטר מרובע — ניווכח לדעת שהאוכלוסיה באזור הגליל דלילה, וברובה חקלאית, כשאחוז התעשייה קטן יחסית. ומכאן רמת החיים, רמת ההכנסה ורמת השירותים נמוכות מזו שבאזורים אחרים בארץ.

אזור הגליל חסר מרכזי תרבות ומרכזי השכלה ותורה חשובים. הם אינם לא בטבריה, לא בצפת ולא בעכו. בניסיונות אלו אין להתפלא כי התושבים נמשכים למרכזי הערים שעל רצועת החוף, שם אנו מצוטפים בה מוניטין ומקשים על עצמנו לא רק מבחינת זיהום האוויר, הנחלים והים אלא בין היתר גם בתחום התחבורה, מצב המחייב השקעת משאבים עד אין קץ לתיקונו.

חברי כנסת נכבדים, גם אם המספרים ידועים, ראוי לנו לזכור את המצב המסוכן, האם ידוע לכם שכרמיאל

היו"ר ב. צ. קשת: חברי הכנסת, אנו עוברים להצעות לסדר-היום, ולראשונה הצעות לסדר-היום של חברי-הכנסת גיבלבר ולין בדבר איכלוס הגליל ופיתוחו. רשות הדיבור לחברי-הכנסת גיבלבר.

אברהם גיבלבר (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ב-5 בפברואר נדפסה בעתון "הארץ" כתבה המסתמכת על דברי הממונה על מחוז הצפון, מר ישראל קניג, ובה נאמר כי במשך שנה, בשנת 1972, עזבו את מחוז הגליל ונדדו למרכז הארץ 25,000 נפש, כולם יהודים.

נחרדתי למקרא ידיעה זו. ואו הגשתי את הצעתי לסדר-היום. בדקתי את אמיתותה של הכתבה, והתברר לי שהיתה כאן הגזמה מסויימת ואי-דיוק מצד הכתב. אך קיבלתי אישור מפי הממונה על מחוז הצפון, מר ישראל קניג, שאכן בשנת 1972 היתה הגירה שלילית של 12,000 נפש ממחוז הצפון.

מאז התרחשו מקרי החבלות הזדוניות והאסונות הנכבדים בקריית-שמונה, במעלות, בקיבוץ שמיר ובני-הריה. ונמצאנו מתעוררים ומפנים את תשומת-לבנו לתנאים הקשים של תושבי מקומות אלה, למצבם הבט-וונני, כישובי ספר, אך גם למצבם החברתי, הכלכלי והדמוגרפי ולקפאונן של עיירות-הפיתוח בגליל. הננו גוצאים את עצמנו עוסקים בבעיה בכנסת ובוועדותיה בצורה חלקית ומקוטעת, פעם בקריית-שמונה, פעם במעלות ופעם בשלומי.

אני שואל את חברי הכנסת הנכבדים ממזרח וממערב, מאופוזיציה וקואליציה כאחד: האם מותר לנו להניח את הגליל במצבו הנוכחי המסוכן, ולא רק מהבחינה הבטחונית? הגליל היה נחלתם של ארבעה משבטי ישראל: יששכר, זבולון, אשר ונפתלי. מאוחר יותר נדד גם חלק משבט דן מיפו וסביבותיה אל צפון הגליל ויסד את העיר דן וסביבותיה — כנראה גם אז היו בעיות אקולוגיות בעיר יפו וסביבותיה.

גם בתקופת עצמאותנו ההיסטורית, בימי בית בית ראשון ובימי בית שני, היתה התפתחות הגליל מהב-חינה החברתית והתרבותית פחותה מזו שהיתה ביהודה ושומרון. אך אחרי מרד בר-כוכבא עברו לגליל מרכזי

חברת כ"ה, ישיבה ע"ד
— הצעות לסדר-היום (גיבלבר, קשת, לין) —

קיימת תכנית-מיתאר למחוז הצפון שעובדה על-ידי משרד הפנים, יותר נכון על-ידי משרד הממונה על מחוז הצפון מטעם משרד הפנים: תכנית לעשר שנים — עד 1983; תכנית לעשרים שנה — עד 1993, ובה פרטים ואיתור קרקעות לשיכונים ולתעשייה, איתור אתרים היסטוריים ואתרי נופש, רחצה והבראה, תיירות ומלונאות. תכנית די יפה אך, לצערי, גם תכנית זו איננה מתמודדת עם הבעיה, והבעיה היא איכלוס מהיר — להגיע לרוב גדול וגדל של היהודים בגליל כולו ובגליל המערבי בפרט. תכנית יש, כל הכבוד, אך המעשים חשובים ממנה. מעשים פירושים ביצוע ממש: קליטת עלייה, בניית שיכונים לזוגות צעירים בני הארץ ולעולים חדשים, השקעות המדינה ומשיכת הון פרטי לתעשייה, יצירת תנאים עדיפים לפיתוחה של התעשייה, המשך פיתוח החקלאות האינטנסיבית, הגדלת מספר הישובים החקלאיים על-ידי הכשרת קרקעות נוספות ובעיקר פיתוח מרכזי תרבות והשכלה גבוהה ומרכזי בריאות ורפואה.

כבוד היושבי-ראש, חברי הכנסת, אני יודע היטב את התפקידים וההישגים של הממשלה הזאת וקודמותיה ביישובה של הארץ. לא עוברת שנה ללא פיתוח, ללא התיישבות משני עברי הקו הירוק. דווקא הדינאמיות הזאת אינה צריכה לפסוח על הגליל. הגיעה השעה שאין לדחותה עוד. הכנסת חייבת לתת את דעתה על הנושא, לעורר ולהמריץ את כל הגורמים המבצעים למשימה לאומית חיונית ודחופה זאת.

היו"ר ב. צ. קשת:

הצעה באותו נושא לחברי-הכנסת. לין.

אמנון לין (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה, בעיית הירידה המתמדת והמדיאגיה של האוכלוסיה היהודית בגליל היא אחת הבעיות העדינות והדחופות שאנו ניצבים אליה מולה בעת הזאת מנקודת ראות בטחונית, חברתית, ציונית ומדינית כאחת. אני מצטרף לכל אותם דברים חשובים שאמר קודמי, חברי-הכנסת גיבלבר, הפוטר אותי גם מהצגת המספרים שהוא כבר הציג, ואני מבין שהמקורות הם אותם מקורות.

אדוני היושבי-ראש, אודה ואתוודה: כאשר הגשתי את הצעתי ליושבי-ראש הכנסת לדון בשאלה הזאת נשאלתי על-ידי כמה חברי כנסת: האם אין בהעמדת הבעיה הזאת לדיון פומבי עכשיו כדי לגרום לנו נזק מדיני ואולי גם נזק ביחסים שבין יהודים לערבים בארצנו? ואכן העמדת דווקא עכשיו בסוגיה עדינה זו בכל גילויי-הלב עוד בטרם ניגש לדון במחדלי ההתנחלות בגליל.

הציונות מראשית היוסדה ומיד עם תחילת ההתנחלות היהודית החדשה במולדת תמיד שאפה להגיע להבנה עם השכנים הערבים וליצירת אווירה של דו-קיום בין היהודים לבין הערבים בארצנו ובאזור זה של העולם. אולם מעולם לא התנינו את ההתנחלות היהודית בהסכמת הערבים. היא אלה רק האנגלים אשר בצרותם לאהט את מהלך ההתגשמות של מפעלנו הציוני ני גרסו כי ההתנחלות היהודית חייבת לקבל את הסכמת הערבים. אז נוצר הספר-הלבן ואו פורטנס התקנות שהגבילו את ההתנחלות היהודית בארצנו.

חברי הכנסת, לאורך כל תקופת ההתנחלות היהודית החדשה למדנו מנסינונו כי רק על-ידי שי-

טום הגיעה ב-1973 ל-6,000 נפש לאחר 10 שנות קיומה? ובממלות — 3,500 תושבים השנה לאחר 20 שנות קיום? הישוב בשלומי זעיר — 2,200 תושבים; בנצ'רת-עילית, הידועה בציבור כמשגשגת, כמתפתחת — רק 15,000 תושבים; במגדל-העמק — רק 10,000 תושבים. וזאת לעומת שכונת בורוכוב-גבעתיים — 50,000; חולון — 100,000; בת-ים — 100,000; ויכולתי למנות עוד ועוד.

בעניין הישובים החקלאיים במחוז הצפון אני קורא לפניכם שורות מספר מתוך הדיווח-השבון של הוועדה לפיתוח ואיכלוס הגליל התחתון, שמונתה על-ידי משרד החקלאות ב-15 באפריל 1973 וסיימה את עבודתה בספטמבר אותה שנה: "רוב הישובים היהודיים החקלאיים בגליל התחתון הוקמו לפני קום המדינה. ישושים מספר נוספו בשלבים המוקדמים של חידוש ההתיישבות היהודית בארץ בראשית המאה — סג'רה, כפר-חבור, יבניאל, וישושים אחרים נוסדו בשנות ה-30 וה-40 משברים חברתיים וכלכליים פקדו את ישובי האזור, חלקם נעזבו ובאחרים התחלפה האוכלוסיה. כיום קיימת ברוב הישובים אוכלוסיה דלילה ומבוגרת. הא-זור חלש ומפגר בהתפתחותו בהשוואה לאזורים אחרים כתוצאה מדלילות האוכלוסיה והדוקנות; פיזור גאוגרפי גדול של ישובים קטנים וחלשים, פיזור בהתפתחות החקלאות, העדר מרכז אזורי ההולם את צרכי הישובים. על רקע זה מונחה הוועדה לאיכלוס ופיתוח הגליל התחתון. גיתוח שיעור הגידול של האוכ-לוסיה היהודית בגליל התחתון מצביע על כך שבעשור האחרון לא גדלה האוכלוסיה של הישובים; לעומת גידול האוכלוסיה בקיבוצים ובמוסדות החינוך חק-לאי היתה ירידה באוכלוסיית המושבים. כתוצאה מכך ירד משקלה של האוכלוסיה היהודית, באזור הכו-לל 8 כפרי מיעוטים, מ-18% ב-1951 ל-12% ב-1971 מכלל האוכלוסיה של האזור. התחזית ל-1978 מצביעה שיש צורך בתוספת של 2,600 נפש על-מנת להישאר ברמה של 12% מסך כל האוכלוסיה באזור. בשנת 1971 היו באזור כ-700 משפחות בהתיישבות היהודית ובסך-הכל 3,600 נפשות, לרבות בת-ספר חקלאיים. בהרכב הגילים של המפרנסים חלה הודקנות. 50% מכלל המפרנסים הם בגיל העולה על 50 שנה, בחלק גדול מהמשקים אין בנים ממשכים וקיים חשש מיציאת משקים מפעילות חקלאית וצימצום אוכלוסיית הישובים."

ידוע מצבם הקשה של מושבי העובדים בהר לאורך הדרך עכו-צפת וכן קשה מצבם של הקיבוצים והמושבים לאורך גבול לבנון שהם גם דלי אוכלוסין.

כבוד היושבי-ראש, חברי כנסת נכבדים, האם נחשה למען הגליל? הנוסח להתכחש לצרכי הגליל ולהשאירו בדלילותו ובדלותו? לפני נתונים שקיבלתי ממשרד הקליטה על השתנות עולים בדירות. מצאתי שבישובי מחוז הצפון נקלטו במשך השנים 1969—1972, כמשך 4 שנים, 2,742 משפחות בסך-הכל, שהן מונות בין 9,000 ל-10,000 נפש. כלומר, 2,500 נפש לשנה, והרי זה מעט מאוד. שיעור דל זה של גידול מחרף ביתר שאת את הבעיה שאני מביא לפניכם. ידוע לי שמשרד הקליטה החליט כעת להפנות בשנים הבאות 10% מהעלייה למחוז הצפון, והרי זה טוב מעט שבמעט, לכל היותר 5,000 נפש בשנה. לדעתי יש לקלוט וגם ליישב בגליל לפחות שליש מהעלייה שמגיעה ולפי זה לבנות שיכונים.

להמשיך ולבנות כאן ערים יהודיות בכל מקום, מבלי להיבהל מתגובת מדינאי העולם.

המציאות הוכיחה שוב כי אותם חוגים קטני-אמונה בארץ שגו, כי דווקא על-ידי הקמת נצרת-עילית התרחב החוג החיובי בקרב ערביי נצרת, של אותם ערבים אשר החליטו להשתלב בחיי המדינה ולקשור אותם עתידם בעתידה ואת גורלם בגורלה.

וכאשר הוברר למדינאי העולם הרחב שישראל החליטה להקים את הישוב היהודי בנצרת נפסקו אותם דיבורים על בינאום של נצרת.

חברי הכנסת, כאשר הנשמעה קריאה בקרב חוגים קיצוניים בגליל למען זכות ההגדרה העצמית של ערביי הגליל, איראו גדלק אור אדום במשרדו של ראש הממשלה לוי אשכול ז"ל, אשר החליט על הקמת העיר כרמיאל כעיר ואם בישראל. מי מאתנו איננו זוכר את הרעש, התפגנות וההפרעות של חוגים שונים בא-רץ אשר התנגדו לביצוע מפעל זה? מה לא נאמר באותם ימים? נאמר כי נעורר גלי שנאה בקרב ערביי הגליל; נאמר לנו שלא ימצאו יהודים שיהיו מוכנים לעבור ממרכז הארץ ולהתנחל בכרמיאל; נאמר לנו שאין אנו צודקים בעצם הרעיון של הפקעת הקרקעות לצורך הקמת עיר הגליל. השוב הוכח שאותם קטני-אמונה שגו. כרמיאל הפכה למקור אור ופתיחה לאזור כולו, למרכז של כוח לישוב היהודי בגליל ועידוד לאותם חוגים בקרב ערביי הגליל אשר החליטו להשתלב עמנו יחד בדו-קיום ובהבנה. כרמיאל משמשת משענת יציבה לכל נאמני המדינה ברחוב הערבי להמשיך לפעול בדרך חיובית.

חברי הכנסת, לאור הישגי העבר בתקופה רבת-ההילולים של ממשלות שהיו בראשותם של דוד בן-גוריון ולוי אשכול ז"ל, מתגלים מחדלי הממשלה שהיתה בראשותה של גולדה מאיר, תיבדלו לחיים ארוכים. מחדלי ההתנחלות בגליל במשך שש השנים האחרונות הם כה חמורים עד כי נדרשת מאתנו כיום פעולה כבירה כדי להשיג במהירות את הפיגור החמור שאח-ראית לו ממשלתה של גולדה מאיר. עלינו לדעת כי כל פיגור במפעל שילוב האוכלוסיה ופיתוח הגליל יש עמו כדי לעורר מחדש תקוות ואשליות בקרב חוגים קי-צוניים של ערביי הגליל שמא מפעלנו הוא זמני.

לאחר מלחמת יום-הכיפורים נשמעות שוב קריאות מפייהם של הקיצוניים בגליל: ישראל נחלשה, אין היא עוד אותה מנצחת, שלטון ישראל בגליל לא בהכרח יישאר לעד, העולם יתחיל על ישראל לחזור לתכנית החלוקה משנת 1947, ואז הגליל ייצא מריבונותה של ישראל. תשובתנו לכך צריכה להיות: למהר ול-זרו ככל האפשר העברה של לא פחות מ-100,000 יהודים לישובים יהודיים ועיירות הפזורים בגליל, ולהוסיף ככל האפשר כ-20,000 תושבים יהודים לצפת, ועוד 10,000 יהודים לכרמיאל, ועוד 10,000 יהודים למעלות ועוד 5,000 יהודים לשלומי, ולפחות 20,000 יהודים לעיר עכו, שבה מתערער מיום ליום האיזון הנכון בין יהודים לערבים, דבר המהווה סכנה רבה לעתיד.

אני אומר לחברי הכנסת, כי לפי הערכתי אין לנו הרבה זמן. נראה לי כי המצב בגליל מחייב פעולה מזורזת מאוד, גם אם הדבר יבוא על חשבון תיכנון לטווח ארוך.

לא אוסיף מספרים על אותם המספרים שנתן קוד-

לוב נכון של האוכלוסיה היהודית בצד האוכלוסיה הערבית — ולא במקומה — ניתן ליצור אווירה נכונה אצל הערבים, אווירה של השלמה עם מפעלנו ועתיד מפעלנו הצינוני בארץ, בכל התקופות תמיד היתה ההתנחלות החקלאית החלוץ שלחך בראש המחנה הצינוני. אולם רק כאשר הוקמו עיירות וערים יהודיות עם מספר גדול של יהודים שוכנעו הערבים שאנו מתכוונים בריצינות להגשים את מפעלנו הצינוני במולדת. בכל אזורי הארץ ובכל התקופות, כאשר אנו פיגרנו בביצוע מפעלי ההתנחלות העירונית והשארנו רק את נקודות ההתנחלות החקלאיות הפזורות פה ושם במספרים קט-נים, גדלו בקרב הישוב הערבי החוגים הקיצוניים שהפיצו תקוות נלוות על זמניות מפעלנו הצינוני בארצנו. ולעומת זאת, הקמת ישובים יהודים חקלאיים, כאשר במרכזם יש ישובים עירוניים גדולים לצד ישר-בים ערביים, חיוקה דווקא את החוגים החיוביים בקרב ערביי ישראל ועודדה אותם לפעול עמנו יחד למען ההבנה בין יהודים לערבים בארצנו.

חברי הכנסת, מפעל שילוב האוכלוסיה ופיתוח הגליל הוא הוכחה לצדקת דרכנו. היתה זו שטות גדולה לקרוא למפעל קידמה זה של ההתנחלות יהודית ושילוב האוכלוסיה במפעל פיתוח הגליל כמפעל יהודי הגליל, כשם שהיה זה משגה גדול לקרוא למפעל דומה בעתיד — ואני מקווה עוד בהווה — כמפעל יהודי יהודה ושומרון. כי ההגדרה הזאת מסלפת את אופיו האמיתי של מפעל שילוב האוכלוסיה ופיתוח הגליל. אותו מצב בכל אזורי הארץ. מעולם לא דרשנו מהערבים שיתיהדו, מעולם לא חשבנו שיש אפשרות להציג כך את העניין; כי יהודי הגליל הוא משגה גדול. אולם בדברנו על מפעל שילוב האוכלוסיה ופיתוח הגליל אמרנו כי שילוב זה מחייב המציאות כדי לקלוט יהודים רבים ככל האפשר הרוצים לעלות למולדתם וכדי לקעקע כל אשליה בקרב הציבור הער-בי בארץ כי מפעלנו הוא זמני.

וכך השתלבו שאיפותינו הצינוניות לעליית יהודים רבים ככל האפשר והקמת ערים יהודיות חדשות עם רצוננו העז לפעול ליצירת אווירת הבנה בין היהודים לערבים בארצנו.

חברי הכנסת, קו מנחה זה הוא אשר ציווה עלינו בשעתו להקים בדהיפות את נצרת-עילית. מי מאתנו איננו זוכר את התקופה כאשר חוגים שונים מקרב ערביי ישראל השתעשעו בתקופה שגצרת תהיה עיר בין-לאומית, מחוץ לתחום הריבונות הישראלית? דעות כאלה נשמעו גם מפייהם של מדינאים שונים בולם הרחב ובחוגי הוואתיקאן ואולי גם דתות אחרות בעו-לם. באותה תקופה, מתוך ראייה מפוכחת ותעוזה מדי-נית עליונה, החליט ראש-הממשלה דאז דוד בן-גוריון ז"ל על הקמת העיר נצרת-עילית, שגממתה היתה ש-לוב האוכלוסיה ופיתוח נצרת והאזור.

חברי הכנסת, גם אז חוגים שונים בארץ קטני-אמונה שחששו פן הקמת נצרת-עילית תעורר גלי שנאה בקרב ערביי ישראל, ואף תזעזע את מדינאי העולם. אלא שהיה לנו מנהיג דגול שיריע להחליט, להעז, ולהוביל אחריה את רוב העם. הוא ידע שחלק מהעם איננו מסכים אתו, אבל הוא גם ידע כי באנו לארץ אבותינו לא מפני שמישהו הזמין אותנו אלא מפני שזה היה צו השעה, זה היה הצו ההיסטורי של עמנו. הוא הבין כי הצו ההיסטורי הזה מורה לנו

חברת כ"ה, ישיבה ע"ד

— הצעות לסדר-היום (ליו, קורו, אנקוריון, קשת, עופר) —

אבל רק כאשר מקימים ערים יהודיות גדולות אנהנו קובעים את עובדת קיומנו באזורים.

ולבסוף אני אומר הערה אישית לממשלה הזאת: אני פונה אליכם, תדעו לכם, כל אותן פגישות עם גדולי עולם, עם אותם מדינאים גדולים שזוכים לפאר ופרסומת, כל אותן פגישות מתחפצות כמוך ברוח. יש רק דבר אחד שתוכלו לזקוף לזכותכם, אם תוכלו להוכיח שתוך כך וכך זמן שניתן לכם הקמתם כך וכך ערים, הוספתם יהודים לגליל, הוספתם לבטחון ולמצב החברתי. תיקמו ערים בשומרון וביהודה, אז תוקפו לעצמכם הישגים חשובים רוח תזוית לא תוכל לבטלם.

והערה אחרונה: אני משוכנע שכל אותן פעולות של ההתנחלות, פעולות מבורכות וחשובות, חייבות לבוא בצד הפעולה החשובה של ההבנה בין היהודים לערבים בארצנו. פעולה זו לקירוב ולעידוד החוגים החיוביים שבקרב ערביי ישראל היא למעשה חלק בלתי-ניתק ממעשי ההתנחלות הגדולה שאנחנו חייבים לבצע. הא בהא תליא.

אני מציע, כמוכב, להעמיד את הנושא הזה לדיון לפני הכנסת.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לשר השיכון, לתשובה.

שר-השיכון א. עופר:

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, הנושא שהביאו לפני הבית חברי-הכנסת גיבלבר וליו הוא נושא חשוב כשלעצמו, לא צריך לערוב אותו בנושאים נוספים שאינם שייכים במיוחד לעניין זה.

במשך 26 השנים מקום המדינה היינו עדים למסע גדול של יישוב ופיתוח הארץ. בנינו התיישבות רחבה, הקמנו ערים יהודיות וחיוקנו בהרבה את הערים הקיימות. בתוך המסע הזה זכה גם הגליל. בגליל התחילו העליון והמערבי הוקמו עשרות יישובים חקלאיים בתנאים לא כל כך קלים. פעם אמנם חשבו שהגוף הוא יפה והישוב הוא במקום יפה, אבל מחקרים לאות בהר עדיין קשה להתפרנס. רק עכשיו, לאחר מחזור שני של ביסוס היישובים, — ואני שמח לציין שמלבד ישוב אחד או שניים שעמדתי עליהם הם בסיורי ביישובים החלאיים בגליל — רוב היישובים עלו על דרך הביסוס. גם הקמנו 9 ערים יהודיות, בחלקן רק יהודיות, אבל, למעשה, גם פיתחנו ערים קיימות.

למרות זאת אפשר לומר שבתוך תנופת הפיתוח הזאת, בתוך כל מה שעשינו, בתוצאה לאחר 26 שנים, הגליל קופח, לא ניתן לו אותו משקל שהינינו צריכים לתת לו. אני חושב שבעשור הקרוב, במקומות שהאזורים ריקים, אפשר וצריך לבנות יישובים חדשים. דווקא בשטח העירוני אינני בודע שחסרות לנו ערים בישראל, אלא אנחנו חייבים לחוק את הערים הקיימות במקום שצריך לחוק אותן. בתוך סולם העדיפויות של פיזור האוכלוסיה בכללותה אני חושב שצריך לתת עדיפות מיוחדת לגליל. בתוך העדיפויות שאני קובע, אחרי ירושלים — שזו תמיד העדיפות הראשונה שלנו — העדיפות הבאה היא להתיישבות בגליל, להגדלת האוכלוסיה בגליל, להגדלת הערים בגליל.

לדאבונו אנחנו יודעים שבהתיישבות החקלאית

מי, חברי-הכנסת גיבלבר. אולם אני רואה לנגד עיני דוגמה, שלפי דעתי היא מדברת בעד עצמה.

לפי הדו"ח הסטטיסטי אנו למדים כי בשנת 1972 היו בנפת עכו 76,000 יהודים, 125,000 לא-יהודים. גידול האוכלוסיה בין השנים 1961 ל-1972 במחוז הצפון: יהודים — 50,000, מהם 25,000 בנפת עכו, לא-יהודים 84,000.

חברי הכנסת, לפי הערכתי המספרים האלה עדיין לא אומרים הכל, כי במספרים אלה לא מצויין עדיין מספר היהודים שירדו מהגליל. לפי המספרים שדיבר עליהם קודמי חברי-הכנסת גיבלבר, אני אומר לחברי הכנסת: מי שיוודע את המצב בגליל חייב לדעת כי המצב היום הוא חמור לא רק מבחינה מדינית-בטחונית, אלא הוא חמור גם מבחינה חברתית. אותם יהודים שנשארו בגליל רואים את עצמם מבודדים. אם לא נוסף מהר ככל האפשר מספר גדול של יהודים, נראה לי כי לא נוכל להתגבר על הרגשת תיסוף כול של חלקים נרחבים של יהודים בגליל.

חברי הכנסת, בשעתן הוגשו שתי חוברות, א' וב', שנכתבו על-ידי צוותות תכנון שמונו על-ידי הממשלה לתפרות הגיאוגרפית של אוכלוסית ישראל בת 5 מיליון. החוברות האלה הוגשו למועצה הארצית לתכנון ולבנייה. בחוברות האלה יש תשובות ברורות לכל השאלות הנוגעות לתפרות האוכלוסיה וגם לשילוב האוכלוסיה בגליל. אין שום צורך שאנחנו כאן, על במת הכנסת, נביא את העמדות של הוועדה הזאת. אולם אנחנו חייבים, כאשר נגיע לדיון בנושא זה, להתחשב הטוב במסקנות ובהמלצות שהוגשו על-ידי הוועדה הזאת.

לבסוף הייתי רוצה לומר שתי הערות. הערה אחת נוגעת לממשלת ישראל היום. היו כמה ממשלות בישראל, אבל אני משוכנע כי ממשלות שתוכלנה להצביע על הישגים מעשיים של הגשמת התנועה הציונית, של התנחלות גדולה, של הקמת ערים גדולות, הן שתי-כנסתה להיסטוריה היהודית. ראש ממשלה שיוכל להצביע על כך וכך ערים, על כך וכך מעשי התנחלות, הוא שייכנס להיסטוריה של העם היהודי. הנה לדוגמה: דוד בן-גוריון ז"ל. אינני צריך להוסיף מלה אחת להסביר כיצד ייכנס דוד בן-גוריון להיסטוריה, אבל הוא הקים 36 ערים יהודיות בתקופת כהונתו כראש ממשלה. לוי אשכול ז"ל, נוסף על כל ההתנחלויות החקלאיות העצומות הקים 7 ערים יהודיות, ביניהן 5 לאחר מלחמת ששת-הימים. הוא נתן את החלטתו להקים את הערים האלה.

אני מצטער לומר, יש רק ממשלה אחת שהיתה בהיסטוריה של מדינת ישראל עד כה שלא תוכל לזקוף לעצמה אפילו הקמת עיר חדשה אחת בישראל, זוהי ממשלתה של גולדה מאיר. היא לא הקימה שום עיר חדשה יהודית.

דוד קורו (המערך):

קמו יישובים חדשים, לא עיר.

ארי אנקוריון (המערך):

45 יישובים הוקמו.

אמנון ליו (הליכוד):

גם בגליל היישובים החקלאיים הם דבר גדול וחשוב.

יש בה העומק ההיסטורי, היא מעוררת רגשות, היא תהווה כוח משיכה אדיר גם לעולים חדשים וגם לנוער בארץ. אני רוצה כבר לומר, שאם נרצה להפוך את צפת למרכז גדול, זה לא יהיה על חשבון פיתוח ערים אחרות בגליל. לפי אותה תכנית תגיע קריית-שמונה לאוכלוסיה גדולה פי שניים מזו של היום; חצור תהיה גדולה פי שניים. אנחנו רוצים להביא את הערים לגודל של 15,000 תושבים לפחות. טבריה תגדל בהרבה. קריית-נצרת תגדל ביותר מפי שניים ותמשיך למלא אותם תפקידים שהיא ממלאה עכשיו. מגדל-העמק תגדל ביותר מפי שניים; כרמיאל תגדל לפי התכנית הזאת פי ארבעה; עכו תגדל; מעלות תגדל פי ארבעה ותגיע לאוכלוסיה של 15,000 תושבים; שלומי תגדל בהרבה, ביותר מפי שניים; כן גם ערים אחרות.

מובן שהדבר תלוי ברורבות הקרקעות ובנתונים נוספים. לפי התיכון אנחנו עומדים לעשות פעולה גם בקשר לאוכלוסיה הערבית. יש אוכלוסיה ערבית מתפתחת ואנחנו חושבים שצריך למצוא לה פתרון עירוני. אנחנו מתכננים עירית פיתוח ערבית בשם "מכר", והיא תקלוט את האוכלוסיה שאינה נקלטת בכפרים הערביים ובאזורים הכפריים בגליל.

התכנית שהנחתי לפניכם בקווים כלליים מחייבת עבודה עצומה. היא מחייבת תיכון לטווח ארוך. בעניין התיכון דיברנו רבות ואנחנו יודעים את הקשיים לפי ההתכניות מאושרות ועבורות את כל הלא-ביריט של ועדות ומוסדות. חברי-הכנסת אליעד שאל איפה זה יאושר. הדבר יעבור עוד הרבה ועדות ואישורים.

קיימת בעיה, והיא בעיית הקרקעות. שום עיר בעולם ושום אזור בעולם לא שוקמו בלי שהיה הסדר קרקעות מרכזי. על-ידי היצע וביקוש ורכישת קרקעות לא הצליחו בשום מקום בעולם לשקם אזור חלש ולא הצליחו לבנות אזור חדש. כל תכנית בגודל כזה מחייבת הסדר קרקעות בדרך ממלכתית, בלי לקפח את בעלי הקרקע במה שמגיע להם או כפיצוי כספי או בזכותם לבנות במסגרת הזכויות שיש להם בקרקע.

זה, כמוכן, אומר פיתוח מראש. כפי ששמעתם, האוכלוסיה היהודית בגליל מהווה 10% מהאוכלוסיה היהודית בארץ, ואנחנו מתכננים עכשיו ש-25% מכלל הבנייה של משרד השיכון ייבנו בשלושת הגלילים: הגליל התחתון, הגליל העליון והגליל המערבי.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
מה על הגליל המרכזי? איפה אתם שמים אותו?

שׂר-השיכון א. עופר:

כל מה שסיוותי נמצא בפנים. אמרתי: יש תחתון, עליון ומערבי. אם אתה רוצה מרכזי — — —

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
זה החשש שלי.

שׂר-השיכון א. עופר:

יהיה גם מרכזי. שלושתם מתחברים. בכל אופן, בגיאוגרפיה אין גליל נוסף על אלה שציינתי.

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, חברי-הכנסת אליעד, אם אתה מתכוון לכרמיאל — לפי התכנית היא צריכה לגדול עשר שנים פי ארבעה. אתה יודע מה זה? אני חוזר ואומר: העניין הזה מחייב תיכון עם מעוף, הוא מחייב תיאום עם משרד המסחר וה-

אנחנו מגיעים לגבול, וגם אם נמצה את כל היכולת של תוספת יחידות הקלאיות ואפילו נקים במרכזים, במושבים, את מערכת השירותים, אנחנו יכולים להגיע לתוספת של 1,000 משפחות בתוך ההתיישבות כפי שאנחנו יכולים לפתח אותה. מובן שהפיתוח העיקרי צריך להיות הפיתוח האזורי, וכאן מדובר בסדר-גודל גדולים, ביותר. לפי המספרים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה היו ב-1972, בסוף השנה, 3,250,000 תושבים, ומתוכם 2,750,000 יהודים. מתוך מספר היהודים היו 265,000 יהודים בגליל, כלומר 9.6%.

לפי עבודה שנעשתה על-ידי משרד הפנים, בשי-תוף עם יחידת המחקר של משרד האוצר, בקשר לתפ-רוסת גיאוגרפית של אוכלוסית ישראל, כאשר נגיע לאוכלוסיה של 4 מיליון נפש — ואני רוצה להיות ריאלי ולא להרחיק עדות ל-5 מיליון נפש — יגיע מספר תושבי הגליל ל-10.1% מכלל האוכלוסיה הי-הודית בארץ, כלומר, עלייה ב-0.5%. אני חושב שזה לא מספיק ואינו מדגיש את הדגש המתאים לאיכלוס ה-הודי בגליל.

אני עומד להביא בשם משרד השיכון הצעה, גם לוועדת השרים לעיריות הפיתוח וגם לוועדת השרים לענייני כלכלה ולממשלה, ובה אני מציע להגדיל מאוד את האוכלוסיה של הגליל. לפי הערכתי הישום היהודי לא יגיע ל-341,000 מתוך 4 מיליון אוכלוסים, לפי התפרוסת הגיאוגרפית, אלא ל-422,000 כלומר 12.5%. לכאורה אפשר לומר שההבדל בין 9.6% ל-12.5% הוא רק 3%. אבל נזכור שמדובר בהכפלת הישום היהודי בגליל. זה מיבצע אדירים אם נבצע אותו.

קודם כל אני חושב שנוסף על כוח הדחף — זאת אומרת סיוע ממקורות ממשלתיים, הקמת שיכ-נים, פיתוח תחבורה ובניית תעשייה וענפים כלכליים — צריך להיות גם כוח משיכה. אין זה מספיק ואי-אפשר לבצע תכניות ומדיניות רק על כוח דחף, על-ידי זה שהממשלה והגופים הקשורים אליה בונים שיכונים ועמבירים אנשים. חייב להיות גם כוח משי-כה, ויש לגליל כוח משיכה כשלעצמו — היופי של המקום, ההוד, הנוף והקסם של הסביבה. אבל זה לא מספיק. אנחנו יודעים שלכל דבר כשלעצמו יש כוח משיכה. לנוף יש כוח משיכה, להתיישבות יש כוח משיכה. אבל המגרעת של פיתוח הגליל היא, שאם כי פיתחנו את כל הערים, כל אחת כשלעצמה, לא התרכזנו במיוחד בפיתוח עיר גדולה שעל-ידי הגודל המיוחד שלה היא זונתת את השירותים של עיר כפי שאנשים רוצים בהם. זה כוח המשיכה של הערים הג-דולות בעולם, וזה כוח המשיכה המיוחד של יהודים בארץ.

הצלחת הנגב היתה בכך שבאר-שבע עברה את המספר של 100,000 תושבים. אנחנו חייבים להקים בגליל עיר אחת אשר תגיע לכוח משיכה כזה. עד לפני זמן-מה לא הבעתי דעה, אבל היה ברור לי שהעיר המתאימה לכך — ואמנם לאחר בדיקה ראשונית התחזקתי בדעתי — היא צפת.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
האם התקיים דיון על הנושא הזה?

שׂר-השיכון א. עופר:

ודאי, ודאי. על כל דבר מחליטים במוסדות.

ידידיה בארי (הליכוד) :

"כלכלה" זאת הגדרה יותר טובה.

(קריאה: עכשיו אנחנו יודעים מיהו יהודי.)

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

זהו מושג גועני, אנטישמי — — —

אמנון לין (הליכוד) :

אנחנו דיברנו על שילוב אוכלוסיה ופיתוח הגליל. מי דיבר על יהוד הגליל ?

שושנה ארבל-אלמולינו (המערך) :

מה אתה מתנצל ?

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

הדיבורים האלה על כמה אחוזים יהודים יש בג' ליל, כמה אחוזים ערבים, כיצד נעשה את ההבדל בתחכמה" — כל הטרימינולוגיה הזאת, כל התכנית הזאת, מנוגדת לאינטרסים האמיתיים של עם ישראל ומדינת ישראל. רק מדינאים קצרי-ראות, שאין להם תחושת הפרספקטיבה ההיסטורית של עמנו ושל מדינת ישראל באזור, יכולים לתכנן תכניות על בסיס גועני כזה. דבר זה יכול רק להעכיר את היחסים בין יהודים וערבים. זה סותר את מגילת העצמאות של מדינת ישראל, המדברת על שוויון זכויות של אזרחי ישראל ללא הבדל גזע, דת.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

מה הזיקה כרמיאל לדייר-אל-אסד, שגדלה פי שניים, פי שלושה ? מה הזיקה כרמיאל ? תשאל את התושבים שם.

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

ממשלה שמתכננת תכניות ליהוד אזור זה או זה, ממילא מנהלת מדיניות של אפליה לאומית, של נישול מקרקע, של אי-מתן רשיונות בנייה, של אפליה בכל התחומים, בחינוך ובשירותי הבריאות. ובכל תחום ותחום.

זורקים כאן כנימוק: אם לא ניהד את הגליל, יש סכנה להיותו חלק ממדינת ישראל. אין בעיה כזאת. כל מדינות ערב השכנות — מצרים, סוריה, ירדן ולבנון — מוכנות לשלום עם מדינת ישראל על בסיס החלטות מועצת הבטחון 242 ו-338, אשר תובעות מישראל נסיגה מהשטחים שנכבשו ב-1967 והכרה וכיבוד הזכויות של כל המדינות והעמים. מדובר על השטחים של 1967. ואתם יודעים יפה מאוד שכל המדינות הערביות השכנות — — —

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית) :

תקרא את המאמר הראשי של "אל-קודס"; לא צריך ללכת רחוק.

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

איוה קודס-שמוס ? אני מדבר על מצרים, סוריה, לבנון וירדן. אינני מדבר על מאמרים. אני מדבר על עמדה רשמית של ארבע המדינות השכנות. אני רוצה להזכיר שהכנסת קיבלה בשעתה החלטה, פה-אחד, בהתנגדות שלנו, אשר אומרת: הזכות של העם היהודי על ארץ-ישראל היא זכות בלתי-מעוררת. אם נלך לפי ההגיון הזה, ממשלת ישראל, או אפילו כנסת ישראל, החליטה: או שכל הארץ תהיה

תעשיה ועם המשרדים הכלכליים האחרים כדי לפתח את מקורות הפרנסה ביחד עם הבנייה. הוא מחייב פתיחת עורקי התנועה כדי שהאזור הזה ישלב בתוך עצמו ועם חלקי הארץ האחרים. אני חושב שנבצע את התכנית הזאת.

אשר לעניין עצמו, הואיל ואני חושב שאנחנו בשלבי עיבוד של התכנית הזאת, אני מציע לחברי הכנסת הנכבדים שבשלב ראשון נדון על כך באחת מוועדות הכנסת כדי שנוכל להביא נתונים ומספרים מדוייקים יותר. אין לי ספק שבמשך הזמן העניין יגיע בשלב מאוחר יותר, גם לדיון בכנסת. אבל בשלב זה, לפי מצב הדברים שתיארתי, אני מציע שנעביר את העניין הזה לדיון בוועדת העבודה שעוסקת בזה.

הי"ר ב. צ. קשת :

חבר-הכנסת גיבלבר, האם אתה מסכים להעביר לוועדה ?

אברהם גיבלבר (המערך) :

מסכים.

הי"ר ב. צ. קשת :

תודה. חבר-הכנסת לין ?

אמנון לין (הליכוד) :

אני מציע שנעביר זאת לוועדת הכנסת, שתקבע את הוועדה.

הי"ר ב. צ. קשת :

ראשית — האם אתה מסכים להצעה שזה יעבור לוועדה ? שנית — אתה מציע לא לוועדת העבודה אלא לוועדת הכנסת ?

אמנון לין (הליכוד) :

ועדת הכנסת.

הי"ר ב. צ. קשת :

על זה לא נפסיד זמן. אם יש הצעה של חבר להעביר לוועדת הכנסת, נעביר לוועדת הכנסת, אם נקבל את ההחלטה כמובן, ואז נראה. רשות להצעה נוספת לחבר-הכנסת זילנר.

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

חברי כנסת, אנחנו מציעים להסיר את ההצעה של חברי-הכנסת גיבלבר ולין מסדר-היום.

זלמן שובל (הליכוד) :

מה יש ? גם את הגליל אתם רוצים להחזיר ?

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

אנחנו בעד פיתוח הארץ בחקלאות, בתעשיה, במדע ובתרבות. אבל מדובר כאן לא על פיתוח הארץ אלא על יהוד הגליל.

אמנון לין (הליכוד) :

איש לא השתמש במונח הזה.

(קריאה: זה אסור ?)

מאיר זילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

מדובר על "יהוד הגליל". אני מוכרח להגיד שכי-הודי עובר בי רעד כשאני שומע מושגים כאלה.

שלום יכול לקום על-פי הקווים של 1967, והעם הערבי הפלשתינאי יוכל, אם ירצה בכך, להקים מדינה עצמאית בגדה המערבית, ברצועת-עזה ובחלק המזרחי של ירושלים, ולא בטריטוריה שתהיה לפי הסכמי השלום חלק של מדינת ישראל. על-כילפנים, הבעיה, כביכול, שבשמה הגישו את ההצעה לסדר-היום, הבעיה הזאת איננה קיימת. ההצעה היא פרי מדיניות לאומנית מסורתית של דחיקת רגלי האוכלוסיה הערבית בישראל. זוהי מדיניות גזענית של ייחוד הארץ, ולא פיתוח הארץ לטובת כל תושביה כפי שכתוב במגילת העצמאות של מדינת ישראל.

אני רוצה לסיים רק במשפט אחד: חברי הכנסת, תפסת מרובה לא תפסת. אלה שתומכים בגישה הזאת לא עושים דבר טוב לישראל. הם קצרי-ראות; אין להם פרספקטיבה היסטורית, והקו הזה, האנטי-ערבי, הוא לא קו לטובת ישראל. כי הקו לטובת ישראל הוא שמביא לחירות גם לערבים וגם לישראל.

היו"ר ב. צ. קשת:

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: האחת — של חברי-הכנסת וילנר, להסיר את ההצעה מסדר-היום של הכנסת; השנייה — הצעתו של שר השיכון, שקיבלה את הסכמת המציעים, להעביר את ההצעה לדיון בוועדת הכנסת. תחילה אעמיד להצבעה את הצעתו של חברי-הכנסת וילנר, לא לכלול את הנושא בסדר-היום.

הצבעה

ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום לא נתקבלה.

היו"ר ב. צ. קשת:

עתה נצביע על ההצעה השנייה: להעביר את הנושא לוועדת שתקבע ועדת הכנסת.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

2. החזרת שיעון הקיץ לקדמותו

ויש אפילו מצבים של "זה נהנה וזה חסר"; אך מצב של זה לא נהנה וכולנו חסרים הוא אבסורד שאין לו כפרה. אסביר את דברי: בהנמקה שניתנה להגנת שיעון קיץ והזנת השעון בשעה קדימה נאמר כי יהיה חסכון באנרגיה עם ניצול יתר של אור היום. הבה נבדוק אם נכונים הדברים.

כלכלני הממשלה העריכו, על-פי חישוב גם, כי בשלושת החודשים של קיץ שיעון הקיץ תחסוך חברת החשמל 5% מצריכת הדלק השנתית שלה. לעומת זאת מסר המנהל המסחרי של חברת החשמל, מר יעקב טראוב, כי בשלושה חודשים אלה יהיה חסכון של 0.2%, היינו, אפילו לא רבע אחוז מצריכת הדלק השנתית. הערכת חברת החשמל היא שהצריכה תפחת ב-16 מיליון קילוואט-שעה, וזאת כמעט אך ורק מצימצום התאורה הפרטית והמסחרית, היינו: 13,000 טון דלק, ששוויו 3 מיליון לירות. ההערכה הזאת היא כבר לפי המכירה הרווחית ביותר, הסביר המנהל המסחרי.

מדינת ישראל ותשללנה כליל הזכויות של העם הערבי הפלשתינאי, או שלא יהיה שלום. ואם המדינות הערביות מוכנות לשלום עם ישראל על אף ההחלטה ההיא של הכנסת הקובעת שכל הארץ שייכת למדינת ישראל, זאת אומרת זכות בלתי-מעוררת של העם היהודי על כל ארץ-ישראל — הרי אם נצטט נאומים, מאמרים ואפילו את החלטת הכנסת, לעולם לא יהיה שלום. ולכן אני מתייחס לעמדות אקטואליות, ריאליסטיות, של המדינות הערביות השכנות, ואני שמח שכיום אפשר להגיד: כל המדינות הערביות השכנות מוכנות לשלום עם ישראל, שלום קבע, על בסיס נסיגה מהשטחים שנכבשו ב-1967 וכיבוד הזכויות של כל העמים. לכן אני רוצה להגיד שכאן יש מדיניות — — —

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
 מה על הזכויות של הפלשתינאים?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 הזכויות של הפלשתינאים הן זכות להגדרה עצמית והקמת מדינה פלשתינאית עצמאית — — —

(קריאה: איפה?)

— — — אם ירצו בכך — — —

אמנון לין (הליכוד):
 באילו גבולות?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 לא בשטח של מדינת ישראל.

אמנון לין (הליכוד):
 מי קבע את זה?

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
 תגיד את זה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 אני אומר את זה.

היו"ר ב. צ. קשת:

אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת שינמן בדבר החזרת שיעון הקיץ לקדמותו. רשות הדיבור לחברי-הכנסת שינמן.

פנחס שינמן (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במוצאי שבת, ליל שבעה-עשר בתמוז בחצות, הוזה השעון בשעה אחת קדימה, והשעה שתיים-עשרה בלילה נהפכה לשעה אחת בבוקר, ומני אז הורחב היום בשעה נוספת. ידוע היה לכל כי מעשה זה הוא למעמסה והוא מכביד על החיים מכל הבחינות. אך חיינו באשליה כי נותנים בכך תרומה למולדת ולמאמץ, וממילא כדאי הסבל למען המטרה הנעלה ולמען ההישג המתקבל מכם. אך לאחר שקראתי, התעמקתי והתעניינתי בדבר מצאתי, כי אין למערכה הזאת של הוזה השעון כל תועלת, וחבל רק על מאמצי האזרחים וסבלם.

יש לפעמים מצבים של "זה נהנה וזה לא חסר",

היתר להכביד על הצמים ביום-הכיפורים, שייאלצו לצום שעה נוספת.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אם באמת עיינינו לחסכון באנרגיה, למה מיהרה הממשלה כל כך לבטל כעבור חודש ימים את התקנות להשבתת הרכב למשך יום אחד בשבוע?

שר-הפנים ש. הלל:

כידוע לך עשתה זאת הכנסת, לא הממשלה.

פנחס שינון (חזית דתית לאומית):
הכנסת, בעידודה של הממשלה.

שר-הפנים ש. הלל:

לא, זו היתה "יעילות" של הכנסת.

פנחס שינון (חזית דתית לאומית):

ודווקא בשבתון רכב החסכון באנרגיה נראה עיני ממש. יש בו גם חסכון במטבע-חוץ, בעוד שבהקדמת השעון למשך שלושה חודשים אין כל חסכון.

נראה שהנימוק היחידי ששיכנע את הממשלה להחליט על הזזת השעון היה הרצון להצטרף למודון המדינות שבהן נהוג שעון קיץ, ולהיות בכך ככל העמים בית ישראל. אם כן, השאלה היא האם לשם כך כדאי לגרום כל כך הרבה סבל לעם וגם לפגוע בכל הקדוש לו. מצינו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום. שנאמר "והייתם נקיים מה' ומישראל" — זה חלק מפרשת השבת הקרובה. במקרה זה אין הממשלה יוצאת לא ידי הבריות ולא ידי המקום, והוא חייב על כן תיקון מהיר.

יש קונה עולמה בשעה אחת, אמרו חז"ל. הממשלה יכולה לקנות עולמה אם היא תודה שגגה יצאה בפני השליט ותתקן את המשגה של שעה אחת בהקדם, ומודה ועוזב ירוחם.

תדון הכנסת בהקדם, עוד לפני ט' באב, ובוודאי לפני יום-הכיפורים, כדי שתבוא השעה על תיקונה ותמנע סבל מיותר מתושבינו בישראל, ויפה שעה אחת קודם.

שר-הפנים ש. הלל:

זה מה שעשינו, שעה אחת קודם.

פנחס שינון (חזית דתית לאומית):

אני מתכוון לפי הצעתי.

אני מציע, על כן, לכתס לקיים דיון וביור מהיר בהצעתי לסדר-היום בדבר החזרת השעון לקדמותו.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לשר הפנים, לתשובה.

שר-הפנים ש. הלל:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני תמים דעים עם חבר-הכנסת שינון שאמר בסיום נאומו: יפה שעה אחת קודם. זה בדיוק מה שעשתה הממשלה. ולצערי עכשיו רוצה חבר-הכנסת שינון לשנות את הדבר, ולהחזיר את השעה אחורנית.

חבר-הכנסת שינון ניסח להסתמך על שלושה סוגי טעמים בבקשתו להחזיר את השעון לאחור: קודם כל — במישור הכלכלי, הכספי; שנית — עניינים של נוחות; ואחרון אחרון חשוב — עניינים דתיים. ארשה

והנה מול החסכון בדלק בשווי של 3 מיליון לירות, תפסיד חברת החשמל 6 מיליון לירות בהכנסות, מכאן שההפסד גטו יסתכם ב-3 מיליון לירות. מר אברהם קושניר מעלה במאמרו ב"דבר", וכן עושה סופר "הארץ", כי חברת החשמל תפסיד בד-בבד הכנסה של 20 מיליון לירות בעקבות הצמצום הצפוי בצריכת החשמל עם הנהגת השעון החדש. התרגלנו למושגים של מיליארדים, ומיליונים כנראה אינם משמשים כבר ערך חשוב בשבילנו. אנו מזלזלים במיליונים כלאחר יד, לאחר שאנו גורמים במודיעינו ממש להפסדים כה ניכרים. כתוצאה מכך שר כמעט אין, לעומת זאת ההפסד הוא גדול. אם כן, מה הועילו חכמים בתקנתם? על מה ולמה כל הטורח הזה? הלא שכרו יוצא בהפסדו.

עד עתה הבהרתי את ההפסד הכספי הנגרם על-ידי השינוי בשעון, אך פי כמה יותר גדול ההפסד וההיוק המוראלי, הגורם לסבל רב ואי-נוחות לציבור כולו, ולילדים במיוחד. השעה הזאת מקלקלת את השורה ומשבשת את הזמנים וגורמת לחילולי שבת עצומים בתחבורה, בבתי-קולנוע, בבתי-מלון וכו'. על מה הצורך להוסיף שעה תמה נוספת לימי הקיץ הלוהטים בלא-הכי, תוך כפיית שונות בהרגלי החיים ללא טעם? איך אפשר להשכיב ילדים לישון כשעדיין יש אור יום מלא? מסרו גם מנמל התעופה בן-גוריון, כי בגלל הפרשי הזמנים הגדולים — שלוש שעות בין שעון הארץ לשעון גריניץ' — עלולים הנוסעים בישראל להתקל בקשיים במציאת מטוסים להמשיך את טיסותיהם באירופה.

אך התקלה הגדולה ביותר תהיה בחילולי שבת המתרבים עקב השעה היתירה הזאת. בגלל הדבר הזה עומדת השבת, חלילה, להתבטל כליל עם הסעת אר-טובוסים בשבת בעיצומו של היום, כשהאור מלא. כן לא יעמדו בתי-הקולנוע בנסיגתם ויפתחו את בתי-השעשועים בעוד היום גדול. בבתי-מלון יהיו שיבושים רבים, כשהאורחים יצטרכו לחכות עד תום יום השבת הארוך כדי שיופעל בית-המלון כפי שהוא מופעל ביום מות החול. שיבושים אלה יביאו לתגובות שעמן סכנה של הפגנות והתנגשויות אלימות בין חלקי האוכלוסיה הדתיים והחילוניים.

כמה סבל ציבור צמים ביום י"ז בתמוז, כש-נסתיים הצום ביום לוחט כזה בשעה 8.30 בערב, וכמה יסכול הוא בתשעה באב, כשיצטרך לצום מערב עד ערב ויסיים את צומו רק לאחר 8.00 בערב; וביום שבת השבתון — יום הכיפורים — כשכל העם מתענה בצום הקדוש — יארך לו הצום בעוד שעה נוספת. כל ההוכחות האלה שהבאתי מעידות כי השעה הנוספת הזאת נושאת בחובה אך סבל ולא כל חסכון ממש ביבאנרגיה ובחשמל.

הלא באקלים החם כשלנו מרבים לבלות את שעות הערב מחוץ לכתלי הבית, מי ברחוב, מי בגינה לפתח ביתו, כדי להינפש מחומם של יום. איזה חסכון יש כאן איפוא? לעומת זאת יש כאן שיבוש ושינוי בסדרי החיים שהורגלנו להם במשך הרבה שנים, מאז החליטה הממשלה, על-פי הצעתו של שר הפנים המנוח חיים משה שפירא ז"ל, שלא להנהיג שעון קיץ. נד-מה לי שאחד הנימוקים שהועלה אז על-ידי השר וזכה להבנה מצד הציבור היה ששעון קיץ עלול בין

עים לחוץ-לארץ? האם אנחנו צריכים להיות יותר מפונקים מכל מדינות האזור וממרבית המדינות בעו"לם? יש מדינות שמצבן הכלכלי אינו יותר גרוע משל ישראל, ונהוג בהן שעון קיץ. בארצות-הברית במשך שנים מקדימים את השעון בקיץ, חיים שם גויים רבים ויהודים רבים, ולא שמעתי לא את הצעקה, לא את הצווחה ולא את הנהיגה. שום דבר לא קורה. יתר על כן, כולם, לא רק היהודים, מסתגלים לזה בכל המקומות בעולם. לכן אין שום סיבה שאנחנו נפנק את עצמנו יותר מכל אחד מהעמים האחרים במציאות שבה אנו חיים.

חבר-הכנסת שיגמן איננו כל כך צעיר, הוא ודאי זוכר את התקופה של מלחמת העולם השנייה. אז היוו את השעון קרימה בשעתים בתקופת הקיץ. וה"דבר היה כך במשך שנים ארוכות. כשזו היתה מלחמתם של עמים אחרים, קיבלנו את זה כדבר מובן מאלינו, ללא כל בעיה. במלחמת השחרור הזונו את השעון בשעתים, ולא שמעתי את כל הפילופוליטיקה כמה מפריע הדבר להנחת תפילין ולדברים אחרים. וכל הדברים האלה היו גם אז. גם אז היו יהודים טובים שהניחו תפילה. מי שרצה להניח תפילין, שעון הקיץ לא מפריע לו, לא במלחמת העולם השנייה, לא במלחמת השיחרור ולא בזמנים אחרים.

איננו יכול להבין באינו אוויריה של ג'רדן או חיים, שמעלים מעל במת הכנסת — שומו שמיים — את המטרד ששמע עליו חבר-הכנסת שיגמן מפי מישוה בנמל התעופה לוד, שאדם שנוסע לחוץ-לארץ נתקל בקושי למצוא את המטוס המתאים באירופה כדי להמשיך בדרכו.

ואחרון אחרון — אני מבין שדבר זה הוא שמטריד את חבר-הכנסת שיגמן — ההפרעה שגורמת הזות השעון ליהודים דתיים הרוצים לקיים את המצוות. ארשה לעצמי להביא את ההיסטוריה של הנושא. בעקבות מלחמת יום-הכיפורים הוחלט על הזות השעון קיץ מה. והאמת היא שההחלטה היתה על הזות השעון קיץ, עוד בחורף, בשעה אחת והזותו בשעה נוספת בקיץ. והיו אז בממשלה שרים חברי המפלגה הדתית, וההחלטה נתקבלה על-ידי כל הממשלה. לאחר שנתקבלה ההחלטה עירער אחד השרים ואמר שבחורף מכביד הדבר על יהודי שרוצה להתפלל לפני צאתו לעבודה, או על אלה הרוצים לקיים תפילה בציבור. הוסכם לבטל את החלטת הממשלה כדי ללכת לקראת אותם אנשים, מאחר שגדמה היה שבחורף — אני חוזר ומדגיש: בחורף — מהווה הדבר הכבדה; היינו אז בסיומה של המלחמה, והאווירה היתה פחות רגועה והחלטנו לדחות את ההחלטה לקיץ. אבל ההחלטה המקורית נתקבלה בתקופה יותר פרובלמאטית, בחודש נובמבר, והשרים הדתיים בממשלה קיבלו זאת. אולם לאחר שהיה עירער והחלט לדחות את העניין לא ביב. בעוונותינו המרובים אני חושב שדחינו את ההחלטה יותר מדי זמן. אני מצטער שלא החלטנו את שעון הקיץ לפחות חודשים מספר קודם לכן.

שמעתי טענה משונה מפי חבר-הכנסת שיגמן, שעל ידי הזות השעון אנו מאריכים את הצום לאלה הצמים. והאמת היא שקיבלתי מברק מחבר-הכנסת שיגמן בעניין יין זה ביום שהחלטנו בו את הזות השעון. אני מודה ומתוודה בריש גלי שאינני מצליח להבין איך הזות השעון בשעה משנה את שעות היממה. חיפשתי בדיפ-

לעצמי להבהיר בכל הדברים האלה שלפחות לא כ"עקתה. האמת היא שאני די מתפעל מנכונותם ומהת-ההבוחם של חברי כנסת לבוא ולהעלות בשצף קצף את הנושא הזה מעל במת הכנסת. אולי זה סימן טוב, שבעיות אחרות שלנו כבר מוסדרות, וכל תקלה תבוא על תיקונה אם נניח את השעון אחרונה; או, אולי, לא היתה תקלה כלשהי כאשר השעון היה כמקודם.

הממשלה הגיעה למסקנה בדבר נחיצותו של הצעד הזה לא על סמך קריאה בז'ורנאליסטיקה שציטט כאן חבר-הכנסת שיגמן, אלא על סמך בדיקה יסודית מאוד. ואני חושב שהדבר ברור לכל תינוק של בית-רבן, שעל-ידי צעד זה אנחנו יכולים לחסוך דלק. אתה או"מר שהחסכון בדלק הוא קטן, מישוה אחר יאמר שהוא יותר גדול. אני אומר שזה חסכון בדלק, וכל חסכון בדלק בתקופה זו בכלל, ובמדינת ישראל בפרט, הוא מצווה וחובה לאומית. ובכן מה לנו להתווכח פה מהו אחוז החסכון? אם אנחנו יכולים לחסוך יותר — נחסוך יותר. גם אם החסכון המושג על-ידי הזות השעון קרימה הוא קטן, אל נבטל אותו כעפרא דארעא.

אין כל ספק שיש חסכון בדלק. וכל ההתחשבות הזאת, שחברת החשמל מפסידה כסף כי היא מוכרת פחות חשמל, אין לה מקום. אני חושב שזאת החלטה לאומית בעלת חשיבות ממדרגה ראשונה, ועל-ינו לשקול את שיקולינו לא לפי רווחי חברת החשמל, שאיננו מוזלזל בה ובערכה, אלא לפי הצרכים הלאומיים. אין כל ספק שהיום מוטלת עלינו חובת חסכון בדלק, זו חובה לאומית ממדרגה ראשונה.

לכן, אני מרשה לעצמי לומר שכל ההסתייעות של חבר-הכנסת שיגמן בז'ורנאליסטיקה, במה שמישהו כתב ב"דבר" או ב"הצופה", אינה מעלה ואינה מורידה. היא אינה משנה את העובדה הניצחת שהזות השעון קרימה תביא לחסכון בדלק, תביא לחסכון בחשמל.

לאחר מכן העלה חבר-הכנסת שיגמן מכלול של נושאים אחרים, שעניינם נוחות. הוא שאל: איך אפשר להשכיב את הילדים לישון שעה אחת קודם, כשעוד אור יום? והוא אפילו החיק עדותו ודיבר על אנשים שיוצאים את הארץ מלוד ויש להם בעיה למצוא את המטוס המתאים כשהם צריכים להחליף מטוסים באירופה. הפלא ופלא, מחקר זה מרשים. אבל למה לנו להתווכח? נניח שזה גורם הטרדה מסויימת לנוסעים שצריכים למצוא אווירון מתאים להמשך נסיעותיהם באירופה. האם זו היום הבעיה של עם ישראל? האם עלינו לדאוג לנוחותם של הנוסעים, שיוכלו למצוא מטוס בצורה הטובה ביותר? ונניח שיש הטרדה גם לאמהות ולילדים בישראל. האם זה משנה במשהו?

השאלה היא אם יש הצדקה להחלטה זו. אני אומר שיש הצדקה מוחלטת למאמץ זה של כולנו ולקרבת הקטן הזה, שנתאים קצת את עצמנו למצב ונחיה במסגרת ובאווירה של חסכון, גם אם זה ישב במשהו את אורחות החיים ויפריע קצת לאותם יהודים "מסכנים" שנוסעים לאירופה וצריכים למצוא שם מטוס אחר כדי להמשיך את נסיעתם.

אני רוצה לומר בכל גילוי הלב שהשתוממתי מאוד על הנימוק הזה. האם אנחנו צריכים להיות המפורקים ביותר בעולם, לדאוג לכך שלא תיגרם אי-נוחות כלשהי לילדינו הנחמדים, ולאנשים שלנו שנוס-

הציבור הדתי. חבר-הכנסת שינמן, אני בטוח שיש לו מסגרת שבה הוא יכול להעלות את העניין. ואין ספק בלבי שראשי הרשויות המקומיות ערים לחובה לשמור על חוקי-העזר. ואני משוכנע שגם בלי פעולה מיוחדת של הנציגים הדתיים ברשויות המקומיות, כל ראש עיר וכל חברי מועצה מביאים בחשבון את רגשות הציבור.

אני רוצה לסיים בקריאה לכל הרשויות המקומיות שישקדו על שמירת חוקי-העזר בתחום זה כבתחומים אחרים, שהרי בדבר אחד כולנו מאוחדים, והוא שיש לשמור על החוק ולכבד אותו.

לכן, אדוני היושב-ראש, אינני רואה מקום לדון בנושא במליאת הכנסת. החלטת הממשלה היתה מי-נימאליסטית. הממשלה החליטה על הזות השעון רק עד 12 באוקטובר 1974. ואינני חושב שיש איש שיכול לומר כי יש בכך כדי להפריע בצורה חמורה. יש בזה הכבדה. אבל עלינו לקבל באהבה גם ייסורים אלה.

היו"ר ב. צ. קשת :

רשות ההצעה לחבר-הכנסת גוף.

עקיבא גוף (הליכוד) :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אם יש נושא שאיננו עניין להחלטה החלטית, שאיננו אידיאולוגיה ואיננו קשור בנוקשות רעיונית, אלא ההחלטה עליו חייבת לבוא רק לאחר איסוף נתונים ולימוד אמפירי, הרי זה הנושא שלפנינו.

היתה החלטת ממשלה על הזות השעון. בעקבות החלטה זו שמעתי תגובות נלהבות, ואני אישית מציד בנייני שהחלט עליו. אני יודע שזוגות צעירים הרי לילדים שמחים שיש להם עוד שעות ספורות ביום לבלות עם ילדיהם. אבל שמעתי גם תגובות נז-עמות. חבר-הכנסת שינמן הביא את נימוקי האנשים חרדי השבת ומקיימי הצום והתענית. אני מוכן לומר ששמעתי מפי ציבורי עובדים, אשר צריכים להתחיל את עבודתם בשעה 7.00 או 7.30 בבוקר, פועלי בניין ואחרים, שבהתאם לשעון החדש הם צריכים להשכים קום בשעה 5.00 לפי שעות האור והחשיכה.

עוזי פיינרמן (המערך) :

רואים שלא עבדת בבניין.

עקיבא גוף (הליכוד) :

חבר-הכנסת פיינרמן, במה שנוגע לעבודה, איך אני יכול להתחרות אתך ?

על כל פנים נאמר לי שהדבר קשה עליהם מאוד. נוסף על כך יש תלונות על שיבושים בקומוניקציה עם חוף-לארץ. רק נתונים מדויקים שנקבל על-ידי הנסיון, ולא חישוב מראש, יוכלו ללמד אם באמת נחסך משהו על-ידי הזות השעון, אם נתסכת אנרגיה, ואם זכינו לאיזו שהיא הטבה. רק הנסיון יכול ללמד: האם יש סקטורים ששפגעו, כמה, באיזו מידה ? עם כל הכבוד אינני מקבל את עמדת השר על פגיעה באז-רחים, אלו או אלו — תלוי בהשוואה למה — אבל עצם העניין הוא הנימוק החשוב לדידי. אולי נמצא שטוב להזיז את השעון בשעתיים, והיו דברים מעולם. כל הדברים האלה צריכים להיבחן על-ידי ועדה. אין כאן עניין לחזות מראש את הדברים, אלא יש כאן עניין לבחינת צירוף המידע והנסיון.

רנציאלים ובלוגאריטים, ולא מצאתי איך אפשר על-ידי הזות השעון לשנות מספר שעות היממה. אפשר להקדים את השעון, אפשר לאחר את השעון, בכל מק-רה אין משנים את 24 השעות ביממה. אדם שצם מתחיל את הצום בשעה מסוימת ומסיים אותו בשעה מסוימת.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית) :

את זאת מבינים רק אלה שצמים. אין צורך לחפש בלוגאריטים, צריך לצום.

שר-הפנים ש. הלל :

אני מקבל את ההזמנה שצריך לצום וטוב לצום. אבל גם קריאת-הבנינים שלך לא הסבירה איך ייתכן שעל-ידי הזות השעון קדימה או מארכים את שעות היממה. זה — לא. גם אם אינני שומר תרי"ג מצוות אני יודע שהצום מתחיל בשעה מסוימת לפני שקיעת התמה ומסתיים בשעה מסוימת לאחר שקיעת התמה, ואינני יכול להבין במה הזות השעון מעלה ומורידה.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית) :

נערוך תרגיל משותף בצום בט' באב — — —

שר-הפנים ש. הלל :

בבקשה. אני מוכן להשתתף אתך בתרגיל זה אם תשתתף אתי בתרגילים אחרים.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית) :

אני משתתף אתך בהרבה תרגילים משותפים. תש-תתף אתה בתרגיל זה אתי.

היו"ר ב. צ. קשת :

אני מבקש, בגמר כל התרגילים המשותפים, לספר גם לחברי הכנסת כיצד עלו תרגילים אלה.

שר-הפנים ש. הלל :

עד כמה שידוע לי אצל יהודים דתיים מקובל חשבון אחר של שעות. ושעת ערב היא השעה ה-12. אבל נניח שהדבר גורם להפרעה ולהטרדה, האומנם זו עילה לבוא לכנסת ישראל — — —

(קריאה : כבר שיכנעת אותנו.)

מבחינת התפילה, אינני רואה שום הפרעה בה-זות השעון, ובוודאי לא בחודשי הקיץ. ועל כך יעידו גם השרים הדתיים שהיו בממשלה כאשר נתקבלה ההחלטה לראשונה.

אשר לעניין העינוגים במוצאי שבת, אם אמנם יש תופעות של הפרת השבת כתוצאה מכך שהזות השעון, הרי הן בניגוד לחוק, כי יום השבת נקבע כיום מנוחה ליהודים. וברוב הרשויות המקומיות קיימים חוקי-עזר האוסרים את פתיחתם של בתי-עסק ובתי-עינוגים בימי מנוחה. ותחילתם של ימי המנוחה נקבעה חצי שעה לפני שקיעת החמה וחצי שעה לאחר שקיעת החמה. ארשה לעצמי לצטט מחוק-עזר, לא של רשות מקומית דתית, לא של בני-ברק, אלא של נצרת-עילית. אני רואה לנגד עיני את פקודת המועצות הדתיות, ובה נקבע בצורה מפורשת שיש להפסיק מלאכה חצי שעה לפני שקיעת החמה. ויש לפתוח בתי אוכל ועי-נוגים חצי שעה לאחר שקיעת החמה. הסמכות להפעיל חוקי-עזר אלה תהא בידי הרשויות המקומיות שחוקקו אותם. בכל רשות מקומית, אני משוכנע, מיוצג גם

יצחק נבון (המערך):
 אם תוקן, אז אפשר.

אכרזה כ"ן (הליכוד):
 ואם לא תוקן, יתוקן בשיבה הבאה. מה הבעיה?
 (קריאה: אולי אפשר להתפשר על הזות הש"ע
 עון בחצי שעה?)

היו"ר ב. צ. קשת:
 חברי הכנסת, לא נאבד זמן ואני מרשה לעצמי
 לפסוק שאני מרשה לחבר-הכנסת שינמן לתמוך בהצעתו
 של חבר-הכנסת נוף.
 (קריאות)

היו"ר ב. צ. קשת:
 אבקש לא לפסוק. יש ועדת פירושים ולשם אפי"ש
 שר יהיה לפנות.

חברי הכנסת, אני ממעיד להצבעה את שתי ההצעות:
 האחת — לא לכלול את הנושא בסדר-היום,
 כהצעת שר הפנים; השנייה — להעביר את ההצעה
 לוועדה, כהצעת חבר-הכנסת נוף.

הצבעה

בעד ההצעה לא לכלול את הנושא
 בסדר-היום — רוב
 בעד ההצעה להעביר את הנושא
 לוועדה — מיעוט
 ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום
 נתקבלה.

אדוני היושב-ראש, אנחנו מכירים את קצב עב"ר
 דתן של ועדות הכנסת ודומני שלא אטעה אם אומר
 שאני מעריך כי למעשה לא יביא הדיון בוועדה לשי"ש
 נוי בקיץ זה. אבל הדיון בהחלט יכול לשמש חומר
 לימוד ובהינה לצורך החלטה בשנה הקרובה. אני
 מציע שלא לבזבז את הנסיון שצברנו השנה וללמוד
 את הנושא בוועדה.

היו"ר ב. צ. קשת:
 חבר-הכנסת שינמן, האם אתה מקבל את הצעתו
 של חבר-הכנסת נוף?

פנחס שינמן (חזית דתית לאומית):
 כן.

היו"ר ב. צ. קשת:
 אדוני השר, האם ביקשת לומר משהו?

שר-הפנים ש. הלל:
 אני מוותר.

היו"ר ב. צ. קשת:
 חברי הכנסת, לפנינו שתי הצעות: האחת —
 הצעתו של שר הפנים לא לכלול את ההצעה של
 חבר-הכנסת שינמן בסדר-היום של הכנסת; והשנייה
 — הצעתו של חבר-הכנסת נוף, שחבר-הכנסת שינמן
 הסכים לה, להעביר את הדיון לוועדה המתאימה.

יצחק נבון (המערך):
 איך הוא יכול להסכים להצעת מישהו?
 הוא יכול רק אם השר מסכים.

מנחם ידיד (הליכוד):
 התקנון תוקן. אפשר.

3. החמרת הרדיפות נגד דורשי ציון ושביתות הרעב של האסירים הפוליטיים

דיון, הדיון איננו דחוף? איזה מין זילזול זה גם
 בהצעה וגם במגיש ההצעה? איך יכול דבר כזה
 לעבור לסדר-היום, ששביתה שאנו רוצים לדון עליה,
 אולי במגמה להפסיק אותה באיוו שהיא דרך, עדיין
 לא הגענו לדון עליה?

ובכן, היום הצעתי שוב הצעה דחופה לסדר-היום
 על החמרה במצבם של יהודי רוסיה ושביתות-הרעב לא
 מפני שאני תמימה לחשוב שמחר או מחרתיים יקיימו
 עליה דיון או שהוועדה תדון עליה, אם היא תועבר
 לוועדה, אלא פשוט לומר עלי-ידי זה שבעיית מצבה של
 יהדות רוסיה לא קיבלה עדיין בבית הזה את הטיפול
 המתאים. הדחיפות שבהגשת ההצעה לא באה לומר
 שאתמול לא היו רדיפות ומחר לא תהיינה. גם מחר
 תהיינה רדיפות, גם אתמול הן היו. יש ברירה אחת:
 או להעלות בכל יום ויום הצעה דחופה לסדר-היום
 בנושא זה או לא להעלות.

אבל יש עוד כמה ברירות, לפחות ברירה אחת שא"ל
 ליה אני רוצה להפנות את תשומת-לבו של שר החוץ.
 עד היום שר החוץ הקודם, כתשובה לשאלות בנושא
 יהדות רוסיה, היה עולה על הבמה ושליש או חצי
 מהנאום שלו היה מסביר כמה רע ליהודים ברוסיה:
 כך וכך נאסרו, כך וכך יושבים בבתי-חולים לחולי
 רוח, כך וכך מוגבלים, והיה נותן שמות ופרטים.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות להצעה הבאה לחברת-הכנסת גאולה כהן, שת-
 ביא את הצעתה בדבר החמרת הרדיפות נגד דורשי
 ציון ושביתות-הרעב של האסירים הפוליטיים.

גאולה כהן (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני חודשים
 מספר הגשתי הצעה דחופה לסדר-היום בנושא של
 יהדות רוסיה, כמעט באותו סגנון: החמרת הרדיפות
 נגד יהודי רוסיה ושביתות-הרעב. דחיפות ההצעה
 נתקבלה על-ידי נשיאות הכנסת וסוף ההנמקה של
 ההצעה הוחלט על קיום דיון. עד היום, במשך חו"
 דשים, הדיון הזה לא התקיים. חברי הכנסת שקיבלו
 את סדר-היום של עבודת הבית ראו בוודאי בין עש"
 רות הסעיפים שלא הגיעו לדיון גם את הסעיף:
 שביתות-הרעב של דוד אשבל וכו', וכו', דיון דחוף. מש"
 לושת השובתים שעליהם דיברתי אחד כבר נמצא בארץ,
 אחרים אולי בדרך, אבל על סדר-היום של הכנסת
 עדיין נמצאת ההצעה לדיון דחוף בשביתות-הרעב של
 דוד אשבל.

אני רוצה לשאול את נשיאות הכנסת, את חברי
 הבית, את ועדת הכנסת: איך ייתכן שכאשר הכנסת
 מחליטה שהצעה דחופה לסדר-היום תידון בדרך של

חוברת כ"ה, ישיבה ע"ד
— הצעות לסדר-היום (ג. כהן) —

לה. ראש הממשלה גולדה מאיר אמרה בזמנה על תי-קון ג'קסון, שזהו עניינה הפרטי של אמריקה — לדעתי, הצהרה מאוד מסוכנת והרת-סכנות מפני שאם אנו דורשים מכל העולם להתערב בענייניה של יהדות רוסיה, ולהיפך, אנו קובלים על אי-התערבות כזו, איך ייתכן שנבוא בעצמנו ונאמר שכל העולם יתערב לטובתנו, אבל לנו אסור להתערב לטובתנו? ג'קסון מרשה לעצמו, בתור אזרח אמריקני, להתערב למען חירותו של כל אדם בעולם. ואנו, עם הצדק, עם שהתחיל את ההתערבות בעולם, איננו מרשים לעצמנו לעשות זאת.

אבל אני אומרת: נעזוב לרגע את ההצהרה הזאת. נאמר שאנו זקוקים היום לממשל האמריקני, ולכן איננו יכולים לעשות מה שהוא מנוגד לדעתו. ואם קיסינג'ר מתנגד, ואם ניקסון מתנגד, הרי שאיננו יכולים לפעול. אבל מדוע אנו מפריעים ליהדות ארצות-הברית לעזור לג'קסון ולתמוך בו? ובל יספרו לי שאנו מכאן לא נותנים להם הוראות.

לפני כאן ציטטה. אני אמנם חושבת שהציטטה הזאת היא מיותרת לכל מי שיוודע את הבעיה ועוקב אחריה. אבל לאחר שכאן נוהגים בדרך כלל לטעון בנוסח: זה שקר, זה לא אמת — הבאתי היום את הציטטה. אמנם אלה לא דברים שאמר שר החוץ של היום. ואני מקווה ששר החוץ של היום בנושא הזה לא יהיה ממשלת-המשך, אלא ממשלת-שינוי. אבל מכל מקום, זוהי ציטטה מדבריו של שר-החוץ לשעבר אבא אבן. הוא אמר דברים אלה לכתב "מעריב" והם התפרסמו ביום 20 באפריל 1970. ואלה דבריו:

"יש נושאים שבהם יהודי ארצות-הברית סומכים עלינו במיוחד, נושאים שבהם אנחנו מיטיבים לדעת מהם, ואז השיקולים שלנו ביחס לשאלה מה עלול להזיק או מה עשוי להועיל — מכריעים. נושא כזה הוא גם דרך הטיפול בשאלת יהודי ברית-המועצות. שיקולי מדינת ישראל יכולים להיחשב כצדקים או מוטעים, אבל טבעי שיהודי הגולה מקבלים בנושא זה את שיקוליהם, כי מדובר בשאלה מרכזית של קיום יהודי, ומדינת ישראל מצויה במרכז מעגל הסמכות היהודית ולא בשוליה".

את האישור לעמדה הזאת קיבלתי בשעתי מהרב שכטר ומכל מי שמטפל ביהדות רוסיה בארצות-הברית. ידועה אותה פגישה, שהייתה מלווה חרפה, של שלושה מנהיגים עם ג'קסון, אשר באו להשפיע עליו שיוסג מעמדתו הנוקשה. ידועה גם התשובה שהוא נתן להם: אם אתם מוכנים לבגוד באחים שלכם שם, אני אינני מוכן לכך.

וגם היום, האם אנחנו זקוקים לגוי-של-שבת? האם ג'קסון הוא שצריך לעשות בשבילנו את העבודה שאיננו עושים בעצמנו? אם ג'קסון עצמו לא היה דורש אותו תיקון בעניין הסחר, אנחנו היינו צריכים לדרוש זאת; יהודי אמריקה הם שהיו צריכים להציע את התיקון הזה. קראנו היום בעתונות שהוא דורש כי עיסקה בין ארצות-הברית לרוסיה לא תוצא לפועל כיוון שהיא מתייחסת לצידו משטרתי ואותו צידו יסייע ל-ק.ג.ב. לכך את אלה שהתנגדים למשטר שם. ג'קסון הוא אשר התעורר לכך ראשון. והיכן אנחנו? ואם אנו נמצאים בקשרים עם יהדות ארצות-הברית

נכון, כל העובדות ועבודות, אך אולי המציאות היתה מרה יותר. שליש מהנאום היה מופנה למצפון העולם: כמה לא יפה, וכמוכן בנוסף על זה היה מגנה את מדיניות ברית-המועצות; ושליש מהנאום היה אומר מה אנחנו עושים.

ובכן, הפעם לא אדבר על מצבה של יהדות רוסיה. כל מי שפותח עתונים קורא ויודע — וגם אתמול והיום יש ידיעות — מה קורה ליהדות רוסיה. השאלה היא לא מה קורה שם, אלא מה אנחנו יכולים לעשות כדי להפחית את ההחמרה במצבם, מה אנחנו עושים; לא מה שלטונות ברית-המועצות עושים כלפי יהדות רוסיה, אלא מה עושה מדינת ישראל ומה עושה משרד החוץ — בינתיים הדבר בטיפולו של משרד החוץ ובוה אגע אחר כך, אם הנושא צריך להיות בטי-פולו — כדי שהמצב יהיה אחר. ייתכן מאד שגם אם ייעשה הכל, שום דבר לא ישתנה. השאלה היא אם מה שאנחנו עושים הוא כל מה שאפשר לעשות. אתם אומרים שאתם עושים. ברור שאתם עושים, ומי יעשה אם לא אתם? האם אתם רוצים שהאופוזיציה תעשה במקומכם? בשביל זה נבחרתם. השאלה היא לא רק כמה ומה, אלא כמה והכמה שאתם עושים, אם זה מספיק ובכון.

לדעתי אחר משרד החוץ להגיע למסקנות באשר לעלייה על דרך פוליטית נכונה גם בנושא של יהדות רוסיה. אין זה סוד — ודומני שגם משרד החוץ עצמו יודע — שהיו טעויות חמורות עד שמשרד החוץ עלה על הדרך הזאת, וגם זה לא מרצונו הטוב. הדרך הזאת נכפתה עליו על-ידי העולים, על-ידי יהדות רוסיה שם, שנאבקה ונלחמה וכפתה על משרד החוץ מדיניות שונה מזו שהוא הלך בה והאמין בה. אבל ברוך השם, הוא עלה על הדרך הזאת, אם כי גם אותה הוא הפסיק. אין בה אותה לוחמה שהייתה קודם בדרך של הפגנות. איננו שומעים היום על הפגנות ועל דרך של מלחמה ממש כמו שהיו לפני שנתיים. ולמה איננו שומעים? האם שלושה מיליון היהודים הם כבר בארץ? האם המצב הוא פחות חמור משהיה? האם העלייה משם גדלה, או להיפך — ירדה? האם אין מקרים שזועקים לשמיים? אני בטוחה ששר החוץ עוד יבוא לכאן ויספר על כך, אם כי אני מציעה לשר החוץ להחדש שלא בכך יטפל בדרך כלל, וכי כל זה ידוע לנו — "דברי הכנסת" מלאים נאומים אלה — אלא אני מבקשת משר החוץ שיסיביר לנו מה הוא עושה היום או איך אנחנו נערכים היום לכך שמספר המקרים האלה יפחת.

כבר אמרתי שעלו היום על דרך של הפגנות, אם כי גם מספר ההפגנות פחת. אבל היום גם זה כבר לא מספיק. דרושה על כך דרך של הפגנות. תנועת החירות בזמנה וכן קבוצה של עולי רוסיה דרשו את הדרך הזאת של מאבק גלוי. אבל היום זה לא מספיק. היום העניין מרוכז בבית-הלבן. היום תיקון ג'קסון וכן המאבק המתנהל סביבו הוא אחד הדברים שבאמצעותם ניתן יהיה לעזור ליהדות רוסיה. וזאת יודע משרד החוץ שלנו. אבל בנושא של תיקון ג'קסון איננו שומעים מלה וחצי מלה. אין פה שום הצהרה גלויה של תמיכה בתיקון ג'קסון. אני מבינה, יש דברים שהממשלה איננה יכולה לעשותם. יש דברים שגופים ציבוריים אחרים יכולים לעשות, ולא הממשלה. אבל נניח שאנחנו איננו יכולים לעשות את הפעולות הא-

הוא פשוט לא הבין אותי. אמרת שאנחנו כאן על-ידי לים על-ידי קליטה לא נכונה ליצור אובייקטיבית מיכ"ס; על-ידי כך שלא נדע לקלוט את העולים בגרום — בלי שנרצה בכך — באופן אובייקטיבי למיכסה כזו.

ואם הזכרתי את עניין המיכסה ואת חידוש היחסים רצוני להזכיר שהיום קראתי בעתון על איזה ועד חדש לשיפור היחסים בין ישראל וברית-המועצות ול-קידומם. גם שם מופיעים אנשים מסיעות שונות וציי-רופים שונים שהם היום באופנה.

בעניין הזה אנחנו מעלים פה את הנקודה של חידוש היחסים. חברי הבית קיבלו מכתב ב-21 במאסר מכמה יהודים ברוסיה. אנחנו זוכרים כאשר עמדה פה הגברת מאיר וברטט אמיתי קראה פה מכתבים של יהודים מרוסיה. כל הבית באמת היה נרגש והתי-אחד בנושא הזה. היום מכתב שנתקבל עבר לסדר-היום. עד היום לא ענו. אני רוצה לשאול את יושב-ראש הכנסת שקיבל את המכתב: האם ענה להם? האם חברי כנסת ענו להם באיזו צורה מן הבית הזה? הם שאלו שם שאלות. הם אמרו שהם כמו בני-ערובה וגרועים מבני-ערובה, אפילו הצלב האדום לא יכול להגיע אליהם לבדוק את מצבם. מישוה הגיע אלי-הם? מישוה ענה להם? איש לא ענה להם. כפי שר-גילים לעשות זאת, אחת לשנה קוראים להם: "לבנו אתכם"; ואחר כך שקט מוחלט. לא ענו להם. אנחי-נו חייבים להם תשובה. שר החוץ חייב תשובה לאותם אנשים שכתבו לו מכתב ומצפים לתשובה הזאת.

אני התחלתי בעניין הזה של הקליטה ואני רוצה לומר לחברי הבית: אין עליה שהצלחנו לקלוט בלי התנחלות. לא היתה עלייה כזאת. כל עלייה קלטנו בדרך של התחלות במקומות חדשים. זה צריך להיות אתגר, אתגר לעולים חדשים. הם צריכים באמת גם לדרוש מהמדינה שיתנו להם אפשרות ליישב את כל בקעת הירדן, כמו שהעלייה השנייה יישבה את עמק הירדן. העולים צריכים לראות זאת כאתגר.

אנחנו צריכים לפנות מפה ליהודי רוסיה ולומר: יש להם זכות לדרוש לא רק לעלות לארץ, יש לכם זכות לדרוש גם להתיישב בארץ הזאת. יש לכם כל הרשות להתערב. זה לא הדבר שאנחנו אומרים: ליי-הודי הגולה אסור להתערב באופן פוליטי. אם הם דור-שים שמדינת ישראל לא תיסוג, יש להם זכות. הם רוצים מולדת לשוב אליה. חוק השבות לא נגמר בע-ליה לארץ. חוק השבות פירושו גם הזכות להתיישב בארץ. זהו חוק השבות המלא. יש להם כל הזכות לדרוש זאת. זה יהיה אתגר להם וגם אתגר כאן לעולי רוסיה שבארץ.

התחלתי בכך שאמרחי שעד היום נמצאת הצעה דחופה לסדר-היום בנושא כזה. עד היום במשך אר-בעה-חמישה חודשים לא הגיעו אליה, כי זילזלו בה-צעה הדחופה לסדר-היום. בנושא זה שהכנסת לא זיל-זלה בו והיא מאוחדת לגבינו, אם יש הצעה — הדיון בה חייב להיות דחוף, או לעבור לוועדה. אם מקיימים דיון — הדיון צריך להיות דחוף. אני מבקשת להעביר את הנושא לוועדה.

היוזם ב. צ. קשת:

את אניך יכולה, בהתאם לתקנות.

בנושא זה, כמו שנאמר במפורש — ואין זה סוד, הדברים נאמרו קבל עם ועדה, הם כתובים שחור על לבן בעתון — ואם אנו משפיעים עליהם בכיוון זה, מדוע לא היינו ערים די הצורך להגיד מיד לכל מיני נשיאים או ועדי נשיאים שלנו בארצות-הברית: תדרשו מיד שצידוד משטרתי כזה לא יישלח לברית-המועצות, אתם כאורחים אמריקאים תעלו את הדרישה הזאת. אבל לא אמרנו בנושא זה שום דבר. לא הגבנו גם על אותה הצהרה שעניין יהדות רוסיה הוא עניין פנימי של שלטונות רוסיה. איפה נשמע קולנו? היכן אמרנו משפט אחד בנוסח: אדוני הנשיא ניקסון, עם כל הידידות ועם כל הכבוד, כידני אתה צריך לדעת שזוהי הצהרה חמורה ביותר בשבילנו. והנה אנחנו כלל לא פתחנו את הפה בעניין זה. ואין זה אומר שאנחנו לא אוהבים את הפטפטת, שאין אנו אוהבים להצהיר. רק השבוע היינו עדים לפטפטת מיותרת, בדיוקה מפי שר שהיה צריך לנצור את לשונו, שר ההסברה. פעם אמרו שדיפלומאט טוב הוא זה שמדבר ומדבר ולא אומר כלום. אצלנו עוד בטרם מתחילים לדבר כבר מוכיחים את חצי המולדת. כולם פותחים את הפה. וזה לא עניין שאיננו אוהבים להצי-היר הצהרות; אנחנו מצהירים הצהרות. אבל במקום שצריך להצהיר, במקום שאנו צריכים לקום ולומר את דברנו — כאן איננו עושים דבר.

לכן אני חושבת שבנושא של הצלת יהודי רוסיה השאלה היא ההיערכות שלנו. יש נושא נוסף שבו המדיניות הלא-נכונה שלנו מחבלת בעליה, וזהו נושא הקליטה. בעניין קליטת יהדות רוסיה נעשו הרבה משגים, כמו שנעשו בקליטה בשטחים אחרים. זוהי מדינת עלייה, אבל אין לה שום מדיניות של עלייה. והדבר כלל איננו תלוי בכספים ולא בתקציבים. זה תלוי בתיכנון נכון, בתיכנון של העלייה. מבחינה חמרית נתנו את המאקסימום. לא צריך לתת את המאקסימום מבחינה חמרית, אפשר לתת את המינימום; אבל צריך לתת את המאקסימום מבחינת התיכנון וההדרכה, מבחינה חברתית. והדבר הזה לא נעשה. וכל תיכנון דורש חזון. אי-אפשר לעשות סתם תיכנון לטווח ארוך. זה דורש חזון, ולא כמו שכתב יואל מרקוס היום בעתון "הארץ" ושאל: היכן נעלמה הפק-חות היהודית? זה לא עניין של פקחות יהודית שנעלמה. הפקחות מעולם לא עמדה כשנעצמה. גם בגולה היא לא הועילה לנו. רק כאשר היתה לנו אמונה, רק כאשר ידענו מה אנו רוצים — הפקחות הועילה לנו. בהעדר אמונה — שום פקחות יהודית לא תועיל לנו. היא גם לא הועילה מעולם, ולא תועיל. מה שחסר לנו זה חזון ואמונה.

וגם ביחס לקליטה נכון שהמכתבים שיצאו מהארץ עשו משהו ליהודים ברוסיה. עם כל הקשיים שיש ליהודים אלה, עם כל הפחדים שלהם, עם כל חוסר העזרה, ברור שמכתבים כאלה יכלו לא לעודד אותם. אבל אני אומרת שהיהודים שם רוצים לעלות. רוסיה טוענת שהיהודים ברוסיה אינם רוצים לעלות, ולכן ידרו ממדי העלייה משם. זה שגם, זה לא אמת. אינו יודעים לפחות על 150,000 בקשות של יהודים שביקשו לצאת, ודווקא מבחינה זו המספר גדל והולך. אבל אנחנו לא צריכים להתחשב עכשיו במה שרוסיה אר-מרת או אומרת. אנחנו צריכים לדבר על עצמנו. פעם שר החוץ כעס עלי כאשר דיברתי על מיכסה.

חבורת כ"ה, ישיבה ע"ד
— הצעות לסדר-היום (ג. כהן, קשת, אלון) —

מועצה ציבורית המייצגת את כל גוני הקשת הציבוריים והפוליטיים בישראל, שקיבלה על עצמה לנקוט אותן פעולות בלתי-רשמיות ובלתי-ממשלתיות כדי לעורר את דעת-הקהל בעולם ליתר פעילות, ליתר תשומת-לב למצוקתה של יהדות בריית-המועצות.

אבל הממשלה לא רק שאינה פטורה מלתרום את חלקה, היא חייבת גם לעמוד בראש העושים, כל שר, כל משרד בתחום פעולתו. אינני חושב שקשיים בתיכ"ב נון העלייה וקליטתה הם שגורו על מצבם הקשה של יהודי בריית-המועצות. אין הגבלה באפשרויות העלייה לישראל; אין הגבלה באפשרויות הקליטה בישראל, והנה חברת-הכנסת ספיר — שזכה להיות מצוטט לחיוב על-ידי חברת-הכנסת כהן — הודיע גם, שתוך פחות משנה הוא סבור שאפילו בעיית השיכון הסבוכה תבוא על פתרונה, ולא היא שתכביד את קליטת העלייה.

ידוע לכל שמצב התעסוקה — פרט למקצועות מסויימים שגם למענם נעשית פעולה מיוחדת — אינו מכביד את קליטת העלייה, אלא להיפך. יש מחסור חמור באנשים עובדים בשורה ארוכה של מקצועות. יש קורסים מיוחדים להסבה ולהתאמת מקצוע כדי שאנשים בעלי מקצוע אחד יוכלו להיקלט במקצוע דו"מ, קרוב; בפחות לבטים מאשר ללא הכשרה מקצועית כזאת.

מקימים ישובים חדשים. יש ערי-פיתוח ומעשה ההתיישבות הוא לחם חוקנו, ואין צורך לערבב ויכוח בוויכוח. יש מקום לוויכוח על מקומות התיישבות וצורת התיישבות, אבל אין מחסור ביזמות התיישבותיות אם הן חסרות כדי לשכנע את ממשלת בריית-המועצות לפתוח את שעריה לעלייה-רבותי של יהודים.

כל נושא כזה מספיק כדי שנקדיש לו לא רק דיון אחד מיוחד, אלא דיונים רבים שמוליכים גם למעשים גדולים וחשובים. האמת היא שחלק ניכר ממש"רדי ממשלה מסויימים ומחלקות מתאימות בסוכנות היהודית שוקדים ללא ליאות — ואינני מגזים בכך — כדי לאפשר ליותר יהודים לצאת מבריית-המועצות ולקלוט אותם כהלכה, כדרך שרוצים לקלוט כל יהודי שרוצה לעלות, להתיישב ולחיות בקיבוצו בארץ.

אפשר, כמוכר, למנות שר מיוחד ליהדות זו. אני רק חושש שיבוא יום ונצטרך למנות שר יהודי לכל תפוצה.

גאולה כהן (הליכוד):
שר ליהודים.

שר-החוץ י. אלון:

שאם לא כן, תמצא קהילת יהודים נפגעת מזה שלה אין מיניסטר פרטי משלה. ידוע, למשל, שב-אמנה שנחתמה על דעת הכנסת כולה — אם אינני טועה — בין ממשלת ישראל לבין ההנהלה הציונית והסוכנות היהודית בדבר חלוקת התפקידים ושיתוף הפעולה בין שני הגורמים הגדולים הללו, הגורם הי-הודי הכל-עולמי מזה והגורם הישראלי כמדינה מזה — נושא העלייה כולו הופקד בידיים נאמנות. אני יכול להעיד על כך גם מנסיוני האישי כאשר עבדתי כש-נתיים כשר הקליטה. עידוד לעלייה, פעולה בהסעת העולים — פרט לאספקת הפוליטי שלה — נעשים על-ידי הסוכנות היהודית והמחלקות המתאימות שם.

גאולה כהן (הליכוד):

אינני יודעת את התקנות. אני מבקשת דבר אחד: אני פונה אל שר החוץ במיוחד, העליתי את הדבר הזה כבר כמה פעמים, בכל נושא שאני מדברת עליו מעל במת הכנסת: תקימו ועדה מיוחדת ליהדות המצו-קה, ועדה מיוחדת שתזוין רק על נושא זה. ועדת החוץ והבטחון שמטפלת בכל כך הרבה נושאים, אפילו מב-חינה טכנית איננה יכולה להקדיש זמן לנושא זה. אי-גני מאמינה שיש ניגוד אינטרסים בין עם ישראל ומ-דינת ישראל. לצערנו, לא יושבים שם גאוני הדור, לא כולם מכל מקום יכולים לראות את הזהות הזאת ולהכריע נכונה. יש תמיד האינטרסים הלוקאליים של המדינה. לכאורה, על פני השטח זה נראה נוגד.

חברת-הכנסת ספיר תמיד היה בעד עליית יהודים. אבל היום, כאשר הוא בסוכנות היהודית, הוא הופך עולמות. הוא אומר שכלים צבאיים אינם חשובים כל כך כמו עליית יהודים. בעבר, על כל פנים, לא שמע-תי זאת ממנו. הוא נמצא עכשיו בתוך הבעיה ומבין אותה.

צריך ועדה שתהיה כולה מוקדשת ליהדות המצוקה. היום יש לנו יהדות מצוקה בסוריה וברוסיה. לעולם אי-אפשר לחזות מראש מה יקרה. נקווה לטוב, אבל עלולות להיות עוד ארצות מצוקה. צריך שתהיה ועדה מיוחדת ושר מיוחד. עד היום אין במדינת ישראל, במדינת העלייה, שר שיכול להשיב על הצעה לסדר-היום בענייני עלייה, כי אין זה התחום של שום איש. אני מבקשת שכל הדברים האלה יגרמו לכך שה-צעות דחופות לסדר-היום בנושא זה יוגשו פחות ופ-חות, אם מבחינתנו נדע לטפל בהן.

היו"ר ב. צ. קשת:
רשות הדיבור לשר החוץ, לתשובה.

שר-החוץ י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מסכים עם חברת-הכנסת גאולה כהן שבעיית הצלת יהדות המ-צוקה בכלל ויהדות בריית-המועצות במיוחד איננה צריכה לרדת מעל סדר-יומנו, גם במחשבותינו וגם במעשינו עד כדי כך, שבאיזה תאריך ובאיזה שעה שנושא זה לא יועלה בכנסת אי-אפשר לומר שהוא איננו דחוף. בעיני הוא תמיד דחוף.

בראשית השבוע שעבר, כאשר הגיעתנו ידיעה לישיבת הממשלה שסיעת הליכוד מבקשת להעלות עוד בשבוע שעבר את ההצעה הזאת לסדר-היום, לדיון דחוף, נתתי תשובה חיובית. ובעצם הייתי מוכן לה-שיב על ההצעה כבר לפני שבוע ימים. הדחייה שהיתה לא בגלל שר החוץ היתה.

ובכל זאת אינני רוצה שיתקבל רושם, חלילה, שבגלל דחיית הדיון הדחוף מהשבוע שעבר לשבוע הזה כאילו נשתתה פעולה כל שהיא שיש לנקוט על-מנת לעשות למען הגדלת הנכונות ליציאה של יהודי בריית-המועצות לארץ, או הטיפול הדחוף בהצלת קומץ היהודים האומללים שנתורו לנו בגולת סוריה.

הנושא הנידון איננו עניין דפארטאמנטאלי, גם בעיניי זה יש בינינו הסכמה, הוא עניין כלל-לאומי; וכל מי שיכול לתרום למען הקלת מצבם של יהודי בריית-המועצות ולפתירתן שרועים בין שגם מבני-ברית ובין שאיננו מבני-ברית, יבורך. ואמנם גם קיימת

גאולה כהן (הליכוד):
אין שום פיקוח פארלאמנטארי על כך.

המועצות לישראל. אנחנו הבענו לא אחת את תודתנו והוקרתנו לא רק לנשיא ולאותם שרים בממשלת ארץ-צורת-הברית העוזרים לנו עזרה שלא תסולא בפז בנושאים אים אלה, אלא לסנאטורים המגלים ערנות ועניין מירי חדים, ובראשם הסנאטור ג'קסון, על תרומתם המיוחדת. וראו זה פלא. הסנאטור ג'קסון מרוצה מעמדתה של ממשלת ישראל יותר מאשר חברת-הכנסת גאולה כהן, כי הוא כסנאטור יודע בדיוק מה ממשלה יכולה לעשות ומה אינה יכולה לעשות; מה היא צריכה לעשות ומה אינה צריכה לעשות.

שר-החוץ י. אלון:

לסוכנות היהודית יש פיקוח פארלאמנטארי, לתנועה הציונית יש פיקוח פארלאמנטארי ולא כל הפארלאמנטאריים בא לימציון רק בכנסת ישראל, אם כי אין להם תחליף. אינני מציע שנקל ראש בפיקוחים פארלאמנטאריים של מוסדות יהודיים שבהם אנחנו חברים.

גאולה כהן (הליכוד):

יש ועדת תיאום שהוחלט עליה בין הממשלה והסוכנות היהודית. ועדת התיאום עדיין לא התכנסה אף לא פעם אחת. אם יש ועדה, כנראה יש בה צורך. אם יש בה צורך — היא צריכה לעבוד.

שר-החוץ י. אלון:

השאלה במקומה, ולא זו בלבד, אלא כיוון שמוזכר בממשלה, והממשלה היא שותף שווה בוועדת התיאום הזאת, יכולים חברי הכנסת להגיש שאילתות והצעות לסדר-היום גם בנושא של שיתוף פעולה עם הסוכנות היהודית, והממשלה חייבת להשיב, אם על שאילתה ואם על הצעה לסדר-היום. במקרה רק השבע פניתי לראש הממשלה ולראש הנהלת הסוכנות וביקשתי מהם לכנס את הוועדה הזאת לצורך דיון בשניים-שלושה נושאים חשובים — אגב, אחד מהם נוגע ליהדות המערב, ודווקא מדובר באחת העשירות שבקהילות, גם שם יש דאגות אחרות, לעתים די דחופות. הכנסת רשאית לשאול באיזו מידה שיתוף הפעולה בין הממשלה והסוכנות היהודית קיים הלכה למעשה ולא רק על גבי הנייר. אבל משרד החוץ כמשרד חוץ, כמשרד הממונה על ענייני החוץ של מדינת ישראל, יש לו תפקיד מסויים בהפעלת גורמים בינלאומיים וגורמים יהודיים חוץ-ישראליים במדינת ישראל כדי לעזור ליהדות ברית-המועצות או יהדות סוריה או כל יהדות אחרת שנמצאת במצוקה או שעלולה להימצא במצוקה. חלילה, בעתיד.

דוגמה לכך הובאה עליידי חברת-הכנסת כהן בעצמה. אנחנו נמצאים כמעט בקשר שוטף עם זרועות הממשל של ארצות-הברית, הבית-הלבן, מחלקת המדינה, סנאטורים נכבדים, חברי בית-הנבחרים, עתונות, דעת-קהל יהודית ולא-יהודית. יש פעולות שהימשרד יכול לעשותן במישורין. יש פעולות שבדרך הטבע אין משרד או נציגות ממשלתית רשמית עוסקת בהן. אבל, למשל, חלק ניכר משיחותינו האינטנסיביות עם נשיא ארצות-הברית ושר החוץ של אותה מדינה, כשביקרו בארץ, הוקדש ליהדות המצוקה בכלל וליהדות ברית-המועצות במיוחד, ערב צאתם לביקורם במוסקבה.

גאולה כהן (הליכוד):

למה בשקט, למה במחירת?

שר-החוץ י. אלון:

אני הקשבתי לך. שאלת שאלות, נתת תשובות, לא אמרתי מלה. תרשי לי לגמור בלי הפרעות.

אנחנו נמצאים בקשר עם ממשלת ארצות-הברית לאחר שובם מביקורם במוסקבה כדי לראות באיזו מידה גדלו הסיכויים לעלייתם של יהודים מברית-

הסנאטור ג'קסון יודע בדיוק מה רוחש לבו של כל יהודי לפעול ומה רוחשת ממשלת ישראל למסירותו לענייני היהודי. אינני סבור שהעצה שנתנה חברת-הכנסת גאולה כהן, שהממשלה כממשלה ושר החוץ כנשיגה יכניסו את עצמם לענייני המחלוקת — שאמנם אינה נוגעת לענייני פנימיים אלא לענייני שלנו, אבל יש במחלוקת זו הרבה מהוויכוח בין גורמי ממשל מדינה אחרת — היא עצה טובה. אנחנו היינו ודאי מגלים רגישות גדולה מאוד אילו לגבי נושא שנוגע לצד שלישי של מדינה אחרת היו אומרים לנו כיצד לסיים את הוויכוח בין הממשלה לבין קבוצת חברי כנסת, בין שהיא באופוזיציה בין שהיא בקואליציה.

מכל מקום רק לפני זמן קצר, ימים לא רבים, התכבדתי בחברתו של הסנאטור ג'קסון להשתתף במסיבה שנערכה לכבוד יום השנה ה-198 להכרזת העצמאות של ארצות-הברית של אמריקה. חלק ניכר מדברי הפומביים, שהועברו בצינורות הכי רגילים ומקובלים, לרבות הדיפלומאטיים, הועברו לווישינגטון, ובהם הרשיתי לעצמי לומר, שאם כי אני מעריך מאוד את המאמצים הגדולים שעושה הנשיא ג'קסון למען ההפירה, למען שיפור היחסים בין מעצמות-העל, לגבי ידידי — תותותי שלא יראו בונה גישה של פאטריוטיסם מקומי צר, גישה פארוכיאלית, אם אומר שלגבי ידידי יחסה של ממשלת מוסקבה ליהדות ברית-המועצות מבחינת העלייה הוא אחד מסימני ההיכר הראשונים להצלחת המדיניות הזאת.

רבותי, עם כל הערכת את עמדותינו, הצהרותינו, לרבות ההצהרות של שר החוץ בימים אלה, יש כוחות גדולים ואינטרסים עצומים הפועלים בזירה הבין-לאומית ולא תמיד יש בכוחנו להשיג יותר משאנחנו משיגים, אם כי עלינו לתמיד להרבה יותר ממה שמושג עליינו. מתפקדנו כמשרד חוץ להביא לידיעת העולם עובדות ומספרים, ולא היה רע כששר החוץ הקודם היה מנצל את בימת הכנסת לפרט בפומבי את מצוקת יהודי ברית-המועצות אגב העלאת הצעות לסדר-היום. אין בכך רע. מידע מוסמך לעולם הוא תנאי ראשון להסב את תשומת-לבם של אלה שערים למצוקתו של אדם באשר הוא אדם ושל יהודי בשל מצוקתם של יהודים בכל הדורות. ואנחנו נמשיך בפעולה זו.

אני יכול להבטיח לכנסת ולחברת-הכנסת גאולה כהן שמשרד הקליטה עושה גדולות בקליטה, והסוכנות בעלייה, והמחלקה להתיישבות מיישבת, ומשרד השיכון כונן בונה בתים — ואני בטוח שאותו שר שרוצים למנות לתפקיד של מתאם עיהיה האיש האומלל ביותר בממשלה. מפני שפרט לעצות לא יהיה לו מה לעשות. בתיאום עבודת הממשלה עוסק בדרך כלל ראש הממשלה ולא שר מיוחד לתיאומים.

גם בהצעות, היא עושה כל שביכלתה כדי למנוע כל התקדמות לקראת הסדר השלום באזור שלנו.

בהזדמנויות שונות כבר אמרתי שאין יהודי ברית-המועצות זקוקים לדאגה ולטיפול של סיעת הליכוד. רוב רובם של יהודי ברית-המועצות אינם רוצים לע" לות לישראל, הם חיים בשוויון, ויחד עם יתר העמים של ברית-המועצות משתתפים בבניית הקומוניסם בב-רית-המועצות.

ידידיה בארי (הליכוד):

למה לא מרשים להם לעלות?

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
מי שרוצה לעלות — יכול לעלות. זאת הדמור קראטיה. לכן אין צורך להסית נגדה. מוטב שיאגו לק-ליטה טובה ויראו מה אחוז הירודים בין היהודים שבאים מברית-המועצות.

אבל יש עוד סיבה. בזמן האחרון מתרבות הדעות בקרב חוגים שונים בישראל בדבר הצורך בשיפור הי-חסים עם ברית-המועצות. האינטרס הלאומי של ישראל מחייב זאת. התלות ההולכת וגוברת של מדינת ישראל בארצות-הברית ובידודה של ישראל בזירה הבינ-לאומית רק מכבידות על התפתחותה של ישראל, על האפשרות להתקדם לקראת עצמאות כלכלית. מצב זה מחייב לח-פש דרכים לצאת מן הבידוד ומן התלות הבלעדית בארצות-הברית. האינטרס הלאומי של ישראל מחייב ליצור תנאים לשיפור היחסים עם ברית-המועצות: ליצור תנאים פירוש הדבר קודם כל להפסיק את ההסתה נגד ברית-המועצות; ליצור תנאים מתאימים פירוש לעשות צעדים ממשיים לקראת הסדר שלום באזור שלנו. הצעדים הללו ייצרו רקע לחידוש היחסים עם ברית-המועצות, וזה יהיה לטובת אורחי המדינה. זה יאפשר למדינת ישראל להשתחרר מתלותה הבל-עדיית בארצות-הברית, וזה ייצור תנאים להתקדמות לק-ראת עצמאות פוליטית וכלכלית של מדינת ישראל לטר-בת אורחי המדינה.

הואיל והצעתה של חברת-הכנסת גאולה כהן מחבלת בסכויים אלה, מציעים אנחנו להסיר הצעה זו מסדר-יומה של הכנסת.

היו"ר פ. שיגמן:

אנו ניגשים להצבעה. ראשונה — הצעתו של חבר-הכנסת לבנבראון להסיר את ההצעה הזאת מסדר-היום.

ה הצ בע ה

ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום
לא נתקבלה.

היו"ר פ. שיגמן:

אנחנו עוברים להצבעה על הצעתו של שר החוץ, שהצטרפה אליה גם חברת-הכנסת גאולה כהן, להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון.

ה הצ בע ה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה:

מכל מקום אפשר להעלות כל מיני הצעות לסדר-היום. ידונו בהן כפי שידונו. אני סבור שזמון לזמן עלינו לברר מחדש מה נעשה או חלילה מה לא נעשה די הצורך לקדם נושא גדול וטראגי זה, ואני בהחלט מציע להעביר את הצעתה של חברת-הכנסת גאולה כהן לוועדת החוץ והבטחון; עד שתקום ועדה אחרת אין לנו ועדה אחרת. זוהי ועדה טובה, ועדה המורכבת ממיטב האישים בכנסת, ואני בטוח שכמו בעבר כן גם בעתיד היא תקדיש לנושא דיון רציני ותנחה אותנו גם בעצתה.

היו"ר פ. שיגמן:

האם חברת-הכנסת גאולה כהן מסכימה להעביר לוועדת החוץ והבטחון את הצעתה?

גאולה כהן (הליכוד):

כן. אם תקבע... ועדה חדשה.

היו"ר פ. שיגמן:

בלי תנאים. רשות הדיבור לחברת-הכנסת לבנבראון, להצעה נוספת.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מציע להסיר מסדר-היום של הכנסת את הצעתה של חברת-הכנסת גאולה כהן מהליכוד.

סיעת הליכוד מטרידה את הכנסת בנושא זה. אין שבוש שסיעת הליכוד לא תעלה את הנושא 'מצבם של יהודי ברית-המועצות' לדיון במליאת הכנסת. מטרת ההצעות האלו היא קודם כל להסית את הדעת מהבעיות האקטואליות, מהמצב בארץ שלנו, מהמצב של המוני העם, של השכירים ושל השכבות העממיות, דיירי שכונות העוני, מהיוקר, מהאינפלציה הדוהרת, וממ-צבה של האוכלוסיה הערבית בארץ: האפליה, הקיפוח, ההגבלות, צווי הריתוק; וממצבה של האוכלוסיה הערבית בשטחים הכבושים: הדיכוי, הניצול, המע-צרים והעניוים. בנושאים אלה אין סיעת הליכוד מציעה הצעות לסדר-היום.

מטרה נוספת: לחבל באווירה של הפגת המתי-חות בעולם. סיעת הליכוד לא יכולה לסבול את שיי-פור היחסים בין ארצות-הברית וברית-המועצות, ואת הידוק הקשרים המסחריים ביניהן. ההתלהבות של סיעת הליכוד מן הסנאטור ג'קסון מצביעה על הקו המדיני המשותף לה ולו. הסנאטור ג'קסון דואג בעיקר לר-וחיים שלו. ההתנגדות שלו לדטאנט נעוצה בכך שה-פגת המתיחות מביאה הפסדים לתעשיית הנשק שלו. זה הקשר עם הדאגה של ג'קסון ליהודים.

אבל המטרה העיקרית של ההצעה היום היא לחבל במאמצים להשגת שלום צודק באזור שלנו.

ההתפתחויות האחרונות, השיחות שהתקיימו במוס-קבה בין נשיא ארצות-הברית ניקסון והמוזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות ברז'נייב, מוכיחות שבלי שיתופה של ברית-המועצות אי-אפשר יהיה להשיג שלום באזורנו. הואיל וסיעת הליכוד מת-נגדת לשלום, והיא מוכיחה זאת לא רק בנאומים אלא

4. הערכת בחינות הבגרות המתקיימת בימים אלה

שנים בבית-הספר העל-יסודי; תלמידים שהשקיעו מא-
מץ מיוחד בחודשים שחלפו. מי מאתנו אינו זוכר את
אוירת המתח והפעילות שאפפה אותנו כ"שמיניסטים".
בחינות הבגרות מסמלות, כביכול או לא כביכול, את
כניסתם לעולם המבוגרים על כל המשתמע מכך מב-
חינת החובות, הזכויות והאחריות כפרט מול פרט
וכפרט במסגרת החברה. בשל רגישות זו חייב להיות
מפעל הערכת הבחינות נקי מכל רבב של חוסר אה-
ריות. זוהי חובתנו כלפי הנושא וכלפי התלמידים.

חברי הבית, מכיר אני מקרוב את רגישות הנושא
ומורכבותו. אינני מתעלם מסכנת ההכללה הרובצת
לפתחנו. ובכל זאת החלטתי להציע לכם לדון בנושא
זה ולהכיר בדחפיותו בעקבות מידע שהגיע אלי,
מידע הנוגע לחריגים בודדים במערכת הערכת הב-
חינות. מבחינה סטטיסטית ומוזוית ראייה של המ-
מוצעים אין לאלה משקל רב. מבחינת הנבחן הבודד
שמחברתו נפלה בידי מעריך חריג כזה, ועוד יותר
מבחינת הקביעה שמערכת הערכת הבחינות הזאת צריכה
לתפעל ללא כל חריג, לא יכולתי להתעלם מן המידע
הזה המתייחס לשינוי אפקטים של עבודת המעריך.

מתברר שמעריכים בודדים הפכו ל"סטאטואנבוצים".
נשברו כל השיאים. הללו הצליחו להעריך כשבעים
עד מאה מחברות בחינה ביום. לאלוהים פתרונים כיצד
הם עשו זאת. בשיחותי עם האחראים לנושא במשרד
החינוך והתרבות הם כינו זאת כ"התנהגות בלתי-
סבירה". אני העדפתי לתאר זאת כבלה אחת, חד-
משמעית וחריפה: שעוריות. לא הייתי מאחל לבנו
של שר החינוך, לבתי או לכל אחד מילדי ישראל,
שבחינתו תהא הבחינה התשעים או השלישית אצל אותו
מעריך. העיוות קיים בין המעריכים מחמיר ובין שהוא
מקל. קשה למצוא שיקול-דעת מאוזן אצל בן-התמותה
רגיל לאחר שקרא בעיון והעריך מספר כה גדול של
מחברות. העובדה שבעקבות פיסוסם העניין הורה משר-
ד החינוך להגביל את מספר הבחינות שנחו לכל
מעריך ל-40 מחברות מוכיחה שניתן וצריך לבלום חור-
גים.

משרד החינוך קבע כללים ברורים לגבי כשירות
מורים לשמש כמעריכים במרכזי הבדיקה. הללו צרי-
כים להיות מורים על-יסודיים מוסמכים, היינו, בעלי
תואר אקדמי והכשרה פדגוגית מתאימה. הללו חיי-
בים להיות מורים בעלי ניסיון משמעותי בהכנת תלמי-
דים לקראת בחינות בגרות וגמר. מתברר שקיימים חרי-
גים, מספרם קטן, ואולי קטן מאוד. אבל לצוותות
המעריכים הסתגנו מורים ללא כל הכישרים המבו-
קשים. אינני מאמין שאייאפשר לסגן מסתגנים. מב-
קש אני משר החינוך שיורה בצורה חד-משמעית להק-
פיד ביותר בנושא זה. הכל צריכים להיות בטוחים
שבחינות הבגרות נמסרות להערכה לאנשים הכשירים
לכך.

מן הדין שנקבל תשובות ברורות על השאלות: מה
המספר המאקסימלי של בחינות שהוערכו ביום אחד
ועל-ידי מעריך אחד? כמה מעריכים העריכו יותר
מ-60 בחינות במשך יום אחד? מה מספר המעריכים
שאינם בעלי הכישרים שנקבעו על-ידי משרד החינוך,
ובכל זאת נוטלים חלק בהערכת הבחינות? מה הסיבות

הירי' פ. שינומן:

אנו עוברים עתה להצעה הבאה לסדר-היום, של
חבר-הכנסת אברהם כץ, שהוכרה על-ידי יושב-ראש
הכנסת והסגנים כדחופה. ההצעה היא: הערכת בחי-
נות הבגרות המתקיימת בימים אלה. רשות הדיבור
לחבר-הכנסת כץ.

אברהם כץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מקובל להעניק
מאה יום לטירון בתפקידים ממלכתיים בכירים. אולם
מר ידלין איננו טירון במערכת החינוך והתרבות.
בברכה זו הוא שותה היטב. מאחל אני לו שישתחרר
עד מהרה מתפקידו האחרים ויקדיש את כל זמנו,
מריצו וכשרונותיו לנושא החינוך. גם הנושא וגם מר
ידלין ראויים לכך.

אדוני היושב-ראש, ראשית דבר מבקש אני
להבהיר ולקבוע במדויק את גבולות נושא הצעתי
הדחופה לסדר-היום.

א. מפעל הערכת בחינות הבגרות והגמר הוא
מפעל כבד ונכבד, מעורבים בו רבבות תלמידים ואלפי
מורים. עול הערכת הבחינות מוטל על שכמם של
כמה מאות מורים על-יסודיים העושים מלאכתם בנא-
מנות, ביושר-לב, באחריות ובשיקול-הדעת המתחייבים
מן הנושא. הם ראויים למלוא ההערכה ולתשלום שהם
מקבלים.

ב. שיטת מרכזי הבדיקה שהופעלה אשתקד במת-
כונת נסיונית, והשנה בהיקף מלא, הצדיקה את
עצמה לחלוטין. רבבות הבחינות מרוכזות בשלושה מר-
כזים: בירושלים, בתל-אביב ובחיפה, כאשר כל מחב-
רות הבחינות במקצוע מסויים נאספות באחת הערים.
לאותו מרכז מוזמנים המורים-המעריכים בהתאם לר-
שימה שאושרה על-ידי המוסמכים לכך. למרכז פתוח
מ"ח בבוקר ועד 8 בערב. כל מעריך ראוי לברוא למרכז
בשעות הנוחות לו ולהעריך את הבחינות הנמסרות לו.
כל בחינה מוערכת על-ידי שני מורים. במקרים מיו-
חים, כמו פער גדול בין שתי ההערכות או ספקות
לגבי המהימנות המקצועית של אחד המעריכים, נמסרת
הבחינה למעריך שלישי. המורים-המעריכים באים מכל
חלקי הארץ.

אתמול סיירתי באחד המרכזים הללו, פגשתי שם
מורים ותיקים ומנוסים ליד חברים צעירים; מנהלי
בתי-ספר ליד מורים שפרשו לגימלאות. השיטה הזאת,
חריג איננוחות מסויימת הנגרמת למעריך שרגיל היה
מקודם לעבוד בביתו ובקצב שהוא קבע לעצמו, שיטה
זו מאפשרת, קודם כל, הקדמה ניכרת במסירת הציונים
הסופיים לתלמיד הנבחן. עד כה הגיעו הציונים לבוגרי
בתי הספר העל-יסודיים בחודשים נובמבר-דצמבר,
ואילו עתה יוכלו לקבלם כבר בספטמבר - לקראת כני-
סתם למערכת המוסדות להשכלה גבוהה. השיטה הזאת
מאפשרת או יכולה לאפשר ביקורת ובקרה על כל
נושא ההערכה. בהצעתי לסדר-היום אינני בא לפסול
את השיטה החדשה שהונהגה. היפוכו של דבר הוא
הנכון.

אדוני היושב-ראש, רגישות לנושא הערכת בחי-
נות הבגרות והגמר מובנת. עניין לנו עם תלמידים שהש-
קיעו שתיים-עשרה שנות לימוד, מהן ארבע או שש

חוברת כ"ה, ישיבה ע"ד

— הצעות לסדר-היום (כץ, שינמן, ידליון, קורן, מואב) —

שרי-החינוך והתרבות א. ידליון :

קשה לקבוע מיכסה למעריך, לשעה או ליום עבד דה. הדבר תלוי בסגולות האישיות של המעריך, בקצב הקריאה שלו, במהירות ההחלטה על הציון, שהיא שונה אצל אנשים שונים, וכן במקצוע עצמו, בכתב-היד של הנבחן, בתשובותיו וכדומה. אבל אנתנו מעריכים שאפשר לתקן ביום עבודה ארוך כ-40-50 שאלונים.

ואכן היה מקרה מדאיג שמספר בודקים-מעריכים גילו "חריצות" יתירה והספיקו להעריך 70 שאלונים. אולי מישקו הגיע גם עד 100 שאלונים ביום. היתרון של השיטה החדשה של המרכז המאורגן הזה הוא שאפשר לגלות מעוות זה. בשיטה אחרת אי-אפשר לחשוף את התקלה.

בוני מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

בשנה שעברה, במרכז כזה בחיפה, היו מעריכים כים מספר שעברו על 60 בחינות בשמונה שעות עבודה. זה נראה מאוד מוזר.

שרי-החינוך והתרבות א. ידליון :

אינני יודע אם היה כדבר הזה ואם לאו. אני אומר שהדבר תלוי במקצוע, במשך הבחינה, במספר השעות שהמעריך עובד ביום. אמרתי פחות או יותר את אשר אני מעריך שאפשר להספיק. אבל מה שאני טוען לגבי ההצעה הדחופה לסדר-היום הוא, שהיתרון של המרכז הזה הוא בכך שהוא מאפשר את הביקורת הקפדנית על המעריכים. אנתנו נותנים מספר מוגבל של שאלונים לבוחן. אם הוא מספיק לטפל בכולם, נבדק הדבר אם זה פרי חריצות יתירה אשר פוגעת בהערכה, או שזה דבר בהחלט סביר ואפשרי. היתרון של השיטה החדשה הוא שהיא מאפשרת ביקורת.

המקרה שהגיע לידיעת חברי-הכנסת כץ היה ידוע להנהלת המרכז, והיה בזה טיפול. נעשה כל מה שאפשר שלא ייגרם שום עוול לתלמידים. כמו כן אני יכול להבטיח לחברי-הכנסת כץ שקיימת הקפדה על רמת המורים אם יתגלה שנפלה שגיאה פה ושם, מורים לא-מתאימים יורחקו.

אני רואה במקרה שאירע מקרה יוצא דופן בת-חומי מפעל שהוא בכללותו חיובי ורצוי באופן בלתי-רגיל. ושמחתי לשמוע שגם חברי-הכנסת כץ, כשהצביע על המקרים הללו, מצא לנכון לצייין את המפעל לשבח.

אף-על-פי שהמקרים יוצאי הדופן נתגלו על-ידי אנשי המרכז ולא נגרם כל עוול לתלמידים, בכל זאת, בהתחשב ברגישות שבאה לידי ביטוי בדברי המציע, והואיל וכבר דיווחנו על נושא זה לוועדת החינוך, ויש לי רושם שלוועדה יש עניין ללמוד את הסוגיה של הערכת הבחינות — אני מרשה לעצמי להציע, אדוני היושב-ראש, שהנושא יועבר לוועדה.

היו"ר פ. שינמן :

האם חברי-הכנסת כץ מסכים להצעת שר החינוך ?

אברהם כין (הליכוד) :
אני מסכים.

היו"ר פ. שינמן :

רשות להצעה לחברי-הכנסת ורדיגר.

לכך ? אילו אמצעים יינקטו על-ימנת שתופעות אלה לא תחזורנה לעתיד ?

אדוני היושב-ראש, נמסר לי שאין היענות רבה בין המורים הפעילים לבוא בימי הפגרה ולהעריך בחינות בגרות, גם כשהתשלום בעד תפקיד זה מכובד למדי. לא בדקתי את הנתונים. אבל מן הראוי שנפנה, גם מעל במה זו, למאות המורים המלמדים בכיתות הגבוהות של בית-הספר העל-יסודי לעשות מאמץ על-יון, אחרון, ולהשלים כראוי את מעגל יצירתם. יתגייסו לימים ספורים בימי הפגרה, ויידעו תלמידיהם שגם השלב המסכם את פרק חייהם כתלמידים, שלב הערכת בחינות הבגרות, מתבצע ללא כל דופי.

היו"ר פ. שינמן :

שר החינוך והתרבות ישיב להצעתו של חברי-הכנסת כץ.

שרי-החינוך והתרבות א. ידליון :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מודה לחברי-הכנסת כץ על שציינו לטובה את תקופת כהונתי כסגן שר במשרד החינוך והתרבות. אכן, אני נזכר שלפני שנים מספר חזיתי בדיונים הפנימיים במשרד בעניין זה, שאם לא תיעשה תמורה מרחיקה לכת באירגון בחינות הבגרות נתקרב לנקודה שבה יהיה בלתי אפשרי לחלוטין לקיים את המיבצע של בחינות בגרות ארציות ואובייקטיביות.

לשמחתנו הולך וגדל מספר הנבחנים בכל המגמות של בית-הספר העל-יסודי. כדי לבצע את מיבצע בחינות הבגרות והערכתן זקוקים לבוחנים במספר גדול. יש צורך בהערכת השאלונים על-ידי שני מעריכים לפחות. בשעתם היו השאלונים נודדים פעמים מספר מבית-הספר למעריך וממהעריך הראשון לחברו, ולא היתה לנו שום ביקורת על תשומת-הלב המוקדשת לחיקון הבחינות. לפעמים גם היינו מוצאים את המעריכים מתקנים את הבחינות בזמן נסיעתם באוטובוס או במונית. והנה בשנה האחרונה עשינו ניסוי, והשנה אנו מפעילים שיטה חדשה לטיפול בבחינות הבגרות, שיהיה של מרכזי בדיקה, כאשר כל השאלונים ממקצוע מסוים מרוכזים במרכז אחד ארצי, ובו יושבים בצוות תא המורים המעריכים, בהדרכתו של המפקח המרכז את המקצוע, ועושים בקפדנות את מלאכת ההערכה.

אני שוב חייב תודה לחברי-הכנסת כץ, שבדבריו שר כבר שיר הלל, שיר של שבח לשיטה החדשה, שהיא בהחלט שיטה טובה גם מבחינה אירגונית-מינית הליית, גם מבחינה טסטולוגית וגם מבחינה פדאגוגית. בשיטה הנידונה יש לנו אפשרות לפקח ולעקוב אחרי הערכת הבחינות, קיים מגע הדוק בין המעריכים השונים תוך כדי עבודתם, יש פיקוח פדאגוגי של המפקח, ותוצאת-הליוואי היא שאפשר גם להקדים את מסירת תוצאות הבחינות לנבחנים.

אני מעריך שחברי-הכנסת כץ הגיש תחילה את ההצעה הדחופה לסדר-היום, ולאחר מכן ביקר במרכז. אני שמח שלאחר הביקור הוא שוכנע בחשיבותה וב-הישיגיה של השיטה.

באשר להספקי העבודה, אני סבור שאפשר לבדוק 3-5 שאלונים בשעה.

דוד קורן (המערך) :
באיזה מקצוע ?

לחת אצל חברי-הכנסת אלמוגי כראש עיריית חיפה, בחיפה. בשבת בבוקר הם מצפינים ועולים למעלות. והרי מעלות היא עיירה שרוב תושביה דתיים. ובשעה שמאות יהודים יצאו מבתי-הכנסת, תגיע שיירה מכר בדת בליווי של מאות יהודים, וביניהם חברי כנסת, בתופים ובמחולות. ושמעתי שחברת-הכנסת מטילה גז המציגה את עצמה כשומרת שבת ושומרת מצוות — ואני מאמין לה — התנדבה להיות ממלווי המשלחת.

היו"ר פ. שינמן:

אני מצטער לקבוע שחברת-הכנסת ורדיגר נואם שלא לעניין. אבל משום שהוא מבקר את יושב-ראש הכנסת והסגנים, אני נמנע מלהפסיק.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אינני יודע מה כאן לעניין ומה אינו לעניין. העניין הזה כואב לנו, כואב לכולנו. אבל עכשיו אני מדגיש רק את המומנט של הכנסת, אני מדבר כחבר כנסת והכנסת היא המארכת. והכנסת גורמת לחילול שבת בפרהסיה. הגויים אינם רוצים בכך. אני משוכנע שעליידי פעולה כלשהי אפשר היה למנוע חילול שבת בפרהסיה עליידי הכנסת.

אני העליתי נושא זה בכאב רב. אני מקווה שב-עתיד תהיה הגישה של נשיאות הכנסת אחרת — גי' שה ישרה וצודקת, גישה של כבוד עצמי. ואני מציע להסיר מסדר-היום את הצעתו של חברי-הכנסת כן.

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אני חייב לחזור ולקבוע שחבר-הכנסת ורדיגר לא התייחס להצעה העומדת על סדר-היום, אם גם הציע להסיר אותה מסדר-היום של הכנסת.

אנו עוברים להצבעה, ואני מעמיד להצבעה את הצעתו של חברי-הכנסת ורדיגר לא לכלול בסדר-היום את הצעתו של חברי-הכנסת כן.

הצבעה

בעד ההצעה לא לכלול את הנושא

בסדר-היום — 1

נגד — רוב

ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום לא נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן:

אני מעמיד להצבעה את הצעת שר החינוך וה-תרבות, שהצטרף אליה חברי-הכנסת כן, להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדת החינוך והתרבות — רוב

נגד — אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מציע לה-סיר מסדר-יומה של הכנסת את הצעתו של חברי-הכנסת כן. הייתי זהיר, ומתוך ידידות לחברי-הכנסת כן הודעתי לו מראש שבדעתי לבקש הסרת הנושא מסדר-היום. יש איו גישה של איפה ואיפה בנשיאות הכנסת, או במוסד הקרוי יושב-ראש הכנסת והסגנים, לגבי הכרה או אי-הכרה בדחיפותן של הצעות לסדר-היום. הדבר הזה בולט מאוד, במיוחד לגבי ההצעה אשר הציע חברי-הכנסת לורנץ בנושא אקטואלי מאוד מאוד, הנוגע לשבת הקרובה, בקשר לביקורת של משלחת חברי הפארלאמנטים יידי ישראל המגיעים לישראל כאורחי הכנסת.

חברי הכנסת, ההצעה לסדר-היום בדבר הערכת בחי-נות הבגרות המתקיימת בימים אלה — ושמענו על כך דברים הגיוניים גם מהמציע וגם משר החינוך — היא בהחלט במקומה, ואני מסכים בהחלט לכך שהנ-שיאות הכירה בדחיפותה. אבל ריבוננו של עולם, איך אפשר להתעלם מנושא הנוגע לכנסת עצמה, כאשר היא מארחת משלחת מכובדת מאוד, חשובה מאוד, של יידי ישראל מ-12 פארלאמנטים, וכולנו שמחים לקבלם כאן ומקווים שכתוצאה מביקורם נקשרו קשרים הדוקים יותר עם מדינות אירופה? ואין כאן ויכוח איך לקבלם, באיו צורה. אבל השאלה היא של איפה ואיפה.

ובכן, הנושא הזה של אירוחה של משלחת חברי הפארלאמנטים יידי ישראל קשור בחילול שבת בפר-הסיה עליידי הכנסת, חברי כנסת, מזכיר הכנסת ופ-מליות גדולות של משרד החוץ ורשויות צה"ל שיתלוו אליהם בסיום בצפון בשבת. האם נשיאות הכנסת לא היתה צריכה לדון בנושא זה בדחיפות? האם אפשר למצוא תירוץ ולהתעלם מנושא כזה? מורי ורבותי, המשלחת הזאת עומדת להגיע לישראל בערב שבת בש-עה 6 או 7. מי תיכנן את היום, את השעה, את הכל, אם לא הכנסת, נציגי הכנסת ומשרד החוץ? הלא זה דבר שלא נשמע כמוהו. האם אצל הגויים היה קורה דבר כזה, שפוגע בציפור נפשם, בחג דתי או לאומי שלהם? נלמד מהמתוקנים שביניהם אשר דווקא הם נוהרים מאוד מאוד בעניינים כאלה ויודעים לשמור על כבודם, ואצלנו אין מסתכלים כלל בלוח. השבת והחג — מי יודע ומי מכיר? איש משרד החוץ או נציג הכנסת או מזכיר הכנסת, אינני יודע מי, פותח את הלוח ומסתכל מהו התאריך. הוא אינו יודע שהשבח היא ראש חודש, ראש חודש מנחם-אב, חודש של חורבן ישראל, חודש של אבלות שתייפך בעזרת ה' לשמחה. אבל התאריך ברור: 20 ביולי. מה אומר לנו 20 ביולי? זה יום רגיל, ובכן ביום רגיל, 20 ביולי, מתחילה הכנסת לארח את המשלחת המכובדת.

יש לציין שעליידי פעילותו של חברי-הכנסת לורנץ, שבא בדברים עם יושב-ראש הכנסת ועם החברים המ-טפלים בדבר, נתקבלה החלטה שהכנסת מתחילה לא-רח את המשלחת המכובדת ביום ראשון בבוקר. אבל אל נשלה את עצמנו. בליל שבת יתקבלו חברי המש-

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר פ. שינמן:

נשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי

היום הונחו על שולחן הכנסת, מטעם שר המסחר והתעשייה, שתי חוברות הכוללות: 1. תכנית פיתוח התעשייה בישראל לשנים 1974—1978; 2. סקירה על פעולות חברות הפיתוח בשנת התקציב 1974.

ד. הצעות לסדר-היום

1. דרכי ביצוע הוראות מערכת החינוך

שית, ואינו מתאים לצרכי החינוך מבחינה עקרונית. לפיכך יש להחליט במבנה שינויים מרחיקי-לכת".

וזהו קביעה חמורה ביותר האומרת שלמעשה אין קשר משמעותי בין המטה והשדה במערכת החינוך. קביעה זו תחמיר על רקע השאלות הבאות שהן, לדידי, שאלות יסוד הקשורות במערכת החינוך שלנו.

1. אנו שואפים לקיים אינטגרציה בין שכבות התלמידים השונות, תוך הדגשת ההתייחסות האינדיבידואלית בתהליכי ההוראה והחינוך. נושא מורכב ומסובך כשלעצמו. מהי תרומת הפיקוח הקיים בתחום זה? האם התאים עצמו ליעדים אלה? היש לו הכי-שורים לכך? האם המבנה הנוכחי ושיטותיו יאפשרו זאת?

2. האם מבנה המשרד וחלוקת התפקידים בו מאפשרים ראייה אינטגרטיבית, מקיפה, של כל בעיות החינוך באזור מסויים? כיצד יקבע המשרד את עמדותיו כלפי בעיות החינוך ב"קטגוריות" כאשר מערכות נפרדות של פיקוח בגני-הילדים, בבתי-הספר היסודיים, בבתי-הספר העל-יסודיים ובמערכת החינוך המשלים פועלות כל אחת ל"חוד הן מבחינה אפקטית והן מבחינה אנכית? ייתכן שיוצעו פתרונות לבעיה מסויימת בבית-הספר היסודי "מצדה" או "קושט", אך מי וכיצד יציע פתרונות לבעיות החינוך של ילדי הקטמנים?

3. תחלופת המורים היא בעיה חמורה. משולבים בה יסודות כלכליים, ההרכב המיני של המקצוע והעדר מוטיבציה מספיקה להישאר בהוראה. אילו צעדים נקטה מערכת הפיקוח, פרט לשיטור וביקורת, על-מנת ליצור מוטיבציה חיובית ומרתקת — "תרתית משמע" — אצל אלפי מורות ומורים לבל ינטשו את בית-הספר והכיתה?

4. ובתחום אחר: חינוך ההורים. הכל מכירים בצורך ליצור מעורבות גבוהה אצל ההורים לגבי כל הנעשה בבית-הספר, אחד המקומות העיקריים שבו מתעצבת אישיות ילדם. מה תרומת מערכת הפיקוח בתחום זה? כיצד, אם בכלל, תירגמו הם את הצורך הזה ללשון הביצוע במסגרת "ממלכתם"?

5. האם משרד החינוך ממשיך להחזיק בהנחה המרכזית, ששלטה בו, למעשה, מאז קום המדינה, שיש נכוחו של מפקח, בעיקר בחינוך היסודי, לפקח ול"הדריך את כל המורים, בכל המקצועות ולגבי כל סוגי אוכלוסיות התלמידים?

אדוני היושב-ראש, בעצם יכולתי לשאול בפשטות: מה מקבלים 50,000 המורים מ-843 המפקחים והמורים כיים במערכת החינוך? בשאלות שהצגתי רמזתי לגבי חלק מהתחומים שבהם, לדעתי, צריך המפקח-המדרגתי להשפיע ולדבר. בהצעתם קובעים פרופסור מינקוביץ

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת כץ בדבר דרכי ביצוע הוראות מערכת החינוך. רשות הדיבור לחברת-הכנסת כץ.

אברהם כין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מספרם של התלמידים בישראל מתקרר למיליון. מספר מוריהם כחמש רבבות. עליהם 843 מפקחים ומדריכים. ובראש הפיראמידה של החינוך והתרבות, הנהלת משרדו והי-מזכירות הפדאגוגית. להלכה מבנה הינוני. העומדים בראש המטה מתכננים, מתייעצים עם אנשים מוסמכים, מקבלים הזון חזרו מהשדה ומוציאים הנחיות, כללים ותקנות. המורים מקבלים את ההנחיות ומשתדלים לבצען כלשונן או לפחות ברוחן. ובאמצע, להלכה, החוליה המקשרת בין המטה והשדה — מתנה המפקחים.

אך, לצערי, חי אני בתחושה — לא מהיום ואף לא מאתמול — שקיים קצר חריף בין המטה והשדה. על הנייר הכל, אולי, כתוב. הכל דופק. אך המציאות שונה, שונה לחלוטין. שר החינוך יודע שבנושאי החינוך לא קיימת בבית זה החלוקה המקובלת לפי מסגרות מפלגתיות או לפי קווי אופוזיציה — קואליציה. הקונסוס לגבי החינוך ומטרותיו, כאן הוא רחב למדי. חילוקי-הדעות לגבי השיטות, האמצעים והדרכים עובדים בתוך הסיעות והגושמים.

אדוני שר החינוך, טענתי הבסיסית היא שקיימים ליקויים רבים, מדי, בקשר שבין המטה והשדה במערכת החינוך. להלכה, החוליה הממונה על קשר זה היא חבר המפקחים והמדריכים. לפי עדות המשרד נמצא ש-22.6% מהמפקחים, 69.5% מהמדריכים ו-52.5% מהמורים-המדריכים הם חסרי השכלה אקדמית, תנאי שהוא הכרחי, אם כי לא מספיק, למילוי תפקידים אלה. חוברת "המפקח ודרכי עבודתו" משנת 1967 מונה 27 תפקידים מינהליים ו-13 תפקידים פדאגוגיים שעל המפקח לבצע ב-15—20 בתי-ספר הרחוקים לעתים קרובות זה מזה מרחק גיאוגרפי ניכר. לפנינו עומס איכותי ועומס כמותי שאי-אפשר לעמוד בו. והתוצאה: ממלאים רק חלק מהתפקידים, ואף אותו באיכות שאי-נה משייכה רצון. והתוצאה מתוארת במרוכזו על-ידי פרופסור אברהם מינקוביץ ודוקטור יוסף באשי בהצעתם לרפורמה במבנה הפיקוח וההדרכה בארץ — פרי מחקר שהוזמן על-ידי משרד החינוך והתרבות ופורסם באפריל 1973. וכך קובעים שני המומחים: "על סמך בדיקות אמפיריות של מבנה הפיקוח וההדרכה בארץ, אחרי ניתוחו העיוני והשוואתו למבני הפיקוח הקיימים בארצות אחרות, הגענו למסקנות שהמבנה בצורתו הקיימת אינו מתפקד להלכה, מבחינה מעי-

אומר מראש — הנושא מחייב, לפי דעתי, דיון בוועדת החינוך והתרבות. אעיר עתה רק הערות אחדות בקשר למשימות של המפקח. על המפקח מוטלים בעצם שני תפקידים ויש ניגוד פנימי בין שני התפקידים הללו ומכאן הביעתי את הפנימיות והעדר פתרונות הקסמים. מצד אחד צריך המפקח לדאוג ולבטיח שההוראות של המטה מתגשמות בשדה והוא חייב גם לדאוג להיוון החוזר, כלומר לברר מה הן ההוראות שבלתי-ניתן להגשים אותן לעומת קביעתן המקורית. כלומר, הוא איש מינהל מובהק. מצד שני, הציפיה מהמפקח היא שהוא יהיה מורה למורים, מורה ריך למורים, מנחה למורים. כלומר, יש לו משימה פדגוגית מובהקת. מי שמוטלת עליו משימה מינהלית מטיל אימה, נותן ציונים, מעיר הערות; מי שמוטלת עליו משימה פדגוגית מצפים לעזרתו, מוחים כים לו, שואלים לעצתו. בעצם הגדרת התפקיד של הפיקוח יש מתח פנימי, מתח פנימי המכביד על המפקח והמכביד על ציבור המורים, ואני בהחלט סבור שאנחנו צריכים לחפש פתרון למתח הזה.

אחת המחשבות שהיו לי בשעתי, כאשר כיהנתי כסגן שר והתמודדתי עם בעיה זו, היתה לראות בצד בור המנהלים במוסדות החינוך את הנושא המרכזי באחריות המינהלית לחינוך ולוותר על הפיקוח על המינהל. כלומר לראות במינהל את הזרוע של המטה, המקבל הנחיות, ואחראי לביצוען. הייתי סבור שנהיה ניוונים מן המנהלים, נקבל מהם דיווח על בעיותיהם וננתח את הדיווח במשרד כדי לזהות ולאחר את נקודות התורפה במשרד החינוך והתרבות. ואז — כאשר האמנתי שהמחשב, אותה המצאה אלקטרונית מודרנית, יעמוד ללא פגם לרשות מערכת החינוך — נטיתי לחשוב שאפשר יהיה לדעת מה מתרחש במערכת החינוך על יסוד דיווח המנהלים, ניתוח החומר שלהם והפעלת המפקח לדיון, לעצה ולהנחיה באשר לנקודות התורפה. אינני יודע אם אפשר להגשים רעיון זה בהקדם כאשר אנו שרויים כיום במשבר מבחינת היכולת האנושית להשתלט על המחשב ולנצל אותו לצרכים האלאמנטיים טאריים של מערכת החינוך, כגון הכנת משכורות המורים. עם זאת עלינו לחתור ובהקדם להגשים רעיון זה כדי לשים את הדגש בעבודת הפיקוח ביד סוד ההדרכה, ולא ביסוד הבקרה והסאנקציה הכרוכה בה במידה שלא נהגו לפי הוראות המטה. בשלב זה אנחנו נמצאים במצוקה גם מבחינת מספר המפקחים. מערכת החינוך גדלה בקצב מהיר, אך הגידול בכוח האדם מפגר אחרי הגידול במערכת החינוך. כמו כן אנו שרויים במגבלות תקציביות גדולות. לצערנו, בשל עזו שאני מדבר לפניכם, אני שרוי בבעיה של ביצוע קיצוצים בתקציב ולא בבעיה של ניצול תוספת תקציביות כדי להתגבר על מחסור זה או זה בכוח-אדם. עם זאת נצטרך, בתוך המגבלות הקיימות, להתמודד עם כמה מהשאלות שהציב חברי הכנסת כ"ז, ואני מאמין שזה ניתן.

למשל — באשר ליצירת מוטיבציה חיובית אצל המורים בעבודה אדג שתהינה הנחיות ברורות לעיני דוד יומת מורים, למתן יתר אוטונומיה למורים.

באשר להשכלה אקדמית כתנאי לתפקידי פיקוח — זה בהחלט רצוי. לכן אנו חותרים. אבל ככל שמפקח נושא במשימות מינהליות, לא תמיד ההשכלה האקדמית במקצוע הספציפי שלו מקילה עליו לע

וד"ר באשי, שלמעשה אין ממלא המפקח את אשר מצפים ממנו. אין הוא ממלא את ציפיות המטה, אין הוא ממלא את ציפיות המורה ואף אינו ממלא את ציפיותיו שלו עצמו מתפקידו.

בהצעה לרפורמה מודגשים העקרונות הבאים: טיפוח אוטונומיה של הגופים והיחידים במערכת החינוך, גיוון המערכת והגשמתה, הרחבת סמכויות המפקח והמנהל הן בתחום הפדגוגי והן בתחום המינהלי, הפעלה של הדרכת מורים שיטתית, ספציאליואציה של ההדרכה החינוכית תוך כדי הפרדה בין פונקציות הפיקוח וההדרכה, הכשרה והשתלמות מתמדת למפקחים, מורים ומנהלים והפעלת רוטאציה בתפקידי הפיקוח וההדרכה. יודע אני שאין זה קל לבצע רפורמה המבוססת על עקרונות אלה. אינני מתעלם מן הקשיים של תירגום הכתוב על הנייר למציאות בחיי היום יום, ויכול זאת מתבקשת השאלה: מה פעל המשרד ומה הצעתו לפעול בנושא זה של רפורמה במערכת הפיקוח וההדרכה? השר ארן המנוח אהב להשתמש בביטוי של "מנוף ובריח". הוא נהג לטעון שפעולה מסוימת בתחום שבו אנו עוסקים עשויה לרשמש כמנוף לפעולות נוספות, מתחייבות, למטאמורפוזה שלמה במערכת.

אדוני היושב-ראש, לשיבושים בתקשורת שבין המטה והשדה במערכת החינוך גילויים רבים. ביקשתי היום להדגיש אחד מהם, מרכזי בחשיבותו, מכריע במשקלו, במקומו ובמיקומו — מערכת הפיקוח וההדרכה. אני בטוח ששר החינוך והתרבות ער לנושא. אני משוכנע שדיון בו עשוי לתרום לו ולקדמו.

היו"ר פ. שינמן:

שר החינוך והתרבות יואיל להשיב להצעתו של חברי-הכנסת כ"ז.

שר-החינוך והתרבות א. ידליון:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הכנסת רשאית בהחלט להתברך בחברותו של בראוריין בשדה החינוך כמו חברי-הכנסת אופי, ואני אסיר תודה לו על הרצאה עניינית בעלת אופי, אקדמי מקצועי ראוי לשמו. הנושא שהוצג פה הוא נושא-מפתח במינהל החינוך, כאשר תשומת-הלב ממוקדת להגדרת תפקידו של המפקח במינהל החינוך. הנושא הוא מורכב מאוד, בכלל מינהל החינוך הוא נושא חדש, שעדיין לא זכה במערכות החינוך בעולם כולו מחקרים מדעיים ולא טיפול מחקרי שיטתי. אנחנו אומרים על נושא זה הרבה דברים בתוקף אינטואיציה ולא דווקא בתוקף בדיקה מדעית שיטתית. אבל אין שום ספק שאנחנו צריכים להיות מודעים לכך שמערכת החינוך איננה רק מערכת פדגוגית, אלא היא מערכת מינהלית גדולה, מקיפה, רבת-גוונים, אולי המערכת הגדולה ביותר שיש לנו במדינה. מערכת החינוך בישראל כוללת — כך יהיה הדבר לכשתתחדש שנת הלימודים תשל"ה — מיליון תלמידים, אם לא יותר מזה, שייכנסו בשערי מוסדות החינוך, החל מגני-הילדים לגילאי 3—4 ועד למוסדות ההשכלה הגבוהה. כל גפיל אחת מתוך שלוש נפשות באוכלוסיה נמצאת על ספסל הלימודים. כדי להפעיל מערכת זו במדינת ישראל — ומדינת ישראל היא מדינה בנטראליסטית, יחסית, ואפשר כי מוצדק הדבר, שהרי בסופו של עניין אנחנו מדינה קטנה — יש צורך בהיערכות מינהלית אדירה ורבת-ממדים.

חברת כ"ה, ישיבה ע"ד

— הצעות לסדר-היום (דליון, שינמן, כץ, לורנץ) —

קר מינהלית. יש מפקחים מקצועיים שמדריכים ומנחי חים את המורים מבחינה מקצועית. יש לנו מנחים ומדריכים — אלה הם שמות אחרים, אבל זהו כוח האדם שעומד לעורחם של טעוני הטיפוח.

בסופו של דבר הדאגה למורה איננה מתבטאת אך ורק בביקור של המפקח. אנו מקיימים רשת אדירה — מבחינה מסויימת אולי יחידה בעולם — של מפעלי הש"ת תלמות, גם בקיץ וגם בחופשים הקיימים לאורך השנה. והמורים זוכים להעשרת הידע ולהתנסות בסדנאות פדאגוגיות מעשיות במסגרת מפעלי ההשתלמות.

אפשר היה להאריך בסוגיה חובקת זרועות המינהל החינוכי שהעלה חבר-הכנסת כץ. עצתי לחברי הכנסת היא שנושא חשוב זה, שהוא בעל אופי מקצועי מנקודת הראות של המינהל החינוכי, ושיש לטפל בו טיפול שיטתי ומעמיק, יועבר לדיון בוועדת החינוך והתרבות. ועדה זו הוכיחה עצמה כמקום ראוי לדיונים שיטתיים ומעמיקים בסוגיה כגון זאת.

היו"ר פ. שינמן :

האם חבר-הכנסת כץ מסכים להצעת השר להעביר את הנושא לוועדה ?

אברהם כץ (הליכוד) :
אני מסכים.

היו"ר פ. שינמן :

לפנינו הצעה אחת : להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת כץ לוועדת החינוך והתרבות. אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

2. שיטת חלוקת הדירות בעיר העתיקה בירושלים שנוקטת החברה לשיקום הרובע היהודי

דירה בעיר העתיקה שמוכרת החברה הממשלתית מחירה לכל אלה שנרשמו עד שנת 1972 היה 75,000 לירות. לשלם במוזמן לא צריך היה אלא סכום של 30,000 לירות. בעד המגרש לא צריך היה לשלם. זה ניתן חינם. פיתוח התשתית — חינם. פינוי הערבים שגרו בבתיים אלה — פינוי הכרוך בסכומים אגדתיים — חינם. הבניין — אם נקבתי בסכום של 75,000 לירות, 750 לירות למ"ר — הרי זה חצי-חינם.

ואם זה עדיין לא מספיק שמוכרים דירה ששטחה 100 מ"ר בסכום של 75,000 לירות, הרי צריך ללכת לקראת הקונים בהנחות נוספות. נוסף על המחיר של 75,000 לירות ניתן סכום של 45,000 לירות כהל-וואה. שימו לב לתנאים, אלה תנאים שאינם קיימים במדינה. 4,500 לירות הלוואה עומדת; 18,000 לירות הלוואה 25-שנה בריבית של 8%; 22,500 לירות הלי-וואה ל-10 שנים בריבית של 11%. זוהי דירה שעולה 75,000 לירות, ששוויה בשוק החפשי, כפי שצינתי, 350,000 לירות. וההשקעה באותה דירה של 75,000 לירות היא בסך הכל 30,000 לירות.

ושמא יחשוב מישהו — ואי-אפשר לחשוך בטירוף הדעת — שיש סיבה לכך, שהרי הממשלה היא האח-

מוד במשימה המינהלית. ושוב עלי לרמוז על דילמה בסיסית במערכת החינוך והיא הדילמה של מסלולי המור-ביליות בתפקידים החינוכיים. אנו הופכים את המורה הטוב למנהל או למפקח. אך נדרשות קואליציות שונות לסיטואציה החינוכית של פגישה עם 30 תלמי-דים, לעומת המשימה המינהלית של הנהלת בית-ספר גדול הכרוכה בטיפול בשאלות תקציביות ומינהליות, שאלות של יחסי ציבור עם הורים ועם השלטון המור-ניציפאלי. וכן קיים שוני בין סגולות המורה לתכונות המפקח, שעליו המשימה המינהלית של השתלטות על מערך אירגוני כולל.

לעתים יש לנו איפוא מפקחים שאין להם השכלה אקדמית במקצוע ספציפי, ושדווקא הם הצליחו בע"כודה המינהלית. לא הייתי רואה בכך פגם מנקודת הרי-אות של המשימה המינהלית של הפיקוח.

בקרב ציבור המפקחים עולים יותר ויותר מפקחים מהחינוך היסודי לפיקוח על חטיבת-הביניים ועל בתי-ספר על-יסודיים, ואלה הם דווקא מפקחים שהתנסו בבעיות של אינטגרציה של תלמידים. אני רואה בכך תשובה לנקודה שהעלה חבר-הכנסת כץ לגבי התאמת המפקחים למשימה של טיפול בטעוני טיפוח.

אם גורסים ראייה כוללת של מוסדות החינוך בי-שוב או באזור — אני חושב שמצאנו פתרון לתיאום לעבודת הפיקוח. היום המשרד ערוך במחוזות, בכל מחוז קיים מנהל מחוז האחראי על המחוז כולו. לידו פועל מפקח פדאגוגי מחוזי האחראי על כל שלבי החינוך. גם המזכירות הפדאגוגית של המשרד היא כיום מזכירות פדאגוגית אחת, ובמידה שיש חלוקה לפי שלבי חינוך — אלה הם ועדות-משנה. אני חושב שה-גענו לדיפרנציאציה מרחיקה לכת בתחומי התפקיד של המפקח. יש לנו מפקחים כוללים, שעבודתם היא בעי-

היו"ר פ. שינמן :

הכנסת תעבור להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת לורנץ : שיטת חלוקת הדירות בעיר העתיקה בירושלים שנוקטת החברה לשיקום הרובע היהודי. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אתחיל במודעה קטנה שנדפסה בתוך "מעריב". הקשיבו מה כתוב באותה מודעה קטנה, לא כל יום קוראים מודעה קטנה מעל במת הכנסת. וזה לשון המודעה : "למכירה 4 חדרים בבניין חדש ליד ישיבת הכותל בעיר העתיקה, קומה ב', 20 מדרגות, נוף. 350,000 לירות. לפנות לפי הטלפון...". וכאן מופיע מספר הטלפון.

הרווח של אותו מוכר המודיע על מכירת הדירה בעיר העתיקה הוא 275,000 לירות. וזאת על השקעה של 30,000 לירות בלבד, לאחר זמן קצר. זאת אומרת : רווח "קטן", שהרי מהו ביני ובינך רווח נקי פי תש-עה ? על סכום של 30,000 לירות יש רווח נקי של 275,000 לירות. הכיצד ? מהו החשבון ? אעשה זאת בקצרה.

והנכדים, ילידי העיר העתיקה, מבקשים כבר משנת 1967 ו-1968 דירה בעיר העתיקה. ועל הטופס, על השאלה למה הם מבקשים דירה בעיר העתיקה, הם עור-נים תשובה פשוטה: מפני שנולדנו בעיר העתיקה, מפני שגרנו בעיר העתיקה, מפני שאנחנו קשורים בכל נימי נפשנו לעיר העתיקה. אבל כפי שמר לוי אומר בעצב: לא זכיתי כלל לתשובה.

השני שהזכרתי בתור דוגמה, מר דוד שליזינגר, לא הסתפק בטופס וכתב מכתב. חברי הכנסת, הקי-יבנו, ילידי העיר העתיקה ודור רביעי בין כתיב הרובע הי-יודי. כמה חודשים לפני מלחמת השיחרור שכרתי דירה ברמי-מפתח ב'בתי מחסה'... בין החומות גדלתי וחונכתי, שם הקמתי את משפחתי, נשאתי אשה וילדתי בנותי. לא עזבנו את הרובע עד אשר גבר האוייב המר, ובתקופה הגורלית של מלחמת השיחרור נשאנו בעול יחד עם כל הנצורים. לאור האמור אני רואה עצמי קשור בכל נימי נפשי למקום הולדתי ומבקש בזה לאפשר לי לחזור ולגור בדירתך אשר שילמתי בעדה בשעתה."

מר שליזינגר היה בר-מזל יותר מאשר בן-ידודו יהושע לוי. ואמנם שמונה חדשים אחרי הגשת הב-קשה, אדוני שר המשפטים, אישרו לו דירה. הוא שילם 5,000 לירות. אבל את הדירה לא קיבל עד היום.

לעומת זה, מי הם אלה שקיבלו דירה? אני מצט-ע, אין דרכי להזכיר שמות. אבל כאן בתור דוגמה אביא שמות שפורסמו בעתונים וידועים. ובכן, קיבל שם דירה מר ג'ו גולן. השם הזה אומר לכם משהו? מזכירו של נחום גולדמן. מר גולן ושכנו לדירה שני-הם קיבלו דירות בגודל של יותר מ-200 קמ"ר כל אחת. שניהם נרשמו לדירה אחרי שעבר זמן ההרשמה. שני-הם גרים רוב הזמן בחוץ-לארץ. ואם תרצו לדעת כמה שילמו — על אחד מהם אני יודע. מר גולן שילם בעד דירה של 200 מ"ר 33,000 לירות.

הרי היהודים האלה לפעמים גרים בישראל, הלא הם תושבי ישראל. ואם זה לא מספיק, אזכיר שני שמות אחרים, שני תיירים שהם אפילו לא תושבי הארץ. הרי ותיאו זיבנברג קיבלו דירות, טוב, בגודל של יותר מ-200 מ"ר. זה יותר משלוש שנים שלפחות דירה אחת גמורה. תבקרו את שתי הדירות האלה, הן עומדות ריקות, כי בעליהן הם תיירים, הם נמצאים בחוץ-לארץ. אגב, אחד מהם זכה במגרש בלבנת המבחר לפני שקיבל דירה בעיר העתיקה. הוא מכר את המגרש וזכה ברווח... מה שקורה בדברים כאלה אין אני צריך לספר לכם. ואחרי-כך אותו התייר שמכר את המגרש קיבל דירה בעיר העתיקה, ואילו יוצאי העיר, העתיקה מדורי דורות, מעוטי יכולת, לא זכו.

עקיבא נוף (הליכוד):
מדור דור — זה הפתרון.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):
הנוסחאות האלה אינן שייכות אלי. לא אני הכ-תובת.

עקיבא נוף (הליכוד):
בקיצור, הם קיבלו כהלכה.

ראית, מעמיקה לחשוב, ויש לה נימוקים לכך, שהרי מה רע אם רוצים לעזור, למשל, לאותם יהודים שגרו בעיר העתיקה והקריבו קרבנות? אנו זוכרים בכמה קרבנות כרוכים היו המגורים בעיר העתיקה. שמא רוצה הממשלה לעזור לאותם יהודים או לבניהם שנ-הרגו במלחמת השיחרור בעיר העתיקה, או גורשו משם והפסידו את הכל? אולי רוצים להחזיר אותם לאותם מקומות ששם היו גרים, ומותר שהממשלה תתמוך בכך? או שמא יחשוב מי שיחשוב שיש לממשלה עניין מדיני — היא רוצה להחזיר דווקא אותו סוג של יהודים שגרו בעיר העתיקה, יהודים תלמידי חכמים, שתורתם היא אומנותם, והם כמוזן מעוטי יכולת — והממשלה רוצה לתת צביון מיוחד, אווירה מיוחדת, לאותו מקום שהוא ליד בית-מקדשו; שמא לפי מיטב הדמיון יכול עוד משהו לחשוב שלממשלה זו יש כאן באמת עניין מדיני להדגיש גם מבחינה מדינית את האופי המיוחד של המקום על-ידי הבאת דיירים מסוג מיוחד לעיר העתיקה, להדגיש את הקשר הדתי, הקשר הע-מוק המסורתי של עם ישראל? אילו כך היו פני הדברים — אז היה מצפוננו יכול להיות שקט. כדאי, באמת כדאי, להשקיע הרבה כסף למען כל הדברים שהזכרתי. אבל מה לעשות, חברי הכנסת, והמצב הוא לבשתנו ולצערנו ממש ההיפך מזה. נותנים דירות לכל, רק לא לאלה שהזכרתי, לאלה שהיה מוצדק להשקיע בהם כספים.

ברצוני לצטט לא מעטון של אגודת ישראל אלא מעטון "מעריב". הכותב הוא מר הראל. הוא כתב אר-בעה מאמרים, מחקר שלם בעניין זה. והוא מסיים בערך כך: עם זא תנראה שלא רצו לשוות לרובע אופי שהמראה המצוי בו יהיה של יהודים בעלי זקן ופי-אות.

אתם שומעים, חברי הכנסת?

יצחק בן-אהרן (המערך):
זאת כתב עתונאי.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):

עתונאי. זו האמת לאמינה. אם נלך ונבדוק את הדבר, אתה תאשר את הדבר: ליהודי בעל זקן ופי-אות אין מקום בעיר העתיקה. וזו מדיניות. כיצד עושים את זה בעוד ששורת הצדק מחייבת שרק אלה יקבלו את הדירות?

והוא מספר מה שידוע כולונו: "כלפי מעטי המ-עטים מהם 'שענו על הקריטריונים', דהיינו שלא יכלו שלא לאשר אישור קורני למגורים ברובע, ננקטה שיטת הסחבת". אישרו אותם בשנת 1967-1968 ומאו הם מחכים עד שנמאס להם. ואלה שנרשמו בשנת 1971 — אלה בשנת 1972 כבר קיבלו את הדירות.

מי הם אותם יהודים שביקשו דירות ולא קיבלו? כמוזן, לא אמנה כרוכל, אביא רק שתי דוגמאות על חשבון הדיון הכללי. אזכיר שתי משפחות ידועות היטב לכל מי שהוא ירושלמי: משפחת לוי ומשפחת שליזינגר, אלה ואלה נכדים של הרב זלמן בהר"ן שעלה לפני 131 שנה לירושלים, בנה שיכונים, בנה את מאה שערים ועוד כמה שיכונים בירושלים החדשה, אבל היה ידוע בכך שאף-על-פי שעסק בבנייה בירושלים החדשה, לא לן אף לילה אחד מחוץ לעיר העתיקה.

חוברת כ"ה, ישיבה ע"ד
— הצעות לסדר-היום (לורנץ, רונן) —

הכספים שהממשלה תקבל; מה מספרם של ותיקי העיר העתיקה או משפחות מעוטות יכולת ומשפחות מרובות ילדים, תלמידי חכמים מאנשי הישוב הוותיק שקיבלו דירות בעיר העתיקה; מה מספר הדירות הריקות העומדות כיום בעיר העתיקה וכמה זמן עומד דות דירות אלה ריקות?

ועוד: מדוע משנת 1967 ועד שנת 1974 לא הצ"חנו לאכלס את העיר העתיקה, כפי שכולנו רצינו וכפי שהיתה המדיניות המוצהרת של הממשלה ושל כל עם ישראל שיש לנו עניין בקיום חיים יהודיים הוססים בעיר העתיקה, ועד היום זה כמעט שלא קיים דבר זה, חוץ מכמה ישיבות ותלמידיהן, עד כדי כך שאפילו חנויות עומדות ריקות?

מה הסוד ברשימה של המועמדים? מדוע אי-אפשר לדעת מי המועמדים, מי זכה לקבל דירות? מדוע נפסלו דווקא תושבי העיר העתיקה ומעוטי הי"כולת? מדוע לא לפי הרשמה כפי שמשרד השיכון נו"הג בנוגע לזוגות צעירים? מדוע אין ועדת עירעורים כאשר מישו מרגיש את עצמו מקופח, כדי שיוכל לפנות ולברר את עניינו? מדוע אין מבטלים חוזים, אדוני שר המשפטים — אין אני שואל אותך בתור שר הדתות — של אלה שאינם גרים בדירותיהם, של אלה שהשכירו את דירותיהם, של אלה שמכרו את דירותיהם, אף-על-פי שבחזוה יש תנאי מיוחד שהם צריכים לגור באותן דירות?

איך ייתכן, אדוני שר המשפטים, שדיירים שיש להם עדיין סטאטוס של תייר, שאין להם שום זכות לשיכון והלוואה, קיבלו דירות, כפי שהזכרתי, בעיר העתיקה? איך ייתכן שאנשים קיבלו פעמיים דירה, פעם מגרש בגבעת-המבחר ואחר-כך דירה בעיר העתיקה? איך ייתכן שיהודים שיש להם דירה שנייה ואפילו דירה שלישית קיבלו דירה בעיר העתיקה?

ואסיים כמה שהתחלתי, במודעה הקטנה שאומרת הרבה מאוד, אדוני שר המשפטים, המודעה בנוגע לאותה דירה שעומדת למכירה ב-350,000 לירות ונקנתה ב-30,000 לירות. הדירה הזאת היא ריקה. לא גר בה אף אחד. הדירה הזאת היא בבתי מחסה שהי ממשלה הפקיעה, כשם שהפקיעה כמה וכמה הקדשים. בתי מחסה הוקמו על-ידי כולל בפרוטות שניתנו על-ידי יהודים חרדים בדחילו ורחימו למטרה מסוימת, לייעוד מסויים, ששם יגורו תלמידי חכמים וילמדו תורה, תלמידי חכמים מעוטי יכולת. באיזו זכות מותר סרית הפקיעה הממשלה את בתי המחסה ומסרה אותם ליהודים עשירים, לתיירים, בחינם, כמעט בחינם, יהודים שאינם גרים במקום ועושים סחר-מכר בדברים האלה? קנו ב-30,000 לירות ואחרי זמן קצר מכרו ב-350,000 לירות. האם כל זה כדי למנוע מתלמידי חכמים, יהודים בעלי זקן ופיאות, לגור על יד שרידי בית-מקדשנו? המטרה הזאת כל כך קדושה לגרש מעוטי יכולת, תלמידי חכמים ולהכניס במקומם סנובים, אמנים, עמי-הארצים? בשביל זה הפקיעה הממשלה את בתי מחסה?

אדוני היושב-ראש, שגיאה מי יבין? אפשר לע-שות שגיאות.

אליעזר רונן (המערך):

כמה זמן יש לכל פותח בהצעה לסדר-היום לפי התקנון?

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):

שמעתי טענה אייולת שיש צורך בסלקציה, רוצים שבעיר העתיקה יגורו אנשים בעלי רמה, בעלי הש"כלה. אני מקווה שהדיון הזה יעבור לוועדה. אציע שם להזמין את אלה שלא קיבלו דירות, כמו הנכדים של זלמן בהר"ן, ואותם התיירים, הקבלנים ועמי-הארצים שקיבלו דירות, ונבדוק את התרבות ואת הרמה ההשכלתית של אלה שקיבלו ושל אלה שסירבו לתת להם, כי רוצים רמה, כי רוצים השכלה — שמא יחשוב מי שיחשוב; הלא הקיטרוג גדול מדי, כי שגגה היא, הדברים לא היו ידועים לממשלה, זאת תגלית של איוה עתונאי זריו ב"מעריב"; הדברים נתפרסמו רק עכשיו ולא היו ידועים לממשלה. שהרי מי יכול לחשוד בממשלה סוציאליסטית ששריה יסכימו לדבר כזה?

אדוני שר המשפטים, עבדכם העומד לפניכם הגיש שאילתה בנושא זה בכ"ח בחשון תשל"ב כדלקמן: נמסר כי נציג משרד הדתות בחברה המשקמת את הרובע הי"הודי של העיר העתיקה בירושלים, הרב אלי תורן — בינתיים נפטר, עליו השלום — הודיע לשר הדתות על התפטרותו מתפקידו כמחאה על קיפוח אפליה של יהודים דתיים המבקשים להתנחל ברובע והדבר נמנע מהם. בתזכיר אל שר הדתות נימק הרב תורן את מניעי התפטרותו: הוברר לו מעל לכל ספק שמנהלי החברה הווסקת בשיקום הרובע היהודי בעיר הע"תיקה רוצים ליצור מעין 'נומרוס קלאוסוס' כלפי יהודים דתיים ברובע היהודי המחודש. בשל כך מפ"עילים כל אמצעי אפשרי וכל תחבולה כדי למנוע מיהודים דתיים להתישב בעיר העתיקה.

שאלתי: האם נכונה הידיעה, האם הגיש הרב תורן את התפטרותו? שר הדתות, חבר-הכנסת ורה"פ טיג, השיב לשאלתה זו: כן. הרב תורן, עליו השלום, התפטר משום שהוברר לו מעל לכל ספק שמפלים לרעה וליהודים דתיים אין נותנים דירות בעיר העתיקה.

אם כן, אי-אפשר לטעון שהממשלה לא ידעה את הדבר הזה. שמא תאמרו: מקרה חריג, יוצא מן הכלל. חברי הרב פרוש ואני עצמי התרענו כאן לא אחת, לא רק בקשר לעיר העתיקה, אלא גם בקשר לימינו-משה, שם היתה בדיוק אותה תופעה: מגרשים את היהודים שגרים במקום, מסמרו את נפשם על הגנת המקום, את אלה שהם מעוטי יכולת, ובמקומם, על חשבון הממשלה, עם סובסידיות, מביאים תיירים, אמנים וכל מיני אנשים אחרים, ולהם נותנים את המקום. בעניין זה היה מחקר באוניברסיטה העברית והדברים ידועים.

לפני שאני מסיים אני רוצה לשאול האלה כלכלית, אם יש כבר מדיניות אייולת שכזאת, מבחינה כלכלית, כאשר יש קופצים על הדירות האלה, כאשר הדירה שווה פי שבעה, פי תשעה ופי עשרה מאותו מחיר שהיהודים המיוחסים האלה משלמים, למה לא לקחת פי כמה יותר? למה לא תקחו מחיר מלא? למה תסבסדו אותם יהודים עשירים על חשבון משלמי המסים?

אסיים במספר שאלות רטוריות, אם תרצו, ואינני מסתיר זאת. אני שואל את המשיב הנכבד, אם יש לו המספרים, ואם לאו — בפעם אחרת: מה סך כל ההשקעות עד היום ומה סך כל הכספים שהממשלה קיב"לה מהדיירים; מה סך כל העלות עד סוף הבנייה, עד שהממשלה תגמור את בניית הדירות, ומה יהיה סך כל

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):

אתה היית צריך להציע שבנושא כזה — — —

אליעזר רונן (המערך):

אין אני מתכוון לגופו של עניין.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית):

אני מסיים ואומר שהשגיאה הגדולה ביותר היא בכך שאין אומץ לתקן את השגיאה.

אני קורא מכאן לכנסת ולממשלה ולשר המשפטים לדון בנושא שהוא בגדר שערווריה ממש ולהחליט לתקן את כל מה שטעון תיקון, לרבות ביטול החוזים אלא שניצלו את המצב לרעה.

(קריאה: תדרוש ועדת חקירה.)

האם זה לא מוצדק?

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר-המשפטים ה. י. צדוק:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להעיר שתי הערות מוקדמות. האחת: אני עונה על ההצעה הזאת לסדר-היום מטעם הממשלה, בתפקידי כממלא-מקום קבוע של יושב-ראש ועדת השרים לענייני ירושלים, תפקיד שבו אני מכהן בהמשך לקודמי, שר המשפטים יעקב שמשון שפירא.

הערת המוקדמת השנייה היא: אני מפקפק אם הכנסת היא המקום המתאים לבירור מקרים אינדיבידואליים שכל אחד מהם ראוי ללא ספק לבדיקה בפני עצמה, אלא שיצרנו לצורך זה כלים ממלכתיים, כמו מבקר המדינה או נציב תלונות הציבור. מעל במת הכנסת לא ניתן לברר מקרה אינדיבידואלי זה או זה, ובפרט שהעניין הזה, כפי שידוע חבר-הכנסת לורנץ, יעבור, אם הכנסת תקבל את הצעתי, לוועדה, ושמתחיל שתוך כדי דבריו הביע הסכמתו לכך.

יש מקומות שבהם ניתן לבדוק על-פי נוהלים תקינים מקרים אינדיבידואליים, ונדמה לי שאין זה הולם את דינוי הכנסת לברר כאן על איש זה או זה שייטכן מאוד שזכותו עומדת לו, אבל לא ניתן לברר דברים אינדיבידואליים מעל במת הכנסת.

אדוני היושב-ראש, אולי אעיר מיד הערה שלי-שית. לפי החוזים שנחתמו עם המשטכנים אין המשטכן רשאי להעביר את דירתו לאחר ללא הסכמת החברה; ולפי מיטב המידע שנמצא ברשותי לא ניתן עד עכשיו אישור להעברה, חוץ ממקרים של העברות בתוך המשפחה, מבן-משפחה אחד לבן-משפחה אחר.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

אבל השכרות יש הרבה.

שר-המשפטים ה. י. צדוק:

אבל מודעות בעתון יש.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

והשכרות.

שר-המשפטים ה. י. צדוק:

על זה אדבר.

אדוני היושב-ראש, אחרי שאוחדה ירושלים הוטל

שיקום הרובע היהודי בעיר העתיקה על החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים שהוקמה כתורה בבעלותה המלאה של המדינה. משימה מיוזמת חדת זו הניעה את הממשלה להחליט על מבנה שאין דוגמתו בשום חברה ממשלתית אחרת. בתקנות החברה נכתב שחברי הדיקטוריון הם השרים החברים בוועדת השרים לירושלים, וכן ראש עיריית ירושלים. יושב-ראש הדיקטוריון הוא ראש הממשלה, ושר המשפטים הוא ממלא-מקומו הקבוע. עוד נקבע בתקנות שכל חבר דיקטוריון רשאי למנות לו חליף, ואמנם ראש הממשלה, השרים וראש העיריה אכן מינו חליפים, ברובם עובדי משרדי ממשלה. בפועל קיים אפוא דיקטוריון של חליפים, והיושב-ראש בדיקטוריון הוא החליף של ראש הממשלה. גוף זה מינה ועדות מבין חבריו לנושאים השונים, בכלל זה ועדה לאיכלוס.

אדוני היושב-ראש, הבעיות שעמדו לפני העושים במלאכה זו היו סבוכות וקשות. עם איחוד ירושלים היה הרובע היהודי מלא עיי-חברות וביניהם ועליהם מבנים רעועים לגמרי או למחצה, ומקצתם בניינים שלמים, והשטח מאוכלס בצפיפות רבה מאוד מאז 1948. כדי להגיע לשיקומו ולאיכלוסו של הרובע היהודי היה צורך לפנות אוכלוסיה והריסות כצעד ראשון לקראת בניויו של הרובע מחדש.

באשר לאיכלוס הרובע התעוררו שתי מערכות של בעיות מרכזיות: דמותו הפיסית של הרובע ודמותו החברתית. באשר לדמותו הפיסית הוחלט לבצע עבודות דות שיקום שימרו ככל האפשר על אופיו הארכיטקטוני הוותיק של הרובע, תוך בניית תשתית מודרנית של חשמל, מים וביוב, ותוך שמירה מירבית על ערכים ארכיטולוגיים שצפוי היה שייחשפו תוך עבודות הבנייה.

יצויין כי תכנית זו בוצעה בהקפדה במשך חמש השנים האחרונות. הרובע היהודי ההולך ומוקם מחדש הוא הוכחה לכך שניתן למוזג ישן וחדש ולקיים ערכי יופי ומסורת, תרבות ואמנות. דברים אלה חשובים לא רק כדי להציג את הנושא בפרספקטיבה נכונה, אלא אף היו ויש להם גם השלכות מעשיות חשובות על איכלוס הרובע. לאחר פניו ההריסות ובעת ביצוע עבודות החפירה להנחת יסודות למבנים החדשים נתגלו מבנים מסיביים חשובים מתקופותיה השונות של ירושלים, מימי בית ראשון ואילך. גילויים אלה חייבו שימור הממצאים ושילובם לתוך המבנים החדשים. משפנו ערימות האבנים והאשפה ממבנים שונים והוציאם חל בשיקומם ובשיפוצם ממש בית אחרי בית, חדר אחרי חדר, אגב שימת-לב לכל קשת ולכל חלון — נתקלו הבונים בהפתעות: קירות שנראו יציבים — נתגלו כחלולים; חלקי בניין התמוטטו, ועד היום לא נפתרו בעיות חילחול המים בתוך המבנים הישנים ששוקמו.

הבנייה מבוצעת שלא לפי סטאנדארטים קבועים, אלא על דרך של טיפול אינדיבידואלי בכל מבנה ומבנה לפי טיבו וצורתו, עבודה שכולה מלאכת-כפיים, תוך תקלות ועיכובים בלתי-צפויים מראש ובתנאי מעבר קשים בשטח. כמה מן הקבלנים נמנעו מלקבל עבודות בתחומי הרובע, או תבעו מחירים גבוהים ביותר שאי-אפשר היה להסכים להם. ממילא מתגלת עבודת הבנייה בקצב איטי יותר מבניית שיכונים ציבוריים, לפי תכנית קבועה מראש, על פני

חברת כ"ה, ישיבה ע"ד
— הצעות לסדר-היום (צדוק, שינמן, לורנץ) —

שהגיע תורם יוכלו לראות את כל הדירות הניתנות להקצאה באותה עת כדי לבחור את הדירה הנראית להם. בודקים את האפשרות לבטל חוזים עם משתכנים אשר לא התיישבו בפועל ברובע. נעשה מעקב אחרי ביצוע תשלומים לפי ההתחייבויות. הונהגו סדרים תקינים בהנהלת החשבונות.

אדוני היושבר-ראש, מאז קיבלתי על עצמי את התפקיד של ממלא-מקום קבוע ליושבר-ראש ועדת השרים לענייני ירושלים אני נותן דעתי על עניין האיכילוס של הרובע ועל גוהלי האיכילוס. ועם קבלת הדין וחשבון המסכם של מבקר המדינה אעשה את כל הדרוש כדי שיתקנו הליקויים שצויינו. במקרה שלא טיפלו בהם עד כה.

באשר למחירי הדירות ברובע: במגמה לוודא את איכילוס הרובע קבעה הנהלת החברה בראשית פועלה שמחירי הדירות יהיו כפי שנקבעו למשתכנים במזרח ירושלים שמחזיקים חומות. המחירים עד אפריל 1972 היו 750 לירות למטר מרובע; מאפריל 1972 עד ספטמבר 1973 היה 950 לירות למטר מרובע, ומספטמבר 1973—1,400 לירות למטר מרובע.

אדוני היושבר-ראש, על העבודה החשובה שנעשתה בשיקים הרובע היחודי מגיעה ברכת כולנו לעושים במלאכה, ובראשם מר יהודה תמיר, יושבר-ראש דירקטוריון החליפיים של החברה. אם מחצית הרובע עומדת על תלה ורובה הגדול של התשתית כבר הושלם, יש בכך חלק נכבד ליוזמתו ולמרצו. עוד לפני זמן רב הביע מר תמיר את רצונו לפרוש מתפקידו זה עקב עומס עיסוקיו האחרים, ועל-פי המלצתי מינה ראש הממשלה לתפקיד יושבר-ראש דירקטוריון החליפיים את עורך-הדין ארווין שמרון שיבוא במקום מר יהודה תמיר החל מיום 1 באוגוסט 1974.

עם התקדמות עבודת הבינוי ועם הגידול באוכלוסיית הרובע הולך וגדל חלקם של ענייני השירותים והתחזוקה בעבודת החברה. על רקע זה טעון מבנה החברה בכללו שינוי והתאמה, והגיע, לדעתי, הזמן שיהיה לחברה דירקטוריון כמקובל בחברות ממשלתיות, בעוד שוועדת השרים לענייני ירושלים תהיה ממונה על החברה, כלומר לבריה נושאים באחריות ממשלתית, להבדיל מאחריות עסקית של חברי דירקטוריון. את הצעותי המפורטות לשינויים בתחום זה אגיש בקרוב לממשלה.

אני מציע, כאמור, להעביר את ההצעה של חבר-הכנסת לורנץ לוועדת הכספים.

היו"ר פ. שינמן:

האם חבר-הכנסת לורנץ מסכים להעברת העניין לוועדת הכספים?

שלמה לורנץ (חזית תחתית תורתית): כן.

היו"ר פ. שינמן:

אנו עוברים להצבעה. לפנינו הצעה אחת — הצעת שר המשפטים, שחבר-הכנסת לורנץ מסכים לה — להעביר את העניין לוועדת הכספים. אני מעמיד אותה להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את העניין לוועדת הכספים נתקבלה.

שטח קרקע בלתי-מיושב. מה גם שהבנייה ברובע כרוכה בהליכי פינוי שטרים הושלמו.

אדוני היושבר-ראש, בעיה סבוכה לא פוזרה היתה בעיית איכילוס הרובע. גישת החברה היתה שיש לשאוף לגיוון רב של האוכלוסיה אשר תגור ברובע: אלה שישבו בו לפני מלחמת העצמאות ואלה שנלחמו עליו במערכות ישראל, אנשי מעשה ואנשי ספר, שומרי מצוות ושאינם מקפידים בשמירת מצוות. ולדברי חבר-הכנסת לורנץ אני רוצה להעיר שלפחות 70% מתושבי הרובע ניתן לסווגם כיהודים שומרי מצוות, אם כי אני מודה: אין החברה מקפידה בוקנים ובפיאות ואין היא נוקדת בצניעות.

בשטח לא גדול, בשטח של 120 דונאם, שחלקו דרוש לדרכים וחצרות, ביקשו המתכננים להקים ול-אכלס אלה בצד אלה בתי-מגורים, ישיבות ומוסדות ציבור, ולעצב גוף מיוחד של מסורת וערכים לאומיים.

לפי חוות-דעתם של מומחים אפשר לבנות ברובע כ-600 דירות מגורים ולאכלס אותן בשלבים, ככל שתתקדם הבנייה. היום גרות ברובע קרוב ל-140 משפחות. נוסף לכך יש 65 דירות גמורות, מהן 45 שלגביהן נחתמו חוזים עם המשתכנים המיועדים, עוד 96 דירות הן בתהליכי בנייה, ולגבי עוד 29 דירות עומדת החברה לתחום על חוזה בנייה עם הקבלן. בנייתן של 15 דירות מתעכבת עקב שקישים שנתהוו בעבודות ארכיאולוגיות או בעיכובים בפינויים.

לפי הפרטים שקיבלתי קיימים ברובע המוסדות הבאים: בית-הדין הרבני הגדול; ישיבת ה"ד; ישיבת הכותל; בית-המדרש של ישיבת פורת-יוסף; המכון לחקר התלמוד; המתבתא; בתי-הכנסת הספרדיים; מעון לסטודנטים מחוץ-לארץ מטעם תנועת בני-עקיבא; פנימיית ברנדווין מיסודה של הסתדרות העובדים הכללית; בית-הספר; יד יצחק בן-צבי.

עוד נמסר לי כי ניתנים ברובע השירותים הבאים: מרפאה, טיפת-חלב, צרכניה, גן-ילדים ומעון-ילדים. לפי דיווחים שבידי, הרי בשנה הראשונה לפעולת החברה, דהיינו בשנת 1969/70, לא היה לחץ של משתכנים פוטנציאליים על החברה, אבל ככל שהתפתחה עבודת הבנייה ברובע כן גדל מספר הפונים. באוקטובר 1971 סגרה החברה את רשימת המבקשים. ועדת האיכילוס של החברה החלה באישור בקשות ביולי 1970 והמשיכה בכך עד אוקטובר 1972. מאז נובמבר 1972 אושרו בקשות בודדות בלבד. תוך כדי מולח הביקורת שביצעו אנשי משרד מבקר המדינה הפנו מאז אמצע שנת 1972 את תשומת-לב הנהלת החברה לליקויים בפעולות האיכילוס ובנושאים אחרים של עבודת החברה. נמסר לי כי דירקטוריון מסכם של מבקר המדינה יוגש בעתיד הקרוב.

מאז אוגוסט 1973 הונהגו סדרים חדשים בענייני האיכילוס, מהם פרי הערות משרד מבקר המדינה ומ"ם פרי יומת הנהלה של החברה. בשלב ראשון הופסקה חתימת חוזים והקצאת דירות. רשימת המשתכנים עובדה במחשב וכתוצאה מכך אפשר היה לקבוע את התור המדוייק של הפונים, לפי מועד ההרשמה. עתה נבדקות מחדש רשימות המשתכנים במגמה להוציא מתוכן את אלה שקיים ספק אם אכן יש תקוה ברובע ואת אלה שאינם עומדים בתחייבויותיהם מבחינה כספית. נעשו סידורים כדי להבטיח שמועמדים

ה. הצעות חוק של חברי כנסת

1. חוק בית הדין לעבודה (תיקון), תשל"ד—1974 *

ברשות היושב-ראש אתיחס למשפטים מספר מתוך "דברי הכנסת" שנאמרו בעת הגשת חוק בית-דין לעבודה במושב השלישי בכנסת השישית, בחוברת ט', עמ' 525. ואומר חבר-הכנסת משה ברעם בהגישו את הצעת החוק לקריאה שנייה ושלישית: "אנו מאמינים בהכרח קיומם של בתי-הדין לעבודה אשר ינסו להסיר את היחסים בין העובדים ובין המעבידים בכל הנוגע למימוש הזכויות הנובעות מחוזה עבודה (מחוקי עבודה". גם חברי כנסת אחרים שהעירו על החוק והסתייגו מסעיפים שונים בו לא התייחסו לסעיף 24(א)(2). כולם היו בדעה שבית-הדין האזורי לעבודה יהיה מוסמך לדון בכל סיכסוך בתחום שיפוטו של אותו בית-דין.

והנה מקרה בסיכסוך עבודה בחיפה, ובו פרצה שבי"ת בתל-אביב מאושרת של עובדים במפעל "חוטי השמל". בית-הדין האזורי בחיפה נתבקש לתת צו לעובדים שיחייבם לחזור לעבודה. העובדים לא מילאו אחר הצו ולא קיימו אותו. כתוצאה מכך נגרם בויון לבית-הדין. בהגישם עירעור לבית-הדין הארצי לעבודה פסק בית-הדין הארצי מפי נשיא בית-הדין הארצי לעבודה: "לטענה השנייה של בא-כוח העובדים לעניין אפסות צו האכיפה, מאחר שהוא ניתן על-ידי בית-דין אזורי לעבודה שלא במסגרת סמכויותיו לפי חוק בית-הדין לעבודה, טענה זו יש בה שתיים: האחת — שצו המיניעה ניתן לא בסיכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי, עת הדגש הוא על המלה 'הצדדים', והשנייה — שצו המניעה ניתן לא בסיכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי מיוחד, והדגש הוא על המלה 'מיוחד', כקבוע בסעיף 24(א)(2). לחוק בית-הדין לעבודה, שהוא תנאי לסמכותו של בית-דין אזורי לעבודה לדון בסיכסוך אשר לטענה השנייה משתי הטענות הנ"ל אומר בא-כוח העובדים כי אף אם יראו את צו המניעה במסגרת סיכסוך 'בין הצדדים' להסכם קיבוצי, הרי ההסכם הקיבוצי שבו מדובר הוא הסכם קיבוצי כללי, ועל כן הסמכות היתה בידי בית-הדין הארצי מכוח סעיף 25 לחוק בית-הדין לעבודה ולא בידי בית-דין אזורי".

ממשיך בית-הדין הארצי לעבודה ואומר: "הסיכסוך אינו בין הצדדים להסכם הקיבוצי, וההסכם הקיבוצי העומד לדיון הוא הסכם קיבוצי כללי ולא הסכם קיבוצי מיוחד". הוא ממשיך ואומר: "מאחר שאין חולקים על כך שההסכם הקיבוצי שעמד לדיון הוא הסכם קיבוצי כללי, ברור שההליך כלל לא היה בסמכותו של בית-דין אזורי, כך שצו המניעה ניתן על-ידי בית-משפט שלא היה מוסמך לתתו. ומכאן מתבלט שוב הצורך בתיקון חוק בית-הדין לעבודה, למניעת הפיכתו של כל סיכסוך עבודה במסגרת מפעל אחד לסיכסוך 'ענפי' שרק בית-הדין הארצי מוסמך לדון בו".

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אם אין אנו מעוניינים להפוך לסיכסוך מקומי בין הנחלת מקום עבודה מסויים לבין ציבור עובדים, מועצת פועלים או אגודה מקצועית במקום כלשהו, אם איננו מעוניינים

היו"ר פ. שינון :

אנו עוברים לנושא הבא: חוק בית-הדין לעבודה, תשל"ד—1974. יביא את הצעת החוק חבר-הכנסת שחל.

משה שחל (המערך) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יחסי העבודה, קשרי עובד ומעביד, הם בין הגורמים העיקריים המשפיעים על המשק והכלכלה של המדינה וקובעים את האווירה האנושית והחברתית בקרב תושביה. הם גם מעלים יום יום בעיות קשות, ולעתים מסעירות, המייבבות פתרונות מהירים.

במשפט הישראלי יש מספר ניכר של חוקי עבודה. רובם ככולם של חוקים אלה הם פרי יצירתו של המוסד המחוקק בישראל. חוקים אלה מעניקים זכויות ומטילים חובות על הכוחות השונים בשטח העבודה והייצור. אך הם עצמם גורמים וגוררים אחריהם תמיד בעיות חדשות, המעסיקות מוסדות שונים, ביניהם גם בתי-המשפט.

ענף משפט העבודה הוא חדש, יחסית, במערכת המשפט שלנו. הוא בנוי על עקרונות חברתיים וכלכליים מיוחדים, שנוצרו והתפתחו מתוך נסיבות חיינו המיוחדות. לכן הוא זקוק ביותר לחיסון ולחיוזוק המערכת השיפוטית שלו, לגיבושה מתוך הניסיון המצטבר מהפסיקה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת התיקון שאני מתכבד להציע מתייחסת לסעיף 24(א)(2) בחוק בית-הדין לעבודה, השכ"ט—1969. סעיף זה קובע את סמכות בית-הדין האזורי לעבודה. לפי לשון הסעיף סמכותו הייחודית של בית-הדין האזורי הגובלה לדיון בסיכסוך בין צדדים להסכם קיבוצי מיוחד בלבד. כיום דוע, נחתמים הסכמים קיבוציים כלליים בין נציגים ארציים של מעבידים, כגון: לשכת התיאום של הגורמים הכלכליים, התאחדות בעלי התעשייה ועוד, לבין ההסתדרות הכללית או הסתדרות מקצועית ארצית, ותקפם חל על מקומות עבודה שונים בארץ ועל סיכסוך כיום מקצועיים מקומיים.

בגין ההגבלה בסעיף 24(א)(2), אשר ייחד לבית-הדין האזורי, כאמור, סמכות לדון בסיכסוך שנתגלע כתוצאה מהסכם קיבוצי מיוחד בלבד, הרי שאין לבית-הדין האזורי סמכות לדון בסיכסוך מקומי שענינתו הסכם קיבוצי כללי, ובית-הדין האזורי אינו מוסמך במצב המשפטי הקיים, להחליט החלטה בסיכסוך סוכים שנתגלעו במקום העבודה הנמצא בתחום שיפוטו של אותו בית-דין אזורי, אם עילת הסיכסוך היא הסכם קיבוצי כללי. לדוגמה — אם במקרה של "חוטי השמל" ההסכם הקיבוצי החל על מקום עבודה זה הוא הסכם קיבוצי כללי, כלל-ארצי, שנחתם בין ההסתדרות הכללית להתאחדות בעלי התעשייה, הרי סיכסוך שנתגלעו במקום העבודה המסויים, שרוב עובדיו הם תושבי חיפה וסביבתה — בית-הדין האזורי לא יכול היה לתת צוויים במקרה זה, כי הצדדים לסיכסוך אינם צדדים להסכם.

שנשנו פעמים מספר בכמה בתי-דין אזוליים קרו גם לאחרונה, כשצויים שניתנו בחיפה לאותו מפעל לא כובדו ולא קוימו על-ידי הצדדים, הן על-ידי העובד-דים והן על-ידי המעבידים.

אני מבקש שהצעת החוק תועבר לוועדת העבודה להכנתה לקריאה ראשונה ולהבאתה לאחר מכן לקריאה ראשונה לפני הכנסת.

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר המשפטים ח. י. צדוק :

אדוני הושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מברך את חברי-הכנסת שחל על יומתו, ואני מסכים שהצעתו תועבר לוועדה.

אשר לוועדה שאליה תעבור ההצעה — בזמנה, כאשר הכנסת קיבלה את חוק בתי-דין לעבודה, נדונה הצעת החוק בוועדה משותפת של ועדת העבודה וועדת החוקה, חוק ומשפט, בראשותו של יושב-ראש ועדת העבודה. נדמה לי שראוי לו גם לתיקון זה שידון בוורעדה בהרכב דומה. מאחר שהכנסת אינה יכולה להחליט על ועדה משותפת, אני מציע שהצעת החוק תעבור לוועדת הכנסת, אשר תקבע את הוועדה שתדון בהצעת החוק.

היו"ר פ. שינמן :

האם חברי-הכנסת שחל מסכים להעביר את ההצעה לוועדת הכנסת, שתחליט איו ועדה תדון בה ?

משה שחל (המערך) :

אני מסכים.

היו"ר פ. שינמן :

ובכן עומדת לפנינו הצעה עקרונית, כי זו קריאה מוקדמת, להעביר את הצעת חוק בית-הדין לעבודה, תשל"ד—1974, של חברי-הכנסת שחל, לוועדה שעליה תחליט ועדת הכנסת.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק בית-הדין לעבודה, תשל"ד—1974, לדיון מוקדם בוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

2. חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון), תשל"ד—1974 *

פטורים מכל עונש כאשר מדובר בבחירות לאיגוד מקצועי לדוגמה — עבירת שוחד. כיום, מי שנותן שוחד בבחירות הנערכות באיגוד מקצועי פטור מעונש, כי עבירת שוחד מוגדרת כמתן שוחד לאדם שהוא עובד ציבור או לאדם שהוא עובד תאגיד הנותן שירות לציבור.

כיצד ייתכן שהכנסת בישראל, שהרוב בכנסת, שהיא קואליציה, שחבר כנסת כלשהו, יתייצבו מאחורי מבצע פשעים כאלה ? אדם משלשל מעטפות לקלפי במגמה להונות — אדם זה לא יהיה צפוי לעונש. כך נוצר מצב מורר מאוד. פושעים אלה עושים לעצמם חשבון : אם

להפוך סיכסוך זה לסיכסוך ענפי או כלל-ארצי, מן הדין שנאפשר וניתן לבית-הדין האזורי לטפל במכ"ל לול הבעיות הנובעות מיחסי העובדים והמעבידים, על כל הקשור בכך. לכן גם במקרים שבהם נעתר בית-הדין האזורי לבקשת הצדדים והוציא אפילו צו-ביניים ולא קיים הצד שכלפיו הוצא הצו את הוראת בית-הדין האזורי וזכה בערעור, הצו בוטל בעילת חוסר סמכות של בית-הדין האזורי. יוצא שאלה הגורמים לבזיון בית-הדין מקבלים פרס על פריקת עול על-ידי בית-הדין עצמו ובהסכמתו.

הצעת התיקון שאני מבקש להביאה לפני הכנסת באה למנוע מצב זה על-ידי אצילת סמכות לבית-הדין האזורי לדון בתובענה שעילתה סיכסוך בין צדדים להסכם קיבוצי כללי או מיוחד, כאשר הצדדים הם חברים באירגון מעבידים ארצי או במועצת פועלים מקומית. אם מקום עבודתם של רוב העובדים שעליהם חל ההסכם האמור הוא בתחום שיפוטו של אותו בית-דין אזורי, הרי לבית-הדין האזורי תהיה הסמכות לדון בסיכסוך זה גם אם ההסכם נחתם בין האירגונים הארציים. כוונת ההצעה לאפשר לבית-דין אזורי לעבודה להתמחות ולטפל בסיכסוכים מקומיים, כאשר יסוד הסיכסוך או עילתו הוא הסכם מיוחד או הסכם כללי שהצדדים שחתומים עליו הם אירגוני-גג של אותם צדדים שבאים לסיכסוך לפני בית-הדין המיוחד לעבודה.

גם כאשר הציעה הממשלה את החוק בנוסח המ"קורי כפי שהופיע, הצעת החוק נתנה סמכות רחבה יותר לבית-הדין האזורי, ונאמר אז כי כוונת ההצעה היא שבית-הדין האזורי יטפל בכל סיכסוך עבודה שעילתו הסכם קיבוצי, מבלי לציין מה טיבו של הסכם קיבוצי זה או להגבילו להסכם קיבוצי מיוחד בלבד.

אני מתכבד להגיש את הצעת התיקון ונדמה לי, שאם היא תתקבל, היא תאפשר דיון מהיר וזירונו הה"ליכים שהצדדים נצרכים להם בבית-דין אזורי לעבודה. דבר זה יביא לאיתור סיכסוכים מקומיים, במקום לה"פוך אותם לסיכסוכים ארציים, ומעל לכל — יתן לבית-הדין האזורי את המעמד הראוי לו, כך שהצדדים יכבדו אותו והוא לא ייהפך לזירה של התחכמות : מי יצליח לבטל צו שניתן על-ידי בית-הדין עצמו. מקרים אלה

היו"ר פ. שינמן :

אנו עוברים להצעת חוק של חברי-הכנסת יורם ארידור : חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון), תשל"ד—1974. רשות הדיבור לחברי-הכנסת ארידור.

יורם ארידור (הליכוד) :

אדוני הושב-ראש, כנסת נכבדה, זו הפעם הראשונה שניתן להצעת חוק של חברי-הכנסת יורם ארידור : חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון), תשל"ד—1974. רשות הדיבור לחברי-הכנסת ארידור.

יצליחו, מה טוב; אם לא יצליחו — יהיו פטורים מכל עונש. יש חשבון ואין דין. כל מה שאני מציע הוא דבר פשוט ותכליתי — שאנשים העושים פשעים כאלה יבואו על עונשם, קשה לי לתאר איזה אינטרס יש למישהו בבית הזה להפוט על פשעים כאלה, לתת גיבוי לעושיהם, לעודד את ביצועם וליהנות מפירותיהם הבאושים. אני חייב לומר שאני מכיר רק תקדים אחד שבו יצא שר משפטים להגנה על אלה העושים פשעים כאלה על-ידי התנגדותו לחקיקת חוק שיעניש על פשעים אלה — שר המשפטים הקודם. אבל גם שר המשפטים הקודם, בהתנגדותו להצעת חוק זו, אמר שאם תנוסח בצורה שתכלול התייחסות גם לאיגודים מקצועיים וגם לאיגודים של נותני-עבודה יהמוך בה-צעה זו, לא יתנגד לה.

ההצעה שאני מביא היום מנוסחת בדיוק לפי הצעתו של הר המשפטים הקודם. אני שומע שגם עכשיו מתנגדים לה, כלומר מחילפים לא רק את שרי המשפטים אלא גם את התירוצים. והעיקר הוא שלא יענשו הפושעים. אינני יודע איזה תירוץ ימצאו עכשיו. אבל אני רוצה שיהיה ברור לכל חברי הבית הנכבדים: בהצעת החוק שלי אינני מציע התערבות בנוהלי הבחירות של האיגודים המקצועיים. היא אינה מאפשרת שום התערבות ופיקוח. נושאים אלה הוצאו מהצעת החוק. כל המטרה היא להעניש על דברים שנעשים עליהם כאשר הם נעשים בבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות.

ואם ישאלו מדוע מוצע שהצעת חוק זו תחול על איגודים מקצועיים ואיגודים של נותני-עבודה ולא על מפלגות, אני רוצה שיהיה ברור שסיעת הליכוד מסכימה שהצעת חוק זו תחול גם על מפלגות וגם על גופים ציבוריים אחרים, אם זה יהיה רצון הרוב בבית. אבל קודם כל צריך להעביר את הצעת החוק לוועדה ושם אפשר יהיה לברר על מה היא צריכה לחול ועל מה לא. אנחנו מסכימים מראש שהיא תחול גם על מפלגות.

ואם ישאלו מדוע מוצע שהצעת חוק זו תחול על איגודים מקצועיים ואיגודים של נותני-עבודה ולא על מפלגות, אני רוצה שיהיה ברור שסיעת הליכוד מסכימה שהצעת חוק זו תחול גם על מפלגות וגם על גופים ציבוריים אחרים, אם זה יהיה רצון הרוב בבית. אבל קודם כל צריך להעביר את הצעת החוק לוועדה ושם אפשר יהיה לברר על מה היא צריכה לחול ועל מה לא. אנחנו מסכימים מראש שהיא תחול גם על מפלגות.

ואם ישאלו מדוע מוצע שהצעת חוק זו תחול על איגודים מקצועיים ואיגודים של נותני-עבודה ולא על מפלגות, אני רוצה שיהיה ברור שסיעת הליכוד מסכימה שהצעת חוק זו תחול גם על מפלגות וגם על גופים ציבוריים אחרים, אם זה יהיה רצון הרוב בבית. אבל קודם כל צריך להעביר את הצעת החוק לוועדה ושם אפשר יהיה לברר על מה היא צריכה לחול ועל מה לא. אנחנו מסכימים מראש שהיא תחול גם על מפלגות.

שרי-העבודה מ. ברעם:
גם על מפלגות?

יורם ארידור (הליכוד):

כן, כבוד השר ברעם, גם אם אתה אינך מסכים. אולי תציע בוועדה שהצעת החוק תחול על כל המפגות לנות פרט למעריך? אנחנו מחייבים שהיא תחול גם על המפלגות, ובוועדה נציע זאת.

אני רוצה להזכיר לחברי הבית שכאשר היתה בעיה של מעשי שחיתות במשחקי הכדורגל קיבלה הכנסת חוק מיוחד, על-פי יזמתו של חבר-הכנסת קלינגהופר, חוק הקובע עונש מיוחד על שוחד במשחקי הכדורגל. ואני רוצה לשאול את חברי הבית: מדוע מתן שוחד במשחקי כדורגל נחשב כעבירה שיש עליה עונש, ואילו מתן שוחד בבחירות לאיגוד מקצועי —

מאיר פעיל (מוקד):

כדורגל חשוב יותר.

יורם ארידור (הליכוד):

איזה פרצוף ציבורי יהיה לחברי הכנסת שרוצים להסיר הצעת חוק זו מסדר-היום? יכשילו אותה בפעם

הצעת החוק שאני מציע היא איפוא פשוטה. ואין זה עניין של אפוזיציה נגד קואליציה. זה עניין של-

חברת כ"ה, ישיבה ע"ד

— הצעות חוק של חברי כנסת (ארידור, בן-פורת, צדוק, שובל) —

הנחה להיות מה שאיננו וחתומת מסמך ללא סמכות כדן; (ד) הגשה או הפצה של מסמך מזוייף —

זלמן שובל (הליכוד):

אם כל כך טוב, למה כל כך רע?

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

— או שימוש בו בדרך אחרת — עבירה לפי סעיף 7.

זלמן שובל (הליכוד):

למה יש כל כך הרבה זיופים?

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

(ה) שידול במרמה לעשות מסמך או להתום עליו או להשיג חתימת אדם אחר או חותמתו או שידול במרמה להשמיד מסמך — עבירה לפי סעיף 9; (ו) העלמתו או השמדתו של מסמך, או נכס או הוצאה מרשותו של אדם בכוונת מרמה — עבירה לפי סעיף 10; (ז) סחיטה בכוח — עבירה לפי סעיף 11; (ח) אימוץ — עבירה לפי סעיף 12. יש עוד עבירות כלליות שיכול שית-ייחסו לבחירות, כגון: גניבה, לפי סעיף 263 לפקודת החוק הפלילי (גניבת מסמכים). גניבה על-ידי מורשה, לפי סעיף 276 לפקודת החוק הפלילי, או העבירה הכ-ללית של נזק לציבור, לפי סעיף 105 לפקודת החוק הפלילי.

אלה הן הסאנקציות והעונשין על זיופי בחירות ופגיעה בטוהר בחירות לפי החוק הפלילי הקיים. וזאת לא תיאוריה; הדבר מיושם הלכה למעשה. הנה דוג-מה: ב-22 ביוני 1972 התקיימו בחירות להסתדרות הפקידים. לאחר שהסתיימה ספירת הקולות זייף יושב-ראש של קלפי את מספר קולות הבוחרים והוסיף מעט-פות של אנשים שכביכול השתתפו בהצבעה. אותו אדם הורשע בזיוף בבית-משפט השלום בחיפה, בתיק פלילי 43/73, בניסיון קבלת דבר במרמה לפי סעיף 2 לחוק לחיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחי-טה ועושק), תשכ"ג—1963, ובזיוף מסמך ושימוש במסמך מזוייף לפי סעיפים 5 ו-7 לחוק הנזכר לעיל. הוא נדון ל-3,000 לירות קנס ושלושה חודשי מאסר על תנאי.

אמרתי את כל הדברים האלה כדי להראות שה-מעשים הפסולים הקשורים בבחירות נכללים במערכת החוקים הקיימים.

מה הנושא שלפנינו? מה העניין? לפני עשרים שנה, בשנת 1954, חוקקה הכנסת חוק בחירות לגופים ציבוריים, ותמציתו מצויה בסעיף 2. בסעיף זה נאמר כך: "המשלוחו רשאים, על-פי בקשתו של גוף צי-בורי, להכריז שבחירות הנערכות למוסד ממוסדותיו יהיו בחירות לעניין חוק זה". במלים אחרות: החוק הזה נחקק כדי לתת את הסות החוק לגופים ציבוריים וולונטאריים המבקשים זאת. הוא לא נחקק כחוק של כפייה על גופים ציבוריים וולונטאריים. ההצעה של חבר-הכנסת ארידור באה להפוך את החוק מחוק על בסיס וולונטארי לחוק על בסיס כפייה. חבר-הכנסת ארידור הוא סלקטיבי בבחירת הגופים האלה, לפחות במידה שהדבר נוגע למוסד החדש המונח לפנינו, ובוה אנחנו דנים היום. הוא איננו מציע להחיל את הוראות החוק על כל הגופים הציבוריים; הוא מציע להחיל אותו על אירגוני עובדים ועל אירגוני מע-

גביו צריכים להתאחד כל חברי הבית. גם למען חקיקת חוק כזה קיים הבית הזה, כדי שאנשים יידעו שאינם יכולים לעשות דברים בלתי-מוסריים, בלתי-צודקים, אנטי-דמוקרטיים, ואם יעשו — ייענשו. הרי כולנו נוכל להתגאות בכך אם נוציא מעשים אלה אל מחוץ לחוק, ולא נאמר שמעשים אלה הם כשרים מכיוון שיש אינטרס זה או אחר. אדוני היושב-ראש, אין אינטרס כזה. אני מאמין. שאפשר להתאחד סביב הצעת החוק שאני מציע. ואם רוצים להכניס בה תיקונים, להר-חיבה או לצמצמה — זו המטרה שלמענה צריך להע-ביר את הצעת החוק לוועדה. לפיכך אני מציע להע-ביר את הצעת החוק לוועדה.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חבר-הכנסת ארי-דור ראוי ללא ספק להעריכה על התמדתו ועקשנותו, אבל אינני יכול לומר אותו דבר על תוכן החוק שהוא מציע, גרמה לי זו הפעם הרביעית או החמישית — כל פעם בלבוש שונה במקצת, אבל ביסודו של דבר באותו תוכן.

חבר-הכנסת ארידור תיאר את המצב החוקי כאילו אין חוקים פליליים קיימים הנוגעים לעיקרו של התחום שעליו אנחנו מדברים. אך המצב החוקי אינו כך. עיקרי המעשים הפסולים הקשורים בבחירות במוסדות ציבוריים הם בבחינת עבירות על-פי דינים פליליים כלליים, ואני רוצה להביא לפני הכנסת את עיקרי החוקים הקיימים.

יורם ארידור (הליכוד):

מה על שוחד, אדוני השר?

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

סעיף 104 לפקודת החוק הפלילי, 1936, קובע כע-בירה כל ניסיון למנוע, לחבל או להפריע בבחירות ציבוריות בכוח, באלימות, באימים או בכל מעשה שהוא בבחינת עבירה לפי החוק הפלילי. הסברה היא שחלק מהמעשים המוגדרים כהפרעת בחירות לפי סעיף 9 לחוק הבחירות לגופים ציבוריים הם בבחינת עבירה לפי סעיף 104 לפקודת החוק הפלילי.

סעיף 100 לפקודת החוק הפלילי דן בעבירות איום; איום בפגיעה בגוף, ברכוש, בשם טוב או בפרנסה; עבירות אלה — עונשן שלוש שנות מאסר.

חוק לחיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושק), תשכ"ג—1963, קובע שורה של עבירות שיכול שיחולו על מעשים הקשורים בבחירות. העבירות הן אלה: (א) קבלת דבר — תעודת בוחר, למשל — במרמה היא עבירה לפי סעיף 2 ודינה שלוש או חמש שנות מאסר, בהתאם לחומרת הנסיבות; (ב) קבלה דבר בתחבולה או בניצול מכוון של טעות הוולת אף שאין בהם מרמה — עבירה לפי סעיף 3 ודינה מאסר שנתיים. ובכן, עבירות של שימוש לרעה בתעודות בוחר הן בגדר העבירות האמורות שבחוק הקיים; (ג) זיוף של מסמך נחשב כעבירה לפי סעיף 5 ודינה בין שנה לחמש שנות מאסר, לפי הנסיבות. זיוף כולל שינוי במסמך ללא סמכות כדן, עשיית מסמך

ה צ ב ע ה

- 47 בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה
- 34 נגד
- 3 נמנעים

ההצעה להעביר את הצעת חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון), תשל"ד—1974, לדיון מוקדם בוועדה שתקבע על-ידי ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר מ. בן-פורת :

ועדת הכנסת תחליט איזו ועדה תדון בהצעת החוק. רשות הדיבור לחבר-הכנסת פעיל, להנמקת הימנעות סיעתו מהצבעה.

מאיר פעיל (מוקד) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להס-ביר את נימוקי הימנעותי מהצבעה.

את חוק הבחירות לגופים הציבוריים, תשי"ד—1954 ניתן לחלק לשני חלקים.

סעיפים 8, 9, 10, 11, 12. עוסקים בעבירות מיוחדות הנוגעות לבחירתם. לפי דעתי יש לקבוע בחוק כי סעיפים אלה תופסים בכל מערכת בחירות, הן בבחירות ממלכתיות ומוניציפאליות והן בבחי-רות לכל הגופים. הציבוריים הוולונטאריים, לרבות מפלגות פוליטיות, איגודים מקצועיים, ההסתדרות, איר-גוני מעבידים ואחרים. על-ידי כך יהיה לעבירות בתחום הבחירות לגופים ציבוריים מעמד של עבירות פליליות.

אני מקווה שהוועדה שתדון בפרטי החוק שהציע חבר-הכנסת ארידור תביא בחשבון את הערתי זו וכאשר החוק יובא לאישור הכנסת ייכללו בו גם נושאים אלה.

הסעיפים האחרים, סעיפים 2, 3, 4, 5, 6, 7, עוס-קים בהטלת מרותה של המדינה כדי להשליט סדר במערכת הבחירות של גופים ציבוריים וולונטאריים. את האמור בסעיפים אלה יש טעם לבצע לאחר פנייתו של הגוף הציבורי אלה הממשלה ועל-פי החלטת הממשלה.

לדעתי, יש לתקן את החוק בכיוון המוצע על-ידי, ואז יהיה טעם שאצביע בעדו.

היו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, להנמקת הימנ-עות סיעתו מהצבעה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעתנו נמנעה מהצבעה. אמנם אנו ערים מאוד לעובדה כי בבחירות לגופים ציבוריים מסויימים יש תופעות של זיופים, לחץ, שוחד וכיוצא בזה. עם זה לא הצבענו בעד הצעת החוק, משתי סיבות: האחת — ההצעה כפי שהוגשה עוקצה מכוון נגד הסתדרות העובדים; והשנייה — מפני שאנו רואים שחלק מהפרובלמאטיקה שייך למאבק הפנימי בתוך הגופים הציבוריים הוולונטאריים. נגד זיופים, שוחד ולחץ צריך להיאבק גם בקשר לבחירות בגופים מסוג זה בדרכים שלוחמים נגד מעשים פלי-ליים. אבל מצד שני, כל גוף ציבורי וולונטארי קובע בעצמו את התקנון של סדרי הבחירות, מועדי הבחי-

בדים. אינני יודע אם נערכות בחירות ואיך הן נערכות באירגונים של מעבידים. אינני יודע אם חבר-הכנסת ארידור בירר, למשל, את הדבר עם התא-חדות בעלי התעשייה, עם איגוד הבנקים או עם איר-גונים אחרים של מעבידים. למעשה, מתוך כלל הגופים הציבוריים במדינה הוציא חבר-הכנסת ארידור את איר-גוני העובדים, וההצעה של היום, כמו ההצעות הקוד-מות, מכוונת בעצם לייחד את הסתדרות העובדים הכ-ללית כגוף היחיד כמעט שעליו יחול החוק ובוה הש-רירות. למשל: לפי הצעת חבר-הכנסת ארידור יחולו הוראות החוק על בחירות למועצת הפועלות מפני שהיא גוף מסונף להסתדרות העובדים. הן לא יחולו, למשל, על בחירות לויצ"ו, שאיננה קשורה לאירגון עובדים או מעבידים. החוק, כפי שמסתבר מנוסחו, לא יחול על מפלגות. אומר לנו חבר-הכנסת ארידור: אד-רבה, תציע בוועדה שיחול גם על מפלגות. אני מוכן לשקול את האפשרות של חקיקת חוק מפלגות; אלא שכאן, בעניין זה, נחשפת נקודת-התורפה של ההצעה. אני מניח שבאחד הימים נדון בכנסת על חוק איגוד מקצועי. אני מניח שבאחד הימים נדון בכנסת על חוק מפלגות או על חוקים הנוגעים לסוגים אחרים של גופים ציבוריים. אם נדון על חוק מפלגות, נדון על הדינים הסובסטאנטיביים שיחולו על מפלגות, על דיני בחירות במפלגות — וגם על סאנקציות; והוא הדין בחוק איגוד מקצועי או בסוג אחר של גופים ציבו-ריים — כל סוג לפי אופי המיוחד. אבל כאן, בהצעת חבר-הכנסת ארידור, נעשה נסיון להחיל בדרך כפייה, על סוג אירגונים מסויים, ובעיקר אירגוני עובדים, חוק שנוצר ונועד למטרה אחרת לגמרי. זהו חוק שנוצר כדי להעמיד לרשות אירגונים הרוצים בכך, על בסיס וולונטארי, חוק פיקוח, אבל לא לכפות עליהם את הדבר. יש כאן עירוב מיני בשאינו מינו.

דומני כי בעניין זה לא אוכל להעלות נימוקים יותר משכנעים מאלה שהועלו על-ידי שר הפנים בז-מנו, חבר-הכנסת בורג, והיום, כאשר הציע לכנסת להסיר הצעת חוק דומה מסדר-היום ב-24 בנובמבר 1971. וא-לה דבריו: "קיים יסוד וולונטארי בהתארגנות של בני אדם. והנה אתה, חבר-הכנסת ארידור, בא ומציע מעין שעטנו — ואינני רוצה לקבוע שזה שעטנו מלא... באיזו זכות באים "להלביש" כאן את ההצעה על אירגון עובדים ולא על אירגונים אחרים? יכולתי לתת רשי-מה ארוכה של אירגונים וולונטאריים שאינם איגודים מקצועיים, וגם שם ייתכן שאם תנסה לחקור — תמצא משהו. אני חושב שאנו צריכים להיזהר משעטנו וכל-איים... יש תקנון לכל גוף. ההסתדרות הכללית יש תקנון; להסתדרות הפועל-המרכזי יש תקנון. וההנהח היסודית היא שהעניינים מתנהלים שם כסדרם... בתי-הדין של המדינה פתוחים לתלונות על זיופים." עד כאן דברי שר הפנים דאז, ד"ר בורג.

מהטעמים האלה אני מציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

יורם ארידור (הליכוד) :

ומה באשר לשוחד? מדוע אינך עונה על כך?

היו"ר מ. בן-פורת :

לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את הצעת החוק לוועדה; והשנייה — להסיר את הצעת-החוק מסדר-היום.

בוריים וולונטאריים, בהכרעות הדמוקראטיות שלהם, בהחלטות הפנימיות שלהם על סדרי עבודתם, על סדרי הבחירות שלהם וכדומה — הרי משתי סיבות אלה נמנענו מהצבעה, אף שאנו בהחלט בעד מאבק תקיף ונמרץ נגד זיופים, לחץ ושוחד.

1. הצעות לסדר-היום

1. יחסי העבודה ברשות השידור

בסך הכל. אין פלא שאנשי התומרות של רשות השידור הקימו להם ועד מיוחד משלהם.

גורם המעודד התארגנויות אלו ומתסיס ללא הפסק את ציבור העובדים ביחסיו עם הרשות בכל הנוגע לתנאי העבודה הוא סעיף 24(ב) לחוק רשות השידור, תשכ"ה—1965. אני מצטט: "התיפקוד של עובדי הרשות, התקן, השכר, הגימלאות ותנאי העבודה יהיו כשל עובדי המדינה למקצועותיהם...". וכאן באה התורפת המשבשת את כל המושגים המקובלים והתקינים. נאמר בה: "... בהתחשב באופיים המיוחד של התפקידים המיוחדים של הרשות בלבד, ובשים לב לכך הם ייקבעו, לפי הצעת הוועד המנהל, על-ידי השר, לאחר שיתיעץ עם שר האוצר."

הסעיף הזה מסבך סיבוך ללא מוצא כמעט את העובדים ביחסם לרשות וביחסה של הרשות אל עובדיה באמצעות שר ההסברה התלוי בשר האוצר. על רקע סיבוך תחיקתי זה, המדגיש במיוחד את אופיים התריג של תפקידי עובדי שירות השידור, צומחות תביעות שונות וחדשות לבקרים של העובדים לסוגיהם הנקצעים למצב של "תפקידים מיוחדים" המקנים להם את ההרגשה, ואולי את הזכות, לעמוד על תנאי עבודה שלהם, שהם באמת מיוחדים ושונים מתנאי העבודה של שאר עובדי המדינה. ומכאן, לאחר שבדקתי את כל ההתפתחות הזאת, באתי לידי מסקנה שמשוה צריך להיעשות לתקן את הסעיף המסובך והמביך הזה שהוא שורש כל הרע ביחסים כפי שהם קיימים זה שנים, מאז קמה הרשות.

ההודקקות לאישור האוצר באשר לתנאי העבודה עומדת במידה רבה בסתירה למקובל במערכת יחסי העבודה בממשלה עצמה. מכאן אולי ניתן להבין שתריסר ועדי העובדים, בעלי הייחוד משלהם, מקנים זכות להציג את התביעות, והתביעות אינן עולות בקנה אחד עם המושגים שסעיף 24 בחוק קובע.

לעומת מצב דברים זה לא גילתה רשות השידור בשנים האחרונות כושר תימרון ותבונה מינהליים והשלטת סדר. והראיה — מה שקרה היום בכנסת. לו היה אדם הנושא באחריות לתופעה המביכה או המגוחכת אשר קרתה היום, לנגד עינינו, עומד לדין, אני מניח שרבים היו לומדים ומפיקים לקח מכך. עד כמה שידוע לי לא קיימים נוהלים כאלה ברשות.

בעבר הלא-רחוק מתחננו ביקורת קשה על האחראי להנהלת הרשות ועל כמה מעורויו. הוא הלך, עתה כנסת לתפקיד מנהל הרשות מר יצחק לבני. אני מצטט ער שבראשית צעדינו ודרכנו בא חידוש המתחיות ביחסי העבודה, דבר הנובע במידה רבה מהשינויים שחלו

רות וכיצוא בזה. ולכן יש תחום צריך להישאר תחום פנימי של הגופים הציבוריים הוולונטאריים.

כיוון שההצעה מכוונת לא נגד זיופים בדרך כלל, לא נגד שוחד או לחץ בדרך כלל, אלא נגד ההסתדרות הכללית במיוחד; ומפני שההצעה היא כוללנית ועלולה להביא להתערבות חיצונית של המדינה נגד גופים ציי-

היו"ר מ. בן-פורת:

חבריה-הכנסת, לפנינו שתי הצעות לסדר-היום — האחת של חבריה-הכנסת יוסף תמיר, השנייה של חבר הכנסת מאיר פעיל, שתיהן בנושא: יחסי העבודה ברשות השידור. רשות השידור לחבריה-הכנסת יוסף תמיר, להצעתו לסדר-היום.

יוסף תמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אנו עדים לתסיסה מתמדת בקרב עובדי רשות השידור. מדי פעם פעם פורצות שבתות חלקיות או שמוטלות סאנקציות. המוסד נתון לזעזועים בלתי-פוסקים במישור החשוב של יחסי העבודה. המקרה האחרון: היום, בשעה שתיים אחר-הצהריים, ביקשו עורכי "מבט לחדשות" מאיש הטלוויזיה לבוא לכנסת לצלם את השידור הזה. האיש בא בלוויית טכנאים, הציב את המצלמה במקום המיועד, האיר את האולם. בשעה שתיים אמר הטכנאי לאיש החדשות: אני מצטער מאוד, יש לי פגישה בבית. נטל את חפציו והלך הביתה ונמו הלך גם העתונאי. זהו דגם של המשמעת הפנימית ומוסר העבודה במוסד החשוב של שירות השידור. כתוצאה מכך מופרעים שידורי ישראל והדבר פוגע בציפיות של הציבור המעוניין בשירות יעיל, תקין ומאורגן כהלכה.

לעתים פגיעות אלה הן בשידורים כלפי פנים המ יועדים לצופים ולשומעים בישראל; לעתים משותקים שידורי חוץ-לארץ. בגלל הסיכון הנוכחי בין עובדי ההנדסה בראדיו לבין הנהלת הרשות שותקו בחלקם שידורים מישראל לבריית-המועצות ולאמריקה הלאטינית. מאות אלפי מאזינים במזרח אירופה ומערב לאוקיינוס האטלנטי מנותקים בשעות מסוימות, נדמה לי זה קרוב לשלושה חודשים, ממקור הידיעות של מדינת ישראל.

הרקע העובדתי לסיכסוכים הפורצים לעתים כה קרובות בין צוותי עובדי הרשות לבין הנהלת הרשות הוא מורכב ביותר. ברשות יש כ-1150 עובדים. הם מסווגים למקצועות שונים. עירקם עתונאים. מספר העיתונאים כ-500, השאר — עובדי הנדסה ועובדים מינהליים. הקבוצה הבכירה והגדולה, כפי שאמרתי, היא ציבור העתונאים.

הציבור המגוון הזה, המפורז ברובו בארץ ובחלקו בחוץ-לארץ, מאורגן בתריסר ועדים שאינם דווקא מקצועיים, אלא לפעמים הם מקומיים. למשל: שלושה ועדים מינהליים בתל-אביב וביינשלים, שלושה ועדי טכנאים בתל-אביב ובירושלים, שלושה ועדי עתונאים.

לאחרונה הוקם ועד עובדי הגזברות. מספרם 14

קרוב ל-200 אנשים העובדים בשירות זה שנים רבות אינם מופיעים בתקן. למעשה משולמת משכורתם של חלק מהעובדים האלה מתקציב "פעולות". יש כאן עבירה לשמה, לגופו של עניין. כל המבנה הזה מעיד על מצב רעוע.

אדוני היושב-ראש, יכולתי להמשיך ולמנות דוגמאות נוספות המעידות על מצב בלתי-תקין ביחסי העבודה ברשות השידור, דבר הגורם נזק רב למוסד החשוב ולשליחותו. הבאתי כמה מן הדוגמאות, האקטואליות ביותר לצורך הבהרת הנושא והצגתו לפני הבית. אני מבקש איפוא לקיים דיון בעניין.

היו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מאיר פעיל, להצעה לסדר-היום באותו נושא.

מאיר פעיל (מוקד) :

אדוני היושב-ראש, כנסת בכבדה, אינני נמנה עם אלה הששים להביא סיכסוכי עבודה אל פורומים גבוהים למען יכריעו. במקרה זה הגשתי את הצעתי לפני שבוע, כהצעה דחופה לסדר-היום, מתוך חרדה עמוקה שחרדתי כאשר פרצו החוצה סיכסוכי העבודה האחרונים בין הנהלת שירות השידור ובין הטכנאים, ואחר-כך בין הנהלת רשות השידור ובין העובדים המינהליים.

גם אם יש לי טענה, פה ושם, אל רשות השידור, חושבני כי זהו המוסד העתונאי האובייקטיבי ביותר במדינת ישראל. זו הוכחה נוספת כי מוסדות תקשורת הנתונים לבעלות ציבורית עדיפים תמיד ממוסדות מעין אלה הנתונים לבעלות פרטית. את הוויכוח על נושא זה אפשר לקיים כהנה וכהנה לאחר מכן.

אולם רשות השידור איננה רק מוסד עתונאי; זהו מוסד בעל חשיבות עליונה במערכת התרבות והחינוך של מדינת ישראל, ואפילו מעבר לגבולות מדינת ישראל.

יגאל הורביץ (הליכוד) :

ככה זה גם נראה.

מאיר פעיל (מוקד) :

הייתי רוצה לראות אותך מנהל דברים כאלה. זה לא מסחר.

יגאל הורביץ (הליכוד) :

חנסה. תן לי ותראה.

מאיר פעיל (מוקד) :

לכן יש חשיבות ציבורית עליונה לתופעה היעיל של מערכת זו וליחסי אנוש הפוקדים אותה. כחייל ותיק אנסה לומר כך: ריחו של הדג נודף מן הראש. לכן חושבני כי אנהנו חייבים לדרוש מהנהלת רשות השידור יתר גמישות ואורך-רוח בטיפול מערכת יחסי אנוש עם עובדיה. יש לברך על כך שהשכיתות הופי-סקו לשבועיים, לאחר שמנכ"ל רשות השידור הבטיח לעיין בדרישות הטכנאים והעובדים המינהליים, וטוב להגיש עניין קונקרטי זה למיקוח חפשי בין המעבידים והעובדים.

אולם דומני שכדי להוכיח שהכנסת רגישה לכל הנעשה ברשות השידור יש טעם שהנושא יידון בכנסת,

בעבודת צוות של אנשי הרשות מאז ימי מלחמת יום הכיפורים.

לפני שנה בקירוב נפתח משאומתן בין הנהלת הרשות לבין ציבור עובדי ההנדסה של הראדיו שמספרם כמאה. הנושא: הארכת שידורי הראדיו לחוץ-לארץ, בתנאים לצרכים של שידורי ישראל, אל יהדות ברית-המועצות, אל יהדות מזרח-אירופה ואל היהדות שבדרום-אמריקה. המשאומתן לא הניב פירות. באוקטובר פרוצה מלחמת יום הכיפורים. הופעלו צווי הריתוק. השידורים הותאמו לצרכי שעת-חירום. אולם פה זה הסתיים. לפני ארבעה חודשים בקירוב פנה תקפם של צווי הריתוק, ושאלת הארכת השידורים לחוץ-לארץ צפה ועלתה מחדש.

שר-ההסברה א. יריב :

צווי חירום.

יוסף תמיר (הליכוד) :

צווי חירום שלפיהם רותקו אנשים לעבודה.

בנוסף לשידורים הללו הועלה עניין הארכת שידורי הראדיו ליממה שלמה, לעשרים-וארבע שעות ביממה. הטכנאים דרשו פיצוי בעד התנאים החדשים המיוחדים שנוצרו כתוצאה מזה. מתוך התרשמות — ואני מודה, חברי הכנסת, שהתרשמות היא סובייקטיבית — אי-נני יכול לומר שמוצו כל האפשרויות ליישב את הבעיה השנויה במחלוקת. וכך אנו עדים לסאנקציות מצד העובדים. כתוצאה מתן אלו הקלטות מחוץ לאולפנים הדבר גורם לשיבושים אינפורמציה המיועדת למאזינים וכמובן להורדת רמתם של השידורים.

תופעה דומה אנו רואים בטלוויזיה שבה תזרו לשדר במתכונת שלפני המלחמה. אינני נכנס כאן לדיון לגבי הצורך בשידורי הטלוויזיה עד קרוב לחצות, או שמוטב היה להפסיק את השידורים ב-10.30 או קרוב ל-11. זו סוגיה לעצמה. אני בא לציין את העובדה שברשות השידור אין שקט ביחסי העבודה.

500 העתונאים קיבלו ב-1 באפריל 1974 העלאה אוטומאטית בדירוג. הדבר עורר את יתר העובדים לדרוש העלאה בדרגותיהם. הדבר גרם, כמובן, לתגובת שרשרת. מי שלא הבין שכן יקרה, הרי הוא תמים, או גרוע מזה. התעלמות מהשפעת השינויים בדירוג העתונאי על יתר העובדים היא כהטמנת הראש בחול.

כך אנו רואים שוועד עובדי ההנדסה בראדיו ובטלוויזיה יצאו החודש בהאשמות נגד הנהלת רשות השידור. ויש בידי חומר שלא אצטט אותו, בראש וראשונה נגד מר א. מיטל, שמנכ"ל הרשות, על סחבת, על טיפול כושל, על יחסים בלתי-תקינים, על התחייבויות שלא קוימו.

תופעות אלה, רבותי חברי הכנסת, מולידות אי-אמון הדדי באחד המוסדות החשובים ביותר של מדינת ישראל. קשה לאמוד את הנזק שנגרם כתוצאה מיחסי עבודה בלתי-תקינים כאלה, יחסים כרוכים. עובדה היא שמתוך 18 אנשי מקצוע בטלוויזיה עזבו 15 בתקופה האחרונה את תפקידם. התוצאה היא ירידת רמת שידורי החדשות בטלוויזיה. מתוך הצוות המנוסה נותרו בודדים, אם אינני טועה 3 בלבד. אנשי המתיקה מציינים בעצמם את רמתם הנמוכה של שידורי החדשות. מיהו הסובל? — כמובן, ציבור הלקוחות שהוא למעשה כל קהל הצופים במדינת ישראל.

חברת כ"ה, ישיבה ע"ד
— הצעות לסדר-היום (פעיל, בן-פורת, יריב) —

ג) והמוקד השלישי: קבוצת העובדים המינהליים המדורגים לפי דירוג השכר האחיד, כפי שנהוג בשרות הממשלתי. אסתפק בכך שאביא לפניכם רק דוגמה קטנה המוכיחה עד כמה הדברים מסובכים: יש עובדים מינהליים בשירות הטלוויזיה החינוכית שהם עובדי משרד החינוך ואי-אפשר להפריד את תנאי עבודתם של אלה מתנאי עבודתם של אלה; אין שום הבדל בין תנאי עבודתם של אלה לתנאי עבודתם של אלה.

עם התמנותי לשר ההסברה הובא לפני קודם כל עניין הטכנאים של הראדיו שאינם מוכנים בתנאים המוצעים להם לשדר בשידורי לילה. עניין זה, כפי שאמרת, גזון ארוכות עוד על-ידי קודמי. התחלתי בבירורים. בעוד אני מתחיל בבירורים — קופץ העניין של כל קבוצת הטכנאים, ההנדסאים והמהנדסים. מנג' יוני הקצר במשרד התחבורה למדתי שאחד הדברים החשובים במקרים כאלה הוא לא להפסיד זמן ולמנוע שהדבר גודע לי, את כל הגורמים הנוגעים בדבר — ותאמינו לי שזה עניין לגמרי לא פשוט. אין שום גוף בעל כחובת אחת. לכל גוף יש כמה כתובות: ההסתדרות, משרד האוצר, ההנהלה, ועד העובדים. אחרי שכינסתי את האנשים הנוגעים בדבר לפני שבוע, ביום שני בלילה, קיבלה קבוצה זאת של הטכנאים, ההנדסאים והמהנדסים את פנייתי באמצעות מר שנקמן מההסתדרות לשוב לעבודה ולתת לנו שהות של שבועיים כדי לטפל בעניין. פניתי מצד אחד לאנשי האוצר ומצד שני לאנשי ההסתדרות לעשות כל מאמץ כדי למצוא נוסחה שתאפשר הסדר העניין.

העניין בנוגע לקבוצת המינהליים פרץ בסוף השבוע שעבר. קיבלתי הודעה ממנהל הראדיו ביום רביעי בשעה 11 בלילה. הצלחתי לכנס שוב את כל הגורמים הנוגעים בדבר, ביום חמישי בערב, בירושלים, כדי להפיש מוצא מהעניין. בישיבה לא נמצא מוצא מן העניין. ערכתי התייעצות מיוחדת עם שר האוצר למחרת היום. פניתי שוב באמצעות מנכ"ל רשות השידור לעובדים המינהליים כדי לבקשם לשוב לעבודה ואז אשוחח אתם ונחפש דרך, שוב תוך שבועיים, להסיר את העניין, אם ניתן. ששלב ראשון הושבה פנייה זו בשלילה. סגן מנכ"ל רשות השידור, מר מיטל, פנה אחר-כך שוב לוועד העובדים המינהליים, ניהל אתם שיחות ארוכות, ואז הסכימו לשוב לעבודה מתוך הבנה שבמשך שבועיים יגוהל משא-ומתן; אם ייגמר בטוב — בוודאי יהיה משובח; ואם לא — יתמנה בורר שיפסוק בעניין.

אני עושה כמיטב יכלתי לשמור על כך שכל הגורמים המעורבים בעניין יעשו את שלהם וידונו איך למצוא דרך, ונעשים כל המאמצים מצדי למצוא פתרון לעניין, ואני מניח שגם האחרים המעורבים בעניין מתדללים למצוא פתרון. על כל פנים, אינני מרפה מללחוץ עליהם שיטפלו בעניין זה במרץ, אבל אינני רוצה להתעלם מכך שאין כל בטחון שהמאמצים הללו — ואני מדבר עכשיו על נושא אחד, נושא יחסי העבודה, כפי שהוגי כן — כן בסדר-היום — אכן ישאו פרי ובאמת נצליח לפתור את העניין: (א) לאור התפתחויות ביחסי עבודה שהיו בעבר והתחייבויות שנעשו בעבר; (ב) לאור ההשלכות שיש לכלל הסדר כזה עם עובדים על כל יתר העובדים מסוג זה במשק המדינה. וכל זה בא בתי-

ואני אפילו מעדיף שהוא יועבר לוועדה, לוועדת החינוך והתרבות או לוועדת העבודה, שאליה, אל דיוניה, ויומנו גם נציגי העובדים.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לשר ההסברה, לתשובה.

שר-ההסברה א. יריב:

אדוני היושבר-ראש, כנסת נכבדה, בנושא שהועלה על-ידי שני חברי הכנסת הנכבדים, חברי-הכנסת יוסף תמיר וחברי-הכנסת מאיר פעיל, משתקפת במידה מרובה — לא מלאה — הפרובלמטיקה של כל מה שכרוך בעבודתה של רשות השידור. עבודתה של רשות השידור מוסדרת בחוק, בחוק רשות השידור. כרגע אני השר הממונה — לא על רשות השידור ופעולתה התיקנה אלא אני השר הממונה על ביצועו של חוק רשות השידור. וסמכויותיו של השר הממונה בעניין זה הן מוגבלות מאוד. אבל בין הסמכויות המוגבלות הללו ניתן לו להתענג הרב לקבוע את תנאי השכר, בהתייעצות עם שר האוצר. ואני רוצה להעיר לתשומת-לבו של חברי-הכנסת יוסף תמיר שזהו הנוהג המקובל בכל משרדי הממשלה: שר במשרד ממשרדי הממשלה, כשיש לו בעיה בענייני שכר של עובדי המשרד, חייב לתאם את העניין עם משרד האוצר, ואיננו חפשי לקבוע על-יפי דעתי.

אבל כיוון שחוק רשות השידור יוצר מצב מיוחד לגבי פעולתה הכללית של רשות השידור, אין להתעלם מכך שרשות השידור יש לה בעיות מיוחדות לגבי עבודתה בכלל ולגבי תנאי העבודה של עובדיה בפרט.

אינני רוצה להתלות באילנות גבוהים. אינני רוצה להתנחם בעובדה שיש עכשיו שביטה של עובדים מינהליים ברשות השידור הבריטית, ויש צרות גדולות ברשות השידור הצרפתית שעומדים לפרק אותה אם אינני טועה להמשך או שבע חברות שתימכרנה. אני מסתפק בכך שיש לנו בעיות סבוכות ברשות השידור שלנו. ואני מתכוון בכך רק לנושא יחסי העבודה.

הבעיות הללו מתמקדות כרגע בשלוש נקודות: (א) הטכנאים בראדיו, שאינם מוכנים לעבוד בשידורי לילה, אינם מוכנים בתנאים המוצעים להם לכל מה שהם קוראים "משמרת נוספת" בת 13 שעות. על-ידי כך נפגע שידור לאמריקה הלאטינית, ועל-ידי כך צומצם — לא בוטל — שידור ליהדות ברית-המועצות. בעניין זה התנהל משא-ומתן ממושך, עוד על-ידי השר הקודם. כשהשר הקודם הציע בורר — לא היו העובדים מוכנים לקבל את הצעתו. העובדים עומדים על תוספת 25% לשכרם בעד העבודה במשמרת הלילה.

(ב) מוקד שני של בעיות יחסי עבודה מצוי היום בקבוצת המהנדסים, ההנדסאים והטכנאים בראדיו ובטלוויזיה, הקבוצה הזאת דורשת שינוי בדירוג השכר שלהם לאור השינויים שחלו בדירוג השכר של קבוצת העותונאים שהיא קבוצה נכבדה. אגב, המונח הזה "עתונאים" חופף גם אנשים רבים שאינם עובדים כעתונאים, אבל זהו דבר שנקבע בהסכם העבודה, ומאחר שלפי אותו הסכם קודמו כל העובדים העותונאים בדרגה אחת, יש מעשיו לקבוצת הטכנאים, ההנדסאים והמהנדסים דרישות בשני משוורים — במישור הדירוג ובמישור שינוי תנאי העבודה, דהיינו קיצור שעות העבודה לשבוע.

לרגע. אינני רואה כל קשר בין דבריך לבין ההנמקה להימנעות.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
 תיכף תראה.

(חברי הכנסת מ. פרוש קורא קריאת ביניים)

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
 יש קשר של איסדרים.

היו"ר מ. בן-פורת:

חברי הכנסת פרוש, אני מדבר עם המציע. אין מקום להתפרצות שלך באמצע. יש קשר?

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
 עוד משפט אחד ותראה שיש קשר.

הוגשה הצעה דחופה לסדר-היום שלא הוכרה, והכי נסת אין לה אפשרות לדון בה. אם בשערוריה כזו אין זמן לדון, ודאי שהכנסת וועדותיה אינן יכולות למצוא זמן לדון בעניינים אחרים. זהו הנימוק להצעתי לא לכלול את הנושא בסדר-היום.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לחברי הכנסת כהנא, להצעה נוהלית לגבי ההצעה לסדר-היום של חברי הכנסת מאיר פעיל.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יחסי העבודה ברשות השידור הם נושא חשוב ביותר. אני מוכן להודות בכך, אבל דחיפתו של הנושא אינה מובנת לי. היחסים המעוררים קיימים שם כבר שנים רבות. לייחסי העבודה שם יש כבר היסטוריה כמעט מאז קיומה של רשות השידור, ואינני מבין מה הדחיפות בהצעה זו. לעומת זאת, נשיאות הכנסת לא הכירה בדחיפות ההצעה לסדר-היום שהועלתה עליידי סיעתנו לדון בחילול השבת הרשמי והפומבי שמחדשת מדינת ישראל, כנסת ישראל, בשבת הקרובה. באה משלחת חשובה ונכבדה. אנו מקדמים אותה בברכה. אבל אני אנו מוכנים להקריב את קדושת השבת למען ביקור זה. נקבל אותם בכבוד, נקבל אותם יפה. אפשר היה להכניס אותם לאווירה של שבת ולהראות להם יפיה של שבת; אבל לזה לא היה שכל. מראים להם כיצד מחללים את השבת, כיצד אין מתחשבים ברגשות של רבבות יהודים.

לצערנו, לא איפשרו לנו אפילו להעלות לדיון את הסתייגותנו בעניין זה שאנו רואים בו שערוריה ממדרגה ראשונה. והרי יכול להיות שיהיו בין הפארי לאמנטאריים והאורחים אישים אשר במדינתם תתעורר שאלת זכותו של יהודי לשמור באותה מדינה את השבת. האם ייחלצו להגנתו אחרי הפגנת חילול שבת פומבי זה עליידי המדינה, עליידי הכנסת וחברי הכנסת?

אני שמח שהתברר כי מזכיר הכנסת איננו משתתף בהפגנה זו. אבל זה איננו מספיק. כל חברי הכנסת נקראים למחות נגד חידוש זה שמחדשים חודשים שעדיין לא די להם בחילולי השבת במדינה. אם יש עוד ערי עולים שמתפללים בהן בשבתות, יביאו לשם, למעלות דווקא, אישי ציבור, חברי כנסת, אנשי צבא בכי

קופה שבה הוחלט על התכנית הכלכלית שהממשלה הביאה לפני הבית הנכבד הזה ושנתקבלה ברוב עצום ואפשר אפילו לומר: דה-פאקטו, אם לא דה-יורה, בהסכמה של כל הבית כמעט. את כל הדברים הללו צריך להביא בחשבון, עם כל השאיפה — וזהו כמובן תפקידה של רשות השידור, ובמידה רבה גם תפקידי כשר ממונה — לדאוג לשירות נאות לציבור, גם מסודר וגם בעל תוכן. אבל אינני רוצה להעלים מכך את הקשיים האובייקטיביים הטמונים במשאומתן עם כל הגורמים הללו כדי להגיע להסכמי עבודה מוסדרים, כיוון שאסור לנו להתעלם בשום פנים ואופן מן ההשלכות שיש לדברים אלה על כל משק המדינה, וכיוון שאנחנו נתונים עכשיו במאבק נגד אינפלציה, סגירת פער התשלומים וכו'.

מאתר שזה נושא נכבד ויש לו הרבה היבטים; מאחר שזה נושא סבוך ויש לו כבר היסטוריה — אני מציע להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה.

משה נסים (הליכוד):
 בוועדת החינוך והתרבות.

שרי-ההסברה א. יריב:
 בוועדת העבודה. הנושא הוא עניין של יחסי עבודה.

היו"ר מ. בן-פורת:

עדיין לא הגענו להצבעה על איזו ועדה. לשני חברי כנסת יש הצעות נוהליות. רשות הדיבור לחברי הכנסת רפאל, להצעה נוהלית לגבי ההצעה לסדר-היום של חברי הכנסת יוסף תמיר.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מציע לא לכלול בסדר-היום את הצעתו של חברי הכנסת יוסף תמיר.

משה נסים (הליכוד):
 והצעתו של חברי הכנסת פעיל?

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
 תיכף תראה.

מן המפורסמות שיחסי העבודה ברשות השידור הם מעורערים. אולם מה פלא בדבר כשכל תכנית העבודה של רשות השידור וסדריה הם מעורערים ובלתי-סדירים? גם בכך אין עוד מה לחדש. לא מוזמן הרי סיפוי ברשות השידור חטא על פשע, בהוסיפם שעות שידור לנוער וילדים בשבתות, נוסף על כך שהם הופכים שבת לחול בשעות השידור בליל-שבת. אולם מה נבוא להתלונן על אחרים כשלתוך ביתנו זה חדר המשחית? אם מטעם הכנסת, בחסותה, בהשתתפותה, נערכים סיוורים לאורחים נכבדים ונערצים, יידי עמנו, הרכוכים בחילול שבת פומבי, עליידי יהודים וחברי כנסת — מה אחרים כי נתלונן עליהם? בכך יש באמת חידוש מדהים. עד עתה לא היה עוד כדבר הזה, ואיננו יכולים לעבור על כך לסדר.

הוגשה הצעת דחופה לסדר-היום — — —

היו"ר מ. בן-פורת:

סליחה, חברי הכנסת רפאל. אני מבקש שתפסיק

— הצעות לסדר-היום (כהנא, בן-פורת, י. תמיר, גולן, נסים, בנין) —

היו"ר מ. בן-פורת :
אני מבין שההצעה מועברת לדיון בוועדת העבודה.

משה נסים (הליכוד) :
אני מציע: לוועדה שתקבע ועדת הכנסת.

היו"ר מ. בן-פורת :
דובר על ועדת העבודה, אבל אם יש התנגדות —
ועדת הכנסת תחליט על הוועדה.

עכשיו, חברי הכנסת, נצביע על ההצעה לסדר-
היום של חבר-הכנסת מאיר פעיל. לגביה הוצעו שלוש
הצעות: הצעה לדון במליאה, הצעה לדון בוועדה
והצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום. תחילה
אעמיד להצבעה את ההצעה המרחיקה לכת — לא
לכלול את הנושא בסדר היום.

הצבעה

בעד ההצעה לא לכלול את העניין
בסדר-היום — מיעוט
נגד — רוב
ההצעה לא לכלול את העניין בסדר-היום
לא נתקבלה.

היו"ר מ. בן-פורת :
עכשיו אעמיד להצבעה את שתי ההצעות האחרות
זו מול זו: ההצעה לדון בעניין במליאה מול ההצעה
להעביר את העניין לוועדה.

הצבעה

בעד דיון בעניין במליאת הכנסת — מיעוט
בעד העברת העניין לוועדה — רוב
ההצעה להעביר את העניין לוועדה נתקבלה.

היו"ר מ. בן-פורת :
שתי ההצעות לסדר-היום — ההצעה של חבר-
הכנסת יוסף תמיר וההצעה של חבר-הכנסת מאיר
פעיל, בנושא: יחסי העבודה ברשות השידור —
מועברות בזה לוועדה שתקבע על-ידי ועדת הכנסת.
ובעיר.

2. הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת

למאה חברים מתוך מאה-ועשרים הסכימו כי כך יש
לנהוג.

באתי היום, אדוני היושב-ראש, על סף מבחנים
שלפניהם עומדת מדינת ישראל, מבחנים גדולים, אולי
גורליים, לתבוע כי ייעשה רצונו של הרוב המכריע
של הכנסת; כי מדיניות זו תבוצע הלכה למעשה —
בכל חלקי ארץ-ישראל, בכל חלקי המולדת, בכפר
ובעיר.

ויכוח מסויים מתנהל היום בקרב יהודים, ציונים.
זה אחד הוויכוחים המדהימים, לא אהסס לומר, המ-
זעועים בתולדות ישראל: למי למסור את יהודה
ושומרון — למסור אותם ל"פתח" או לחוסין? יש
כאלה הטוענים לפתרון הבעיה הקרויה הפלשתינאית,

ריים, עובדים בכירים של משרד החוץ, ויראו להם כיצד
רומסים את שבת קודש ברגל גאוזה.

כמחאה על שלא איפשרו לנו להעלות לדיון במ-
ליאה מעשה זה אשר לא ייעשה, שניסו לסתום את
פינו, שלא הרשו לנו לדון בשאלה זו — אני מציע
להוריד מסדר-היום את הצעתו של חבר-הכנסת מאיר
פעיל.

היו"ר מ. בן-פורת :
חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. אני רוצה קו-
דם כל לשאול את המציעים אם הם מקבלים את
הצעת השר להעביר את הנושא לדיון בוועדה. חבר-
הכנסת יוסף תמיר, אתה מסכים?

יוסף תמיר (הליכוד) :
כן.

היו"ר מ. בן-פורת :
חבר-הכנסת פעיל, אתה מסכים?

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית) :
הוא איננו, אבל הוא ודאי מסכים.

משה נסים (הליכוד) :
אין להניח. צריך להצביע. אין מנוס.

היו"ר מ. בן-פורת :
נצביע על שלוש הצעות לגבי ההצעה של חבר-
הכנסת פעיל לסדר-היום. נפריד בין שתי ההצעות.
לגבי ההצעה של חבר-הכנסת תמיר קיימות שתי הצעות:
האחת — להעביר אותה לוועדה; השנייה — לא לכ-
לול אותה בסדר-היום. אעמיד את שתי ההצעות להצ-
בעה זו מול זו.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את העניין
לוועדה — רוב
בעד ההצעה לא לכלול את העניין
בסדר-היום — מיעוט
ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של
חבר-הכנסת י. תמיר לוועדה נתקבלה.

היו"ר מ. בן-פורת :
חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה האחרונה בסדר-
היום, והיא: הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות
והתנחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת.
רשות הדיבור לחבר-הכנסת מנחם בנין.

מנחם בנין (הליכוד) :
אדוני היושב-ראש, אבקש להפנות את תשומת-
לבם של חברי הכנסת בנוסח הצעתנו. הוא נלקח
מקווי יסוד של תכנית ממשלה שכינה ב"ישראל למע"-
לה מארבע שנים. על הנוסח הזה, לאמור: הגברת
הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנחלויות קבע כפ-
ריות ועירוניות על אדמת המולדת — שמך ידו הרוב
המכריע של הכנסת. לא רוב של קול אחד, אלא קרוב

למנוע את רצון המתנחלים לעלות על אדמת המנדלת, ככתוב בקווי היסוד — הרי זה חטא בל יכופר.

לו זכינו — הרי זו תקופה היסטורית מיוחדת במינה — והיתה יוצאת קריאה מן הכנסת על כל סיבותיה, מן הממשלה ומן האופוזיציה גם יחד, לנוער העברי: קומו, עלו, פדו, התנחלו — אין ספק שאל-פים ורבבות, בארץ ובתפוצות הגולה, היו שומעים לקול הקורא הזה והיו באים ועושים את המעשה היהודי והציוני הגדול: יישוב ארץ-ישראל. אבותינו הנחילו לנו את אהבת ארץ-ישראל, והמה אשר עשו סייג סביב התורה קבעו כל מצוות יישוב ארץ-ישראל שקולה כנגד כל המצוות. כזאת היתה אהבתם את הארץ. מה אנתנו מציעים בימים גורליים אלה? הבה ונחאחד באהבת ארץ-ישראל ונקיים את מצוות המצוות של יישוב ארץ-ישראל.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לשר ישראל גלילי, לתשובה.

השר י. גלילי:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, בקווי היסוד של הממשלה הנוכחית יש הסתמכות מפורשת על אותה הגדרה בקווי היסוד שציטט אותה חבר-הכנסת בגין. ובנוסף לכך נאמר כי "יעשה להמשך וביצור ההתיישבות והתנחלות בהתאם להחלטות שיתקבלו על-ידי ממשלת ישראל מפעם לפעם, תוך עדיפות לשיקולי הבטחון של המדינה". זו איננה הוראה בעל-מא. הדברים אינם מן השפה ולחוץ, שכן אנחנו מחויבים קיים באמת ותיקה שעמדה במבחן בקורותינו, אמת אשר לא אתם תקפה, כי התיישבות חדשה, כפרית ועירונית, במרחבים הבלתי-נושבים של הארץ, היא צי-ווי לאומי בסיסי. התיישבות שהיא הוצאת לחם מן הארץ במובנה הרחב היא ביטוי מוחשי לחיבור העם אל הארץ. יותר מכל תגים אחרים יש בה מימוש צודק של זכותנו לעצמאות וריבונות. בהתיישבות גלומים גם ממיטב הערכים של התחיה והתמורה החברתית בעם היהודי, ויש בה מרחב ליצירה של ארחות חיים חדשים. ההתיישבות היא אחד המרכיבים הבסיסיים של בטחון המדינה, במשולב עם צה"ל. היא גורם בקביעת גבולי השלום.

ואכן, ככל שמתבהרים יותר ויותר היעדים המדיניים והטריטוריאליים של אירגוני המחבלים להקים מדינה פלשתינאית במקום מדינת ישראל הקיימת ועל חו-רבותיה, כן מתבהר יותר ויותר ערכה של ההשתרשות בקרקע הארץ הזאת. ואמנם, חברי הכנסת, מאז מלחמת ששת הימים ועד עתה יש עמנו יבול מבורך של פעילות בשדה ההתנחלות ברמת-הגולן, בבקעת-הירדן, בגוש-עציון, ברצועת-עזה ופיתחת-רפיח, במרחב-שלמה, בקר-יית-ארבע ובירושלים. ועוד ידנו נטויה, כפי שאמרתי וכאשר הכרזנו: ייעשה להמשך ולביצור ההתייש-בות לפי החלטות שיתקבלו בממשלה, מהן גם החלטות על התיישבות חדשה שנתקבלו לאחר מלחמת יום הכי-פורים.

אינני מתנגד שייערך בכנסת דיון בנושא. יש סיבה כפולה להסכמתי שייערך דיון בכנסת. האחת — שהרי זה נושא שהוא מכבשונו של עולמנו תמיד ובייחוד בעת הזאת. ושנית —

יגאל הורביץ (הליכוד):

מה "שנית"? שנית — אין רוב בכנסת.

והם אומרים: לעראפאת, לחוואתמה, לג'יברילי, יש למסור חלקים אלה של ארץ-ישראל, וכך תיפתר הבעיה. האנשים המשתמשים בעצם המושג הזה — "ישות פלשתינאית", "עם פלשתינאי" — מוכים בסג-וורים, אינם יודעים שהם מעלים את הכורת על עתידם שלהם. איפה מתחילה והיכן מסתיימת ישות זו? ביי-ריחו? או גם בעכו? בשכם? או גם בנצרת? ועוד: אם משתמשים במונח הזה ואין מדברים על ארץ-יש-ראל, על העם היהודי ועל תושביה ערביים של ארץ-ישראל שיש להם, ומן הדין שיהיה להם, שיווי זכויות בארץ-ישראל, במדינה היהודית — מקרבים דווקא לקראת המבחנים הקרובים סכנות שאין להן שיעור.

ויש אחרים האומרים: לא כי, צריך לשמור את יהודה ואת שומרון פקדון בשביל חוסיין.

אלה שתי האפשרויות בקרב חוגים מסויימים של יהודים, ציונים. באתי לשאול שאלה פשוטה, שאלה אשר אבותינו, אלה שהניפו את דגל ציון, היו בוודא-תמהים על עצם הצגתה: שתי אפשרויות אלו — עראפאת או חוסיין? והיכן העם היהודי? היכן זכותו שאין לה עירעור על ארץ-ישראל, על-פי החלטה מפורשת שנתקבלה בשעתה גם על-ידי הכנסת הש-ביעית? האם זה הדין, למי למסור את יהודה ושומ-רון? או מן הדין שיהיה ברור כי יהודה ושומרון הם לעם היהודי, עריסת תרבותנו, לב לבה של האומה מימי קדם?

באתי אפוא היום לתבוע את הזכות הזאת. אל נמיש עלינו חרפת עולם על-ידי הברירה האווילית: או עראפאת או חוסיין. נאמר כפי שלמדנו מנעורינו, נאמר כפי שלמדנו בתורתנו, נאמר כפי שקיבלנו מא-בות הציונות: ארץ-ישראל שייכת בזכות לעם היהודי ומשום כך יש להתנחל בארץ-ישראל.

אדוני היושב-ראש, אנחנו מקיימים פגישות עם המתנחלים. אני חייב לומר, זכות גדולה היא לי לומר, שהמתנחלים האלה, ללא הדבדל השקפה ומפלגה, הם מבחירי הנוער העברי. הם מזכירים לנו את נעוריהם שלנו. אידיאליסם טהור, חוסר כל פנייה, נכונות לצימצמויות בחיים, הולציות-אמת, אמונה בצדקת ענ-ייננו, נכונות לשרת את עם ישראל בכל לבם ובכל נפשם. אלה הם המתנחלים. לפני ימים מספר הביאו לפני הממשלה ולפנינו לכתיב של התנחלות בכל חלקי הארץ, גם בעיר וגם בכפר. הייתי מציע לכל חברי הכנסת לקרוא את התכנית הזאת, לעיין בה, ויראו: לא רק נכונות לשירות אלא גם מחשבה עמוקה כדי להבטיח את עתידו של עמנו.

כזה הוא הנוער הרוצה להתנחל. תנו לו להתנחל, למען השם, למען עמנו ולמען עתידו. הן אתם שומי-עים את אויבינו. שני תנאים להם, אף הם לא לחווה שלום: נסיגה מוחלטת לקווי ה-4 ביוני 1967; פתרון הבעיה של העם הפלשתינאי כפי שהם מפרשים את המלים האלה. כל אחד מבין כי שילובם — אחד פירושו: החרבת מדינת היהודים.

אנחנו הולכים לקראת איומי מלחמה, הצטרבות לחצים. הברירה האמיתית — על כף היד אנחנו רוי-אים את זה — אינה נסיגה עם שלום, אלא קיום זכוי-תנו על ארץ-ישראל או סיכון עצם קיומה של מדינת היהודים. בימים כאלה להימנע מהתנחלות רבתי או

השר י. גלילי :

ידידי חבר-הכנסת הורביץ, שנינו מבינים על מה מדברים. יכולים להיות חילוקי דעות בנושאים יקרים מאוד. ויש בינינו חילוקי דעות עמוקים הן באשר למדיניות השלום, הן באשר למדיניות ההתיישבות, הן באשר למדיניות הסוציאלית. אבל כולנו חייבים לקבל הכרעה של המוסדות המוסמכים, הכרעה המעוגנת בסמכותה של הכנסת, ולא להביא לידי הפרת החוק וקביעת סדרים שירעילו את יחסינו הפנימיים, ובסופו של דבר יתנקשו גם בכושר ההתנחלות.

מנחם יריד (הליכוד) :

אתם בעד התנחלות למעשה או בדיבורים ?

השר י. גלילי :

חבר-הכנסת ידיד, אני רוצה לומר לך —

(חבר-הכנסת י. הורביץ קורא קריאת-ביניים)

(חבר-הכנסת י. שריד קורא קריאת-ביניים)

חברי הכנסת, נראה לי שהנושא הוא רציני מדי ויקר מכזיז לדון בו בטון כזה ובסגנון כזה.

— כיוון שנשאלתי על-ידי חבר-הכנסת ידיד, אני רוצה להשיב לו בלשון המספרים: לאחר מלחמת ששת הימים הוקמו 46 ישובים מעבר לקו הירוק. המחנה המהווה משען לממשלת ישראל הנוכחית השתתף ב-32 מהן. אין לי תשובה יותר ניצחת לשאלה אם אלה דיבורים בעלמא או דברים של ממש.

מתתיהו דרובלס (הליכוד) :

כמה ישובים יכלו לקום ומנעתם הקמתם? יכלו לעלות יותר ממאה.

יוסי שריד (המערך) :

האם יש לכם מתנחלים מקצועיים למאה ישובים?

אהרן אפרת (המערך) :

חבר-הכנסת דרובלס, בשם מי אתה מדבר?

יוסי שריד (המערך) :

כמה ישובים הקמתם בתחום הקו הירוק במשך עשרים-וחמש השנים מקום המדינה?

ספח גרופר (הליכוד) :

מזכיר תנועת המושבים הצהיר לפני מתנחלים שרצו לעלות לגולן ואמר שמדיניות הממשלה היא רק דיבורים. יש לי עדים לזה.

היו"ר מ. בן-פורת :

אבקש להפסיק.

ספח גרופר (הליכוד) :

יש לנו אנשים שרוצים לעלות. הם היו בגולן והורידו אותם בכוח.

היו"ר מ. בן-פורת :

אני מבקש להפסיק ולאפשר לשר להמשיך.

מתתיהו דרובלס (הליכוד) :

אדוני השר, משקי חרות-בית"ר הגישו בקשה לעלות לרמת-הגולן. האם קיבלו את האישור? כמה פע-

שנית — מפני שאני רוצה להבליט שכל מי שבא להציע לכנסת לדון בנושא חייב גם בכבודה ובסמכותה של הכנסת. ומאחר שאני מעוניין בכיבוד סמכותה של הכנסת ובביצורה, אני מציע דיון בנושא זה.

הנה, חברי כנסת נכבדים, אני קורא ב"מעריב" רשימה טיפוסית. כותב אחד במדור "קוראים כותבים": "כותב השורות הללו עמד בראש נסיונות התנחלות, שבעה במספר, שנערכו בשנים 1969—1970. במבואות שכם ארבע פעמים, בביתר ההיסטורית פעמיים ובבית"ר אל גם כן."

כותב הרשימה התנחל אפוא בשבע התנחלויות. אמנם אף אחת מהן איננה משובצת על אדמת המורדות; אף אחת מהן לא קמה. אבל הוא מעיד על עצמו שהשתתף בנסיונות של שבע התנחלויות.

לא מכבר עמדנו לפני חזיון מדאיג, כאוב, נוכח נסיון התמקמות של קבוצת אנשים שאינני מטיל ספק בכוחם וברצינות שאיפותיהם; הם ניסו להתמקם באזור שכם והגיעו לכלל התנגשות עם צה"ל.

חברי הכנסת, התיישבות והתנחלות הן שורש, התמדה ללא עקירה. אין לך דבר מנוגד יותר להתיישבות והתנחלות מאשר מפגן, קצף על פני המים או מהלך פרובוקאטיבי כלשהו. אבל דווקא מפני שאני מתחייב בכבוד לכונן רצונם של האנשים להתנחל, אני חייב להביא לפני הכנסת בעת הדיון בכל התריפות את השאלה: האם אנו חברה השליטה על עצמה? התנאים שבהם שרויה ישראל, באין שלום, כל התיישבות חדשה חייבת באישור מוקדם, טעונה אישור מטעם ממשלת ישראל, הנהוגה למרות הכנסת. בתנאינו בירת ההתיישבות אין להשלים עם יזמות בלתי-מאושרות. השמירה על כלל זה חיונית ביותר לגבי השטחים המוחזקים, וזאת, קודם כל, מחמת המשמעות הבטחונית-מדינית. אין להטיל על המדינה והתנחלויות שלא הוחלט עליהן. אין להטיל על צה"ל חובות בטחוניות באורח פרטי ובלתי-מוסמך.

חברי הכנסת, דווקא מי ששואף להרחיב את פעילותה ההתיישבותית של המדינה חייב להימנע מפעילות פרטית בלתי-מוסמכת, אפילו מניעיה יקרים ונכונים מכל סיגים. אני קורא לחברי הכנסת להשפיע על חבריהם, ככל שיוכלו, להימנעות מיזמות הכרוכות בהתנגשויות עם גורמי הממשל הצבאי ועם הצבא. אנו חייבים לפעול כחברה השליטה על עצמה, הקובעת באורח דמוקראטי את חוקיה, ולא לתת יד לעירעור תקפה של הכרעה דמוקראטית, כאשר עירעור כזה עלול להחיש כושר עמידתנו וכוח נאמנותנו וגם את כושר היצירה שלנו בשדה ההתנחלות. כולנו מעוניינים בכל נפשנו ובכל מאודנו לא לערער את הכלל היסודי של הדמוקראטיה הישראלית. צה"ל כפוף להוראות הממשלה והכנסת, ככל אשר יוטל עליו, ואפשר לבטוח בצה"ל כי ימלא אחרי הוראות הממשלה מתוך ציות נאמן לכללים האלמנטאריים של הדמוקראטיה. אין להביא את צה"ל לידי מצב אומלל שיהיה אנוס למנוע התנחלות או נסיונות של התמקמות שלא זכו לאישור מוקדם.

ינאל הורביץ (הליכוד) :

מדברים על הממשלה, לא על צה"ל.

באיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אנחנו מציעים
 לא לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת בגין בסדר-
 היום. אנחנו רואים בהצעת חבר-הכנסת בגין צעד המ-
 כון לשים מוקש נוסף בדרך אל השלום. כל התנחלות
 בשטחים הכבושים היא מוקש בדרך לשלום. זהו מעשה
 של התגרות בומן שנעשים מאמצים לחדש את דיוני
 ועידת ז'נבה, כדי לכונן שלום בין ישראל למדינות
 הערביות לטובת כל העמים והמדינות ותוך כיבוד הו-
 כיות של כולם. לצערנו, המצב הוא כזה שחברי-הכנסת
 בגין יכול היה להביא את הצעתו כציטאטה מקווי היסוד
 של הממשלה: הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות
 והתנחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המו-
 לדת. והוא יכול היה להסתמך על החלטת הכנסת שקב-
 עה ברוב קולות, בניגוד לקולות שלנו, שכל הארץ
 שייכת רק לעם היהודי. החלטה זו של הכנסת צריך
 לבטל, כי החלטה זו אומרת שאין שום זכויות לעם
 השני, לעם הערבי הפלשטינאי. החלטה זו של הכנסת
 מקווי היסוד של הממשלה על ההתנחלות שעליהם מס-
 תמך חבר-הכנסת בגין הם סכנה לישראל, לבטחונה.
 מדיניות זו עלולה להביא למלחמה חדשה. ולא מקרה
 הוא שהמשיב מטעם הממשלה להצעה היה השר גלילי,
 הידוע ממה שקרוי: מסמך גלילי, מסמך שהיה אחד
 הגורמים הפוליטיים שהביאו למלחמת אוקטובר.

אנו קוראים לכנסת לראות מה תביא מדיניות זו
 על כל הניואנסים שבה, שהרי בין הממשלה, בין השר
 גלילי לבין חבר-הכנסת בגין אין שום הבדל מהותי.
 שניהם דיברו על אותה מדיניות. הוויכוח היחיד מצד
 השר גלילי עם הליכוד היה על כך אם הדבר צריך
 להיעשות באישור הממשלה בכל מקרה, או שחבר-
 הכנסת שרון יכול לפעול ולקרוא לצבא להתמרד ול-
 נסות לקבוע עובדות על דעת עצמו.

חברי הכנסת, אני יודע שהצעת הממשלה להסכים
 לדון בהצעת חבר-הכנסת בגין בעניין הגברת ההת-
 נחלות בשטחים טומנת בחובה אסון. האסון הוא לא
 כל-כך בהצעת חבר-הכנסת בגין; האסון הוא בהסכמתה
 של הממשלה להצעה של חבר-הכנסת בגין.

אני יודע שאנו במיעוט, אני יודע שיש רק אר-
 בעה או חמישה חברי כנסת שיתנגדו לכך. אבל עם
 זה אינני בטוח אם חבר-הכנסת בגין הציע את הצעתו
 בשם כל הליכוד, כי אפילו אם הושמעו לאחרונה
 דעות שכל המיסטיקה הלאומנית של חבר-הכנסת בגין
 היא תלושה מהחיים, תלושה מהמציאות. דיבורו הוא
 דיבור סרק, תלוש מכל החיים והמציאות במזרח התי-
 כון.

דוד לוי (הליכוד):

אינך מרגיש עד כמה נמאס לנו לשמוע אותך.
 תרד מהבמה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אפילו בליכוד קמו כבר חברי כנסת שאומרים בע-
 צם לחבר-הכנסת בגין ולשר גלילי שצריך לנהל מדי-
 ניות יותר ריאליסטית, יותר מציאותית. אין זה אומר
 שהם מזדהים אתנו.

חיים לנדאו (הליכוד):

רק זה עוד חסר.

מים ביקשנו להתנחל ולא קיבלנו את האישור? האם
 מכל זה משתמע. שהממשלה מעודדת התנחלות?

היו"ר מ. בן-פורת:

אני מבקש להפסיק. לא ייתכן להמשיך בצורה
 זאת. אין לשאול שאלה בעקבות שאלה. תנו לשר
 להשיב. אין להתנהג בצורה זו.

השר י. גלילי:

כיוון שאינני נוקב בשם, בכתובת שאלה אני
 מייחס את ההערה שבדעתי להעיר, אני חוזר ומכריז:
 על קריאות-ביניים של הבל, שטות ודיבה לא אשיב.
 כל מה שאני אומר הוא שלא התכוונתי לגלוש אל
 הבעיה הזאת, אבל כיוון שנשאלתי אם הדברים הם
 מן השפה ולחוץ? לדברים של ממש, מנתי מספר
 ישובים מעבר לקו הירוק. ואני מזהיר את שוחרי
 ההתנחלות מעבר לקו הירוק שלא לזלזל, שלא למעט
 בערכם של המתנחלים מעבר מזה לקו הירוק — לא
 בערכו, לא בגליל המרכזי, לא בגב, אפילו לא
 בגבול הלבנון. מכל מקום, כל מי שמייחס למדיניות
 הממשלה מליצות או דיבורים מן השפה ולחוץ איננו יו-
 דע מה הוא סח.

אבל הדברים האלה לא יסיתו את הדעת מהשאלה
 החמורה והכאובה שאני מציג: היום יש ממשלה כזאת,
 מחזר תהיה ממשלה אחרת. האם אנו חברה השליטה על
 עצמה או שאנחנו חברה המופקרת לימות, בין שהן
 יקרות מצד כוונתן ובין שהן פרובוקטיביות מצד
 תכליתן? האם אנחנו רוצים למנוע את צה"ל מן ההכ-
 רח לטפל בתופעות כאלה, או לגרום לכך שצה"ל יהיה
 חייב בקיום הוראות הממשלה שחובתה לקיים את
 מדיניותה? אני מבחין בין הבעת דעה, בין מאבק
 ציבורי, בין ויכוח חריף לבין עשייה ממשית בשטח.
 ואני אומר: הממשלה לא החליטה על שום תחום מת-
 חומי ארץ-ישראל שהוא סגור בפני התיישבות יהודית.
 היא איננה מחליטה היכן אין מתיישבים בתכניתיה
 הכלליות. היא מחליטה היכן להתיישב, היא קובעת את
 סדר העדיפויות, ולפי סדר העדיפויות, לפי מסגרת
 המשאבים הכספיים, אנחנו קובעים היכן להתנחל.
 כך עשינו וכך נעשה להבא. הדבר עומד לביקורת,
 הדבר יכול לעמוד לוויכוח, זה לגיטימי, אבל הבעיה
 הגדולה היא שבתחום זה, תחום בעל משמעות בטחונית
 ומדינית ממדרגה עליונה, חייבת להיות הכרעה דמו-
 קרטית מוסמכת ומעוגנת בסמכותה של הכנסת. שאם
 לא כן, אנה אנו באים ובאיוז מצב אנחנו מעמידים
 את צה"ל?

אני יודע שזהו נושא כאוב, אני מבין יפה לרחשי
 לבם של אנשים, גם כאלה השוללים התנחלות באזור
 זה או אחר. אני ער לדיון הזה בכנסת, ורק מתוך
 תקווה ורצון שהדיון יחוק את שלטוננו על עצמנו
 וימנע פעילות פרטיזאנית ופרובוקטיבית, העוללה לה-
 יות לרועץ לבטחון המדינה ולתכניות ההתנחלות, אני
 נותן את הסכמתי לדיון במליאה.

נאוילה כהן (הליכוד):

מדוע עד היום אין אף התנחלות אחת בשומרון?

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, להצעה.

חוברת כ"ה, ישיבה ע"ד, כ"ז תמוז תשל"ד (17 יולי 1974)
 — הצעות לסדר-היום (וילנר, בן-פורת); חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 8) (בן-פורת, אנקוריון);
 הודעה אישית של חבר-הכנסת א. שרון (בן-פורת, שרון) —

היו"ר מ. בן-פורת:
 אני מעמיד עכשיו להצבעה את ההצעה לקיים דיון
 במליאה בנושא.

הצבעה

בעד ההצעה לקיים דיון במליאה
 בנושא — 60
 נגד — 4
 ההצעה לקיים דיון במליאה בנושא נתקבלה.

היו"ר מ. בן-פורת:
 רצוני למסור הודעה לחברי הכנסת. נתבקשתי על-
 ידי יושב-ראש הכנסת להודיע שהכנסת לא ביקשה,
 איננה מבקשת ולא תבקש מחברי הכנסת ללוות את
 חברי המשלחת של ידידי ישראל בסיוור שלהם בשבת.

(קריאה: לשם מה הודעה זו?)
 (קריאות)

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 אבל כל הדיבורים האלה של חבר-הכנסת בגין ושל
 השר גלילי הם דיבורים המובילים אותנו בכיוון אחד
 — למלחמה. העם בארץ עוד ייווכח לדעת שכל הנ-
 אומים הבומבאסטיים שלכם שתכתיבו לכל העולם את
 רצונכם — יש בהם אשליה מסוכנת.

מתוך דאגה לעם בישראל, כדי למנוע מלחמות, כדי
 שלא יהיו לנו אלמנות מלחמה נוספות ויתומים נוס-
 פים — תפסיקו את ההתנחלויות בשטחים הכבושים.

היו"ר מ. בן-פורת:

לפנינו שתי הצעות: האחת — לקיים דיון במ-
 ליאה בנושא; והשנייה — לא לכלול את הנושא בסדר-
 היום. אני מעמיד תחילה להצבעה את ההצעה לא
 לכלול את הנושא בסדר-היום.

הצבעה

בעד ההצעה לא לכלול את הנושא
 בסדר-היום — מיעוט
 נגד — רוב
 ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום
 לא נתקבלה.

ז. חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 8)* (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הצעת חוק זו מסדירה את עניין הפגרה של הכ-
 נסת בשנה כמו השנה הנוכחית, כאשר הכנסת נבחרה
 במועדים לא רגילים.

היו"ר מ. בן-פורת:
 אני מעמיד את סעיף 1 של החוק להצבעה.

הצבעה
 סעיף 1 נתקבל.

היו"ר מ. בן-פורת:
 אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה
 חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 8), נתקבל.

היו"ר מ. בן-פורת:
 הכנסת תעבור לסעיף הבא בסדר-היום: חוק-יסוד:
 הכנסת (תיקון מס' 8), קריאה שנייה ושלישית. רשות
 הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד לה-
 ביא לקריאה שנייה ושלישית את הצעת חוק-יסוד:
 הכנסת (תיקון מס' 8), לאחר שנדון בוועדת הכנסת.
 הצעת חוק זו נדונה בכנסת בקריאה ראשונה בש-
 בוע שעבר, ביום כ"א בתמוז תשל"ד — 11 ביולי
 1974, והועברה לוועדת הכנסת. להצעת החוק אין
 הסתייגויות.

ח. הודעה אישית של חבר-הכנסת א. שרון

תן הוראה זו — ובהחלט לא הייתי נותן הוראה לפנות
 יהודים בכוח מעל אדמת המולדת.

עתידנו תלוי בישוב יהודה ושומרון. מסירת יהודה
 ושומרון לידי ירדן והמתבלים תמיט עלינו אסון נורא,
 אולי החמור באסונות העלולים לקרות.
 ואין דבר שיכול למנוע מסירת יהודה ושומרון לידי
 ירדן והמתבלים, פרט לדבר אחד: התיישבות רחבה
 ביהודה ושומרון.

היו"ר מ. בן-פורת:
 חברי הכנסת, הישיבה הבאה של הכנסת ביום ב'
 הבא בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 17.00.

היו"ר מ. בן-פורת:
 רשות הדיבור לחבר-הכנסת שרון, להודעה אישית.

אריאל שרון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, רצוני לומר כאן
 שמעולם לא קראתי את צה"ל להתמדות. זוהי עלילה
 שאין לה כל שחר, עלילה שמשמעתיה היום מפי חבר-
 הכנסת וילנר, ושמעתי אותה, לצערי, גם מפי חברי
 כנסת אחרים שלא טרחו אפילו לבדוק את אמיתות
 העניין. זוהי עלילה שאין לה שחר.

אמרתי במפורש באותו יום בשכם לחיילים ששאלו
 אותי מה עליהם לעשות, שעליהם למלא את ההוראות
 שקיבלו. אמרתי שאני, במקום הממשלה, לא הייתי נר-

נספחות

א. סדר-היום לשיבות ע"ב—ע"ד

- א. שאילחות ותשובות.
- ב. הודעת הממשלה על דין-וחשבון ועדת הבירור לבדיקת ההתרחשויות במעלות — תשובת ראש הממשלה וסיכום הדיון.
- ג. חוק הארכת מועדים, תשל"ד—1974 (קריאה רא-שונה).
- ד. חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 7), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- ה. חוק נכי המלחמה בנאצים (תיקון מס' 7), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- ו. חוק לתיקון פקודת הרשויות המקומיות (מס עס-קים) (מס' 6), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- ז. חוק הרשויות המקומיות (תרנים לאנטנות טל-וויזיה וראדיו), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- ח. סקירת שר המשטרה על פעולות משרדו — תשרי בת השר וסיכום הדיון.
- ט. סקירת שר החקלאות על פעולות משרדו — תשובת השר.
- י. הצעות לסדר-היום.
- יא. הצעות חוק של חברי כנסת.
- יב. פיזור האוכלוסיה בארץ — דיון.
- יג. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 15), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- יד. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 16), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- טו. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 5), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.
- טז. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 6), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- יז. חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח (קריאה ראשונה) — המשך הדיון.
- יח. חוק אכיפת פסקי חוץ (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- יט. חוק בנק הדואר (תיקון מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כ. העלאת מחירי התחבורה הציבורית — תשובת השר.
- כא. מצב התחבורה הציבורית בתקופת חירום — תשרי בת השר.
- כב. חוק המכר (דירות) (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק ההסגרה (תיקון מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק המקרקעין (תיקון מס' 4), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- כו. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 38), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כז. חוק לתיקון פקודת הרשמים, תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כח. חוק נוטריונים למסמכים יוצאי-חוץ (הוראת שעה), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כט. חוק רואי חשבון (הוראת שעה), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- ל. חוק לתיקון פקודת הידיעות הטלגרפיות לעתונות, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).
- לא. חוק הסעד (טיפול במפגרים) (תיקון מס' 2), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- לב. חוק כפיית קיום פסקי דין, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).
- לג. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ד—1970 (קריאה ראשונה).
- לד. חוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית — הסוכנות היהודית לארץ-ישראל (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- לה. חוק שיפוט בענייני התרת נישואים (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).
- לו. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).
- לז. חוק לתיקון פקודת הבנקאות (מס' 10), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- לח. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- לט. חוק התביעות של קרבנות השואה (הסדר הטיפול) (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- מ. חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- מא. התערבות שר הפנים בעניין הרכבת הנהלות בר-שויות המקומיות — דיון.
- מב. חוק המקרקעין (תיקון מס' 3), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- מג. שביחת הרעב של שלושת פעילי העלייה במוסקבה: רובין אשבל וגאלאצקי — דיון.
- מד. חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

- מ.ה. עליית יהודים מארצות המערב וקליטתם — דיון.
 מו. חוק לתיקון פקודת הטלגראף האלחוטי, תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).
 מז. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 4), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
 מה. חוק בית הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א—1971 (קריאה ראשונה).
 מט. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) (תיקון), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
 נ. חוק בתי קברות צבאיים (הוראת שעה), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות ע"ב—ע"ד

- 103—104. עתידו של בית-החולים "פוריה" — הצעת חברי-הכנסת ד. לוי ומ. פעיל.
 105—110. הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה — הצעת חברי-הכנסת מ. כהן, א. אבטבי, ח. שמעוני, ח. גרוסמן, מ. פעיל, א. לבנבראון.
 111—112. איכלוס הגליל ופיתוחו — הצעות חברי-הכנסת א. גיבלבר וא. לין.
 113. פשינמן (חזית דתית לאומית): החזרת שעון הקיץ לקדמותו.
 114. ג. כהן (הליכוד): החמרת הרדיפות נגד דורשי ציון ושביתות הרעב של האסירים הפוליטיים.
115. א. כין (הליכוד): הערכת בחינות הבגרות המתקיימת בימים אלה.
 116. א. כין (הליכוד): דרכי ביצוע הוראות מערכת החינוך.
 117. ש. לורניץ (חזית דתית תורתית): שיטת חלוקת הדירות בעיר העתיקה בירושלים שנוקטת החברה לשיקום הרובע היהודי.
 118—119. יחסי העבודה ברשות השידור — הצעת חברי-הכנסת י. תמיר ומ. פעיל.
 120. מ. בגין (הליכוד): הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנהלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת.

ג. הצעת חוק בתי-קברות צבאיים (הוראת שעה), תשל"ד—1974

1. פרשנות
 בחוק זה תהא לכל מונח המשמעות שיש לו בחוק בתי-קברות צבאיים, תש"י—1950¹ (להלן — החוק העיקרי), והוא כשאינן כוונה אחרת משתמעת.
 2. תחולה
 חוק זה חל על העברת גופות נפטרים שהובאו לקבורה בבתי-קברות צבאיים ארעיים מיום " בתשרי תשל"ד (6 באוקטובר 1973) עד יום פירסומו של חוק זה.
 3. חילוקי דעות בדבר מקום קבורתו של הנפטר
 (א) על אף האמור בחוק העיקרי, רשאי בן-זוגו, בנו, בתו או הוריו של נפטר לבקש מהממונה, תוך חמישה-עשר יום מיום פירסומו של חוק זה, שהנפטר יובא לקבורה בבית-קברות שאיננו בית-קברות שקרוב זכאי לכך הודיע עליו לפי סעיף 4ב(2) לחוק העיקרי.
 (ב) בקשה שהוגשה לפי סעיף קטן (א) תובא להכרעת ועדה שימנה שר הבטחון (להלן — הוועדה).
4. הוועדה
 הוועדה תהא של שלושה; יושב-ראש הוועדה יהיה נציג שר הבטחון, חבר אחד יתמנה על פי המלצת הרב הצבאי הראשי והחבר השלישי יהא נציג ציבור; מען הוועדה יהיה במשרד הבטחון, תל-אביב.
 5. פדרי דיון
 הוועדה תקבע בעצמה את סדרי הדיונים שלה ותתן לכל הנוגעים בדבר הזדמנות נאותה להביא לפנייה את טענותיהם, בכתב או בעל-פה, כפי שתחליט הוועדה.
 6. סופיות
 אין אחרי התלפת הוועדה ולא כלום.
 7. הקדמת העברה
 בסעיף 4ב(3) לחוק העיקרי, במקום "אחד-עשר חודש" קרי "תשעה חודשים".
 8. ביצוע
 שר הבטחון ממונה על ביצוע חוק זה.

¹ ס"ח תש"י, עמ' 258; תשכ"ט, עמ' 188.

ד. הצעת חוק הספנות (ימאים) (תיקון), תשל"ד—1974

1. תיקון סעיף 234 האמור בסעיף 234 לחוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973¹ (להלן — החוק העיקרי), יסומן "א)", ואחרי יבוא:
2. תיקון סעיף 235 בסעיף 235 לחוק העיקרי, בסופו יבוא "אולם תחילתם של סעיף 71 ופרקים ט"ו, ט"ז וי"ח ביום כ' בניסן תשל"ה (1 באפריל 1975)".
- "(ב) על אף ביטולו של סעיף 60(2)(ד) ו-(ה) לפקודת הנמלים (נוסח חדש), תשל"א—1971²; פרק ז' לתקנות הנמלים (ימאים), תשל"ב—1971³;

הסתייגות לחוק הנ"ל

לסעיף 2

ל. דיציאן מציע:

במקום "סעיף 71 ופרקים" יבוא "פרקים".

ה. החלטה בדבר תיקון טעויות בנוסח חוק שירות מילואים (תגמולים) (תיקון מס' 8), תשל"ד—1974

(לפי סעיף 10א(ב) לפקודת טדרי השלטון והמשפט, תש"ח—1948)

- בסעיף 5(א) לחוק שירות מילואים (תגמולים) (תיקון מס' 8, תשל"ד—1974 —
- (1) בפסקה (1), בפסקה (1) החדשה, במקום "ותוספת יוקר" — יבוא "ותוספת עליו — היינו ותוספת יוקר";
- (2) בפסקה (2), לפני פסקה (4) החדשה יבוא: "(3) למשרת במילואים שחל עליו האמור בסעיף 3(1) ו(3), (4), (5), (6) או (8) — החלק השלושים של מינימום התג-מול";

ו. הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 10), תשל"ד—1974

1. תיקון סעיף 62 בסעיף 62(א) לחוק לעידוד השקעות הון, תשי"ט—1959⁴, במקום "5%" יבוא "15%".
2. תחולה
- סעיף 1 יחול בין אם המפעל או ההרחבה אושרו לפני תחילתו של חוק זה בין אם אחריה.

הסתייגות לחוק הנ"ל

- לסעיף 2
1. פלומין ג. פת זח. קורפו מציעים:
- הסעיף ינוסח כך:
- "2. סעיף 1 לא יחול —
- (1) אם המפעל או ההרחבה אושרו לפני תחילתו של חוק זה;
- (2) אם ההשקעה במפעל או בהרחבה נעשתה במטבע חוץ."

ז. הצעת חוק בית הדין לעבודה (תיקון), תשל"ד—1974

(הוגשה על-ידי חברי הכנסת מ. שחל)

- בסעיף 24(א) לחוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט—1969, במקום פסקה (2) יבוא:
- "(2) בסיכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי מיוחד, הסכם קיבוצי כללי או יחידים, כמשמעותו בחוק הסכמים קיבוציים, תשי"ז—1957, או להסכם קי-בוצי כמשמעותו בעסיף 37 לחוק ליישוב סיכ-
- סוכי עבודה, תשי"ז—1957, בעניין קיומו, תחולתו, פירושו, ביצועו או הפרתו של ההסכם, או בכל עניין הנובע מאותו הסכם, אם מקום עבודתם של רוב העובדים שעליהם חל ההסכם הוא בתחום שיפוטו של אותו בית-דין אזורי."

¹ ס"ח תשל"ג, עמ' 329.

² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 20, עמ' 443.

³ ק"ת תשל"ב, עמ' 56.

⁴ ס"ח תשי"ט, עמ' 434; תשל"א, עמ' 30; תשל"ד, עמ' 16.

דברי הסבר

הדיון הארצי מוסמך לדון בו על-פי סעיף 25 לחוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט—1969.

בית-הדין הארצי לעבודה התריע מספר פעמים על הצורך בתיקון החוק, ובפסק-דין לא/4—4, עמ' 16, אומר שופט בית-הדין הארצי: "ומכאן מתבלט שוב הצורך בתיקון חוק בית הדין לעבודה". הצעת החוק באה למנוע מצב שבו יודקו צדדים בסיכסוך מקומי, שהסכם העבודה החל עליהם הוא הסכם קיבוצי כללי, לפנות לבתי-משפט רגילים (דהיינו בית-המשפט המ"חוזי) לקבלת סעד ביניים, דבר המסכל את המטרה שלשמה הוקמו בתי-הדין לעבודה.

יהר על כן, במקרים שבהם נעתר בית-הדין האזורי לבקשת הצדדים והוציא צו ביניים, לא קיים הצד שכ"לפיו הוצא הצו את הוראות בית-הדין האזורי וזכה בעירעור, בעילת חוסר סמכות של בית-הדין האזורי; יוצא שאלה הגורמים לבזיון בית-הדין מקבלים פרס על פריקת עול בית-הדין.

הצעת התיקון באה למנוע מצב זה על-ידי הענקת סמכות לבית-הדין האזורי לדון בתובענה שעילתה סיכסוך בין צדדים להסכם קיבוצי כללי או מיוחד, כשהצדדים הם חברים באירגון מעבידים ארצי או מוצעות פועלים מקומיות, אם מקום עבודתם של רוב העובדים שעליהם חל ההסכם האמור הוא בתחום שיפוטו של אותו בית-דין אזורי.

סעיף 24 בחוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט—1969, קובע את סמכותו של בית-דין אזורי לעבודה. לפי לשון הסעיף סמכותו הייחודית של בית-הדין האזורי הוגבלה לדיון בסיכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי מיוחד.

כידוע נחתמים הסכמים קיבוציים כלליים בין נציגי גים ארציים של מעבידים לבין ההסתדרות הכללית או ההסתדרות מקצועית ארצית, שתקפם חל על מקומות עבודה שונים בארץ ועל מועצות פועלים ואיגודים מקצועיים מקומיים.

בגין ההגבלה בסעיף 24(א) (2) המקנה סמכות ייחודית לבית-דין אזורי לעבודה לדיון בסיכסוכים בין צדדים להסכם קיבוצי מיוחד בלבד, אין בית-הדין האזורי מוסמך לדון בסיכסוך מקומי שעילתו הסכם קיבוצי כללי — ובית-הדין האזורי אינו מוסמך, במצב המשפטי הקיים, לתת צווים או להחליט החלטות בסיכסוכים שנתגלעו במקום עבודה הנמצא בתחום שיפוטו של אותו בית-דין אזורי, אם עילת הסיכסוך הסכם קיבוצי כללי.

כתוצאה ממצב משפטי זה הופך, כל סיכסוך עבודה במסגרת מפעל אחד לסיכסוך "ענפי" שרק בית-

ה. הצעת חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון), תשל"ד—1974

(הוגשה על-ידי חבר-הכנסת י. ארידור)

בפיקוחו של אירגון עובדים או של אירגון נותני עבודה, או של מוסד ממוסדותי, יהיו בחירות לעניין סעיפים 8, 9, 10, 11 של חוק זה אף אם לא נתקיים האמור בסעיף קטן (א).

1. האמור בסעיף 2 לחוק בחירות לגופים ציבוריים, תשי"ד—1954, יסומן כסעיף קטן (א) ואחריו יבוא:

"(ב) בחירות למוסד כלשהו של אירגון עובדים או של אירגון נותני עבודה, וכן בחירות הנערכות

ט. הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 8)

"(ב) נבחרה הכנסת שלא במועד הקבוע בסעיף 9, תקבע ועדת הכנסת את זמנם של שני הכנסים בשנה שבה נבחרה הכנסת כאמור."

1. תיקון סעיף 31 האמור בסעיף 31 לחוק יסוד: הכנסת¹ יסומן (א) ואחריו יבוא:

י. מסקנות ועדת העבודה בעניין הסיכסוך בצי הסוחר הישראלי

הדירוגיים, איגוד קציני הים, ואת נציגי חברות הס"פנות.

לוועדה נמסר כי שביתת הימאים פרצה בחודש פברואר 1974 בעקבות הפסקת פעולות "צימ-קווינוסטים" ואבדן מקומות עבודה על-ידי ימאים דירוגיים וקציני ים כתוצאה מהחלטה על מכירת אניות "דן" ו"נילי". כן נמסר לוועדה על-ידי נציגי "ציים" כי מאז שביתת הימאים הגדולה ב-1952 ועד 1972 היתה רגיעה ביחסי העבודה בספנות. לעומת זאת עסקו הגורמים הנוגעים

בישיבת הכנסת מיום כ"ח בשבט תשל"ד (20 בפברואר 1974) הוחלט להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר-היום שהגישו חברי הכנסת ז. שובל, מ. פעיל וי. בן-מאיר בעניין הסיכסוך בצי הסוחר הישראלי. ועדת הכנסת בישיבתה מיום ד' באדר תשל"ד (26 בפברואר 1974) החליטה להעביר את הדיון בנושא הנ"ל לוועדת העבודה.

ועדת העבודה קיימה חמש ישיבות ושמעה את נציגי משרד התחבורה, נציגי ההסתדרות, איגוד הימאים

הנוגעים בדבר לא השכילו, למנוע את השביטה שפרצה כתוצאה מההחלטה למכור את האניות "דן" ו"נילי". הוועדה בדעה כי ניתן היה לעשות מאמצים נוספים ולמצוא את כל הדרכים במשאומתן כדי למצוא הסדר. כן מביעה הוועדה דעתה כי ההחלטה על הכרות השביטה היתה נמהרת וגרמה הפסדים למשק.

2. הוועדה מציינת בהערכה את המאמצים שנעשו על-ידי הממשלה, ההסתדרות, חברות הספנות ואיגודי הימאים למציאת פתרון סביר ומניח את הדעת לבעיותיהם של הימאים שנשארו מחוסרי עבודה בעקבות מכירת שתי האניות.

הוועדה רשמה לפנייה את הודעת נציגי הממשלה וההסתדרות כי בעייתם של העובדים שפוטרו מצאה את פתרונה. בעת סיכום הדיון בוועדה נמסר על-ידי מר י. סלמן, מנהל רשות החברות הממשלתיות במשרד האוצר, כי המשאומתן עם נציגי איגוד הימאים הדירוגיים הסתיים והסיכום שנחתם כראשי תיבות נתקבל על דעת כל הצדדים. כן נמסר כי באותו שבוע ננקטו כל הצעדים כדי להשלים את המשאומתן עם איגוד קציני הים.

הוועדה תובעת מכל הגורמים לסיים בהקדם את המשאומתן בעניין מציאת פתרון לקציני הים המועטים שנשארו עדיין ללא סידור.

3. הוועדה מעריכה את המאמץ החלוצי שהושקע על-ידי חברות הספנות, ובראש וראשונה על-ידי חברת הספנות הלאומית "צים", בפיתוח הוועדה הספנות והימאות הישראלית כענף חדש ורבי-סיכויים במשק, בהכשרה של אלפי ימאים יהודים לעבודה בים, ואת תרומתה של הספנות למדינה בשטח הכלכלי והבטחוני. הוועדה מציינת את עובדת גידולו והתפתחותו של צי הסוחר הישראלי על כל ענפיו ומביעה את בטחונה באפשרויות פיתוחו המתמיד.

4. הוועדה מביעה הערכתה לציבור הימאים, על כל חלקיו, הדירוגיים והקצינים, העושים עבודתם נא־מנה בתנאים קשים ובמסירות, על נכונותם לשרת בצי הסוחר ולקשור את עתידם עם מקומות עבודתם. הוועדה מציינת את תרומתו של ציבור הימאים בקידומו ופיתוחו של צי הסוחר.

5. ועדת העבודה סבורה כי מן הראוי לבוא בדברים עם נציגי העובדים, אם בכוונתה של חברת ספנות לחדש את הצי ולמכור אניות או לחסל ענף כל-שהוא. במקרים מסוג זה חייבות החברות לדאוג לשוכיותיהם ותנאי עבודתם של העובדים לא ייפגעו.

6. בהתנש בעבודה שתנאי העובדים שונים במותם מהתנאים במקומות אחרים מביעה הוועדה את דעתה כי על חברות הספנות להקדיש יתר תשומת לב וטיפול בבעיותיהם של העובדים ולעשות להגברת ההבנה עמם כדי לתרום בכך לקיומם של יחסי עבודה תקינים.

כן סבורה הוועדה כי יש להקדיש תשומת-לב מיוחדת ודאגה למשפחותיהם של הימאים הנאלצים עקב עבודתם להיות רחוקים מבתיהם תקופות ממושכות.

7. ועדת העבודה ממליצה לפני משרד התחבורה, חברות הספנות וההסתדרות, לפעול למשיכת כוחות צעירים לצי הסוחר הישראלי כדי למלא אחר המגמת מות של הפעלת הספנות הישראלית בידיים עבריות. יחד

בדבר בשנתיים האחרונות בפתרון בעיות שנוצרו כתוצאה מעשר שביטות על רקע יחסי עבודה מעוררים. שביטות אלו גרמו לזעזועים והפסקת עבודה בצי הסוחר הישראלי במשך 57 ימים.

לפי הנתונים שנמסרו לוועדה על-ידי אגף הספנות והנמלים במשרד התחבורה היתה מצבת כוח-האדם בצי הסוחר הישראלי ביום 31 בדצמבר 1973 כדלהלן: באניות המניפות דגל ישראלי — 2094 ימאים, מהם 1390 ימאים ישראלים ו-704 ימאים זרים; באניות המניפות דגל זר — 997 ימאים, מהם 564 ימאים ישראלים ו-433 ימאים זרים. מספר האניות תחת דגל ישראלי — 66, ותחת דגל זר 28 אניות.

נציגי חברת "צים" מסרו בוועדה כי הדינאמיקה של הפעלת ענף הספנות קשורה במאמצים לחידוש הציוד והמודרניזציה בתפעול. הנציגים אמרו כי מתוך השוואות שנערכו בנושא זה מתברר כי העלות הכוללת בשכר העבודה לאניה עולה ל"צים" יותר מאשר לאותן החברות שאתן מתחרה "צים". נציגי "צים" מסרו בהקשר זה כי משנת 1963 ועד 1973 מכרה החברה 11 אניות ישנות ורכשה 14 אניות חדשות.

נציגי איגוד הימאים הדירוגיים שהופיעו בוועדה אמרו כי הם רואים בדאגה את המממה של חברת "צים" למכירת אניות שהיא, לדבריהם, פגיעה במקורות התעסוקה של העובדים. נציגי איגוד הימאים הסבירו כי ימאים הקושרים עתידם עם העבודה בים אינם יכולים להסתגל לתנאי העבודה בחוף, ולכן הם רואים במכירת אניות משום כריתת מקורות פרנסה וגרימת הרגשה של אי-בטחון בקרב העובדים ביחס לעתידם. נציגי איגוד הימאים ביקשו שחברות הספנות יתייחסו לאינטרסים של העובדים בעת מכירת אניות או היסול ענף.

נציגי איגוד קציני הים השמיעו בוועדה טענות על יחס חברת "צים" לבעיות תעסוקה וקשר עם העובדים ועל העדר תשומת-לב לבעיותיהם.

לוועדה נמסר כי בעקבות השביטה האחרונה נעשו מאמצים מצד כל הגורמים הנוגעים בדבר למצוא פתרון לבעיות אבטלתם של מרבית הימאים שנשארו מחוסרי עבודה כתוצאה ממכירת שתי האניות של חברת "צים" קווי נוסעים. בפברואר 1974 מינה שר התחבורה ועדה לפתרון הבעיה. הוועדה טיפלה ב-310 ימאים, מהם 250 ימאים דירוגיים ו-60 קצינים.

הוחלט להחזיר ללשכת העבודה לימאים כ-200 ימאים, תוך תשלום דמי אבטלה לימאים אלה עד ליום 5 באפריל 1974. כן הוחלט להוציא לפניה מוקדמת 20 ימאים ולטפל בפתרון בעיותיהם של 75 ימאים שלא יכלו לחזור לעבודה מחמת בריאות לקויה. במהלך דיוני הוועדה נתקבלה הודעת משרד העבודה כי נמצא פתרון לבעייתם של 80 ימאים שעדיין נותרו ללא תעסוקה ושלבגיהם הופסקו תשלומי דמי אבטלה. לפי הסדר שהושג בין נציגי ההסתדרות ונציגי איגוד הימאים הדירוגיים לבין משרד העבודה פתח משרד העבודה בודה קורסים להשתלמות מקצועית ל-80 ימאים, בערך, שנתו ללא עבודה, עד למציאת עבודה מתאימה בשבילם, ובתקופה זו יקבלו הימאים תשלום.

לאחר שמיעת הגורמים השונים שהופיעו לפנייה קיימה הוועדה דיון ובאה לידי המסקנות הבאות:

1. הוועדה מביעה צערה על כך כי כל הגורמים

הוועדה ממליצה לפני כל הגורמים להשקיע מאמץ מחשבתי לחיפוש פתרונות לטווח ארוך כדי למנוע נשירת ימאים ממקומות עבודתם.

9. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר התחבורה בדבר קבלת ההצעה שהועלתה בדיוני ועדת העבודה בעניין הקמת פורום משותף לנציגי הממשלה, חברות הספנות, ההסתדרות ואיגודי הימאים לגיבוש מדיניות הספנות, דרכי הפעלתה, ושיתוף העובדים בדיוניה על פיתוחה. גוף זה יתווה מדיניות כללית בענף הספנות למען רווחת העובדים והספנות.

עם זאת ממליצה הוועדה לפני הגורמים הנוגעים בדבר להסב תשומת-לב מיוחדת, בהסברה, הדרכה ופ"עילות אחרת, לבל ייפגעו הימאים הישראלים מעובדת העסקתם של ימאים זרים באניות המופעלות על-ידי חברות ספנות ישראליות.

8. הוועדה סבורה כי על-מנת ליצור תנאים אשר יאפשרו לימאים להמשיך בעבודתם שנים רבות בים ולא לנטוש מקומות עבודתם יש לבדוק את ההצעות בדבר הנהגת פנסיה מוקדמת לימאים. הוועדה רושמת את הודעת חברת "צים" כי כבר יש כספים המושקעים למטרה של הקמת קרן כזו.

סיכום הישיבות

- ישיבה ע"ב (כ"ה בתמוז תשל"ד — 15 ביולי 1974)
- היו"ר — י. ישעיהו; י. דרניצקי (יו"ר).
- א. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ב. שר-המסחר והתעשייה ת. בר-לב השיב על 13 שאיל-תות של חברי הכנסת: י. הורביץ, י. בארי, א. לבנבראון, י. דרניצקי (יו"ר), א. אפרת, א. מויאל, פ. גרופר, ב. מואב, ג. כהן, ע. נוף.
- שר-החינוך והתרבות השיב על 22 שאילתות של חברי הכנסת: נ. אליעד, ש. לורנץ, ח. שמעוני, א. כץ, מ. פעיל, ש. לורנץ, ע. נוף, י. בארי, ש. לוי, י. מ. אברמוביץ, י. ארידור, פ. גרופר, ז. שובל, נ. קצב, א. נמיר.
- שר-העבודה מ. ברעם השיב על 13 שאילתות של חברי הכנסת: פ. גרופר, מ. פעיל, מ. פרידמן, ה. זיידל, ש. ארבל-אלמוזלינו, ד. זכין, ג. פת, י. שערי.
- השרה ש. אלוני השיבה על שאילתה של חבר-הכנסת י. תמיר.
- שר-הבריאות ו. שם-טוב השיב על 6 שאילתות של חברי הכנסת: ה. זיידל, ב. צ. קשת, י. בארי, י. מודעי, מ. פרידמן.
- שר-התחבורה ג. יעקבי השיב על 11 שאילתות של חברי הכנסת: י. תמיר, י. שערי, י. שמיר, ע. נוף, י. בארי, י. גולן, ד. קורן, א. אולמרט.
- שר-הבטחון ש. פרס השיב על 15 שאילתות של חברי הכנסת: מ. פעיל, מ. פרידמן, ג. פת, א. ורדיגר, א. אולמרט, י. בן-מאיר, י. שערי, ע. נוף, י. בארי, ת. טובי, ח. קורפו.
- ג. שר-הבטחון ש. פרס הביא לקריאה ראשונה חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 7), תשל"ד—1974. בוויכוח השתתפו: א. אולמרט, מ. פעיל, ע. פיינר-מן, שר הבטחון השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדה שתיקבע עלי-ידי ועדת הכנסת.
- ד. שר-הבטחון ש. פרס הביא לקריאה ראשונה חוק בתי-קברות צבאיים (הוראת שעה), תשל"ד—1974. בוויכוח השתתפו: ח. קורפו, מ. פרוש, י. נבון, ד. קורן, שר הבטחון השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוץ והבטחון.
- ה. ד. לוי ומ. פעיל הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר עתידו של בית-החולים "פוריה", שר-הבריאות ו. שם-טוב השיב להצעות.
- הוחלט: להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים.
- ישיבה ע"ב (כ"ו בתמוז תשל"ד — 16 ביולי 1974)
- היו"ר ש. ז. אברמוב; מ. בן-פורת.
- א. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ב. א. אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת) הודיע על החלטת ועדת הכנסת להעביר את חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 7), תשל"ד—1974, לוועדת החוץ וה-בטחון.
- ג. השר לקליטת העלייה ש. רוזן השיב על 6 שאיל-תות של חברי הכנסת: ב. צ. קשת, ה. זיידל, ח. שמעוני, א. ורדיגר, ג. כהן.
- שר-המשפטים ת. י. צדוק השיב על 6 שאילתות של חברי הכנסת: י. תמיר, ע. נוף, א. ורדיגר, י. בארי, ש. ארבל-אלמוזלינו.
- שר-הדתות ת. י. צדוק השיב על 4 שאילתות של חברי הכנסת: א. ורדיגר, י. מ. אברמוביץ, ג. כהן.
- ד. שר-המשפטים ח. י. צדוק הודיע בשם הממשלה על מינויו של חבר-הכנסת ג'. מועדי לסגן שר התק-שורת.
- ה. בהמשך הדיון בהודעת הממשלה על דו"ח ועדת הברור לבדיקת ההתרחשויות במעלות השיב ראש-הממשלה י. רבין למתווכחים. הצעות לסיכום הדיון הוגשו על-ידי א. מויאל בשם סיעות המערך, המפ-לגה הליברלית העצמאית, תנועה לזכויות האזרח; מ. לידד בשם סיעות הליכוד, חזית דתית לאומית, חזית דתית תורתית; א. לבנבראון בשם סיעת הרכיזה הקומוניסטית החדשה.
- הוחלט: לקבל את הצעת הסיכום שהוגשה על-ידי חבר-הכנסת א. מויאל.
- ו. י. נבון (יו"ר ועדת החוץ והבטחון) הביא לקריאה שנייה חוק בתי-קברות צבאיים (הוראת שעה), תשל"ד—1974.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ז. מ. כהן, א. אבטבי, ח. שמעוני, ח. גרוסמן, מ. פעיל, א. לבנבראון הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה. שר-המשטרה ש. הלל השיב להצעות.
- הוחלט: להביא את העניין לדיון במליאת הכנסת.
- ח. שר-הפנים ש. הלל הביא לקריאה ראשונה חוק התיקון פקודת הרשויות המקומיות (מס עסקים) (מס' 6), תשל"ד—1974. בוויכוח השתתפו: י. תמיר, י. בארי, מ. כהן, א. רונן.
- ט. ש. ארבל-אלמוזלינו (יו"ר ועדת העבודה) הביא לקראת שנייה חוק הספנות (ימאים) (תיקון), תשל"ד—1974. בוויכוח השתתף ל. דיציאן. ש. ארבל-אלמוזלינו השיבה לו.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- י. ש. ארבל-אלמוזלינו (יו"ר ועדת העבודה) הביא החלטה בדבר תיקון טעויות בנוסח חוק שירות מילואים (תגמולים) (תיקון מס' 8), תשל"ד—1974.
- הוחלט: לקבל את ההחלטה.

- יא. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 10), תשל"ד—1974, בוויכוח השתתף ח. קורפו. י. קרגמן השיב לו.
הוחלט: לקבל את החוק.
- יב. שר-הפנים ש. הלל הביא לקריאה ראשונה חוק הרשויות המקומיות (תרגום לאגטנות טלוויזיה וראדיו), תשל"ד—1974, בוויכוח השתתפו: ח. קורי פו, י. בארי, פ. גרופר, י. מ. אברמוביץ. שר הפנים השיב למתווכחים.
הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.
- ישיבה ע"ד (כ"ז בתמוז תשל"ד — 17 ביולי 1974)
היו"ר — ב. צ. קשת; פ. שיגמן; מ. בן-פורת.
- א. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המס' מכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ב. א. גיבלבר וא. ליו הגישו הצעות (נפרדות) לס' דר-היום בדבר איכלוס הגליל ופיתוחו. שר-השיכון א. עופר השיב להצעות. מ. וילנר הציע לא לכלול את העניין בסדר-היום.
הוחלט: להעביר את הנושא לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.
- ג. פ. שינמן הגיש הצעה לסדר-היום בדבר החזרת ששון הקיץ לקדמותו. שר-הפנים ש. הלל השיב להצעה. ע. נוף הציע להעביר את העניין לוועדה.
הוחלט: לא לכלול את העניין בסדר-היום.
- ד. ג. כהן הגישה הצעה לסדר-היום בדבר החמרת הרדיפות נגד דורשי ציון ושבתות הרעב של הא"סירים הפוליטיים. שר-החוק י. אלון השיב להצעה. א. לבנבראון הציע לא לכלול את הנושא בסדר-היום.
הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת החוק והבטחון.
- ה. א. כץ הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הערכת בחי'נות הבגרות המתקיימת בימים אלה. שר-החינוך וה'תרבות א. ידלין השיב להצעה. א. ורדיגר הציע לא לכלול את העניין בסדר-היום.
הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החינוך וה'תרבות.
- ו. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ז. א. כץ הגיש הצעה לסדר-היום בדבר דרכי ביצוע הוראות מערכת החינוך. שר-החינוך והתרבות א. ידלין השיב להצעה.
הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החינוך וה'תרבות.
- ח. ש. לורנץ הגיש הצעה לסדר-היום בדבר שיטת חלו'קת הדירות בעיר העתיקה בירושלים שנוקטת החברה לשיקום הרובע היהודי. שר-המשפטים ח. י. צדוק השיב להצעה.
הוחלט: להעביר את העניין לוועדת הכספים.
- ט. מ. שחל הגיש הצעת חוק בית הדין לעבודה (תי'קון), תשל"ד—1974. שר-המשפטים ח. י. צדוק השיב להצעה.
הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.
- י. א. ארידור הגיש הצעת חוק. בחירות לגופים צי'בוריים (תיקון), תשל"ד—1974. שר-המשפטים ח. י. צדוק השיב להצעה.
הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.
- מ. פעיל ומ. וילנר מסרו הודעות בדבר הימנעות סיעותיהם מהצבעה.
- יא. י. תמיר ומ. פעיל הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר יחסי העבודה ברשות השידור. שר-ההסברה א. יריב השיב להצעות. י. רפאל הציע לא לכלול את ההצעה של י. תמיר בסדר-היום, ק. כהנא הציע לא לכלול את ההצעה של מ. פעיל בסדר-היום.
הוחלט: להעביר את הנושא לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.
- יב. מ. בגין הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת. השר י. גלי'לי השיב להצעה. מ. וילנר הציע לא לכלול את העניין בסדר-היום.
הוחלט: להביא את העניין לדיון במליאת הכנסת.
- יג. א. אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת) הביא לקריאה שנייה חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 8).
הוחלט: לקבל את החוק.
- יד. חבר-הכנסת א. שרון מסר הודעה אישית.

